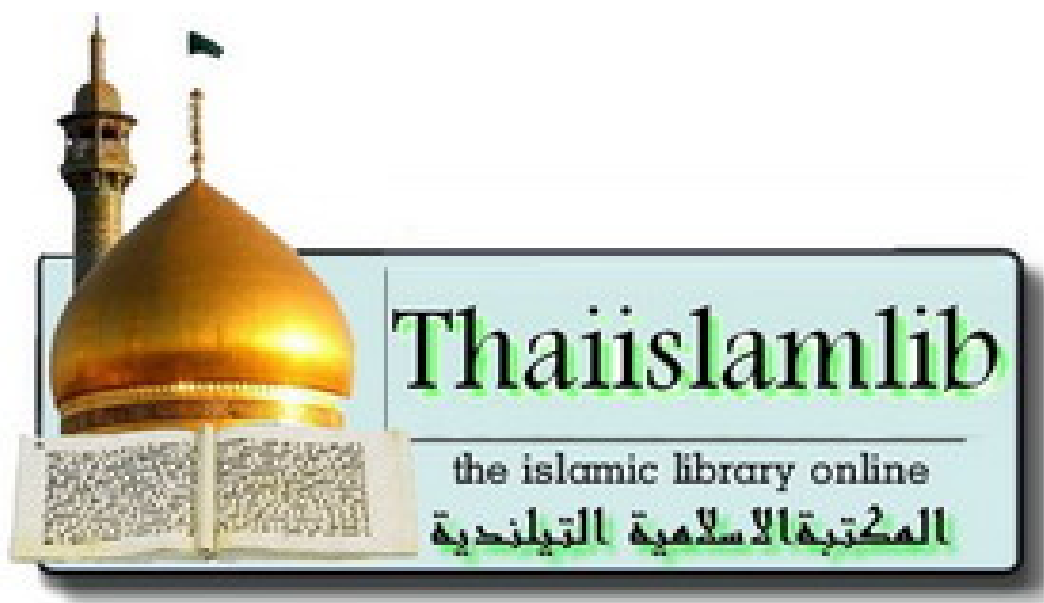

วิชาสะเคาะขั้นพื้นฐาน

ชื่อหนังสือ	วิชาฮะดีษขั้นพื้นฐาน
Title	Introduction to Hadith Knowledge
เขียน	สถาบันอัล – บะลาฆ
Author	The Written Committee of Al – Balaqh Foundation
แปล	อาจารย์อัยยูบ ยอมใหญ่
Translator	Ustaz Ayyub Yomyai
จัดพิมพ์โดย	ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านประจำกรุงเทพฯ
Published by	The Cultural Center, Embassy of Islamic Republic of Iran in Bangkok
พิมพ์ครั้งแรก	๒,๐๐๐ เล่ม
Circulation	๒,๐๐๐ copies
ปีที่พิมพ์	มกราคม ๒๕๔๑
Year of Publication	January 1998

ด้วยพระนามแห่งอัลลอฮ์ ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ

มวลการสรรเสริญเป็นสิทธิของพระอัลลอฮ์พระผู้อภิบาลแห่งสากลโลก

ขอความจำเริญและความสันติสุข พึงมีแด่นบีมุฮัมมัด ประมุขของศาสนทูตทั้งหลาย และ
แด่วงศ์วานผู้บริสุทธิ์ของท่าน และแด่สาวกผู้ซื่อสัตย์

ท่านศาสนทูต(ศ)ได้กล่าวไว้ว่า

“อัลลอฮ์ทรงประทานความผาสุกให้แก่คนที่ได้ฟังคำพูดของฉัน แล้วจดจำไว้แล้วรักษา
ต่อไป และได้นำไปปฏิบัติเหมือนอย่างที่เขาได้ยินมา บางทีคนที่นำพาความรู้ อาจได้ให้ความรู้แก่ผู้
ที่ไม่รู้ และบางทีคนที่นำพาความรู้ อาจให้ความรู้แก่คนที่รู้กว่าเขาก็เป็นได้”

ผู้ที่ได้ศึกษาค้นคว้าซุนนะฮ์ของท่านนบี โดยละเอียดลึกซึ้งซึ่งจะสามารถเข้าใจในคุณค่าอัน
สูงส่งทางวิชาการที่มาจากความรู้ด้านนี้ได้อย่างดียิ่ง เพราะนั่นคือมรดกทางวิชาการ บทบัญญัติทาง
ศาสนา และมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอมตะ ซึ่งส่งผลให้เกิดขบวนการที่นำไปสู่ความ
เปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในโลกมนุษย์แห่งนี้ โดยได้เป็นสาเหตุในการปลดปล่อยความคิดให้มี
อิสระเสรี มีการปรับเปลี่ยนอารยธรรมแห่งมนุษย์ไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

ซุนนะฮ์สุนบี เท่าที่รู้จักกันอยู่ หมายถึง วจาและการกระทำของท่าน ตลอดจนท่าทีการ
แสดงออกจากตัวท่าน ถือว่านั่นคือ แหล่งที่มาอันดับสองรองจากอัล-กุรอานแห่งวิชาการทาง
ศาสนาบัญญัติความรู้ต่างๆ ด้วยเหตุนี้อัล-กุรอานจึงกำชับให้มนุษย์ชาติยึดถือปฏิบัติตามอย่าง
เคร่งครัด

การปกป้องรักษาซุนนะฮ์ให้คงอยู่ในความบริสุทธิ์ รอดพ้นจากการถูกปลอมแปลง ไม่ให้
เกิดการสูญหาย ให้ปราศจากการถูกสอดแทรกความเท็จ ถือเป็นหน้าที่ที่มุสลิมทุกคนต้อง
รับผิดชอบตามบทบัญญัติทางศาสนา และเป็นหน้าที่อันยิ่งใหญ่

ด้วยเหตุนี้ บรรดาอิมาม บรรดานักปราชญ์ทั้งหลาย ผู้มีความบริสุทธิ์ใจ ได้ทุ่มเทความ
เพียรพยายามอย่างสุดกำลัง เพื่อปกป้องซุนนะฮ์ให้รอดพ้นจากความเสียหายด้วยการปลอมแปลง
ในวิธีการต่างๆ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ซุนนะฮ์ของท่านศาสนทูต(ศ) และวิถีการดำเนินชีวิต

เพื่อให้ได้เรียนรู้ในกฎเกณฑ์ของศาสนา กฎหมาย และระบอบการดำเนินชีวิต จึงจำเป็นอย่าง
ยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ซุนนะฮ์สุนบี และให้มีการศึกษาวิชาการต่างๆ โดยมีส่วน
เกี่ยวข้องกับหลักการที่สำคัญนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิชาการที่เกี่ยวกับซุนนะฮ์หรือฮะดีษ ซึ่งเป็นวิชาที่มีพื้นฐาน มีแนวและ
หลักเกณฑ์ของมันโดยตรง

อนุชนของอิสลามยุคนี้ ไม่ค่อยจะมีโอกาสทำความรู้จักกับซุนนะฮ์ ให้อยู่ในระดับที่ควร
จะเป็นตามความจำเป็นและหน้าที่ของมุสลิมระดับปัญญาชนจะพึงมี ดังจะเห็นว่า แม้ตาม

สถาบันการศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆ ของประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ ก็มีได้วางหลักสูตรการศึกษาซุนนะฮ์นบี และทำความเข้าใจกับวิชาการในด้านนี้กันอย่างจริงจังสักเท่าใดนัก

เราขอมีส่วนในการพิทักษ์รักษาซุนนะฮ์นบี และจรรโลงวิชาการของอิสลาม และขอแนะนำอนุชนมาทำความรู้จักกับพื้นฐานของหลักวิชาฮะดีษ เพื่อปูพื้นเข้าสู่ความรู้ในเรื่องซุนนะฮ์ ในลักษณะที่เรียบง่ายโดยหนังสือเล่มนี้

หวังจากอัลลอฮ์ให้พระองค์ประทานคุณค่าและประโยชน์จากหนังสือนี้แก่ท่านผู้อ่านโดยทั่วกัน โปรดรับคำวิงวอนขอของเรา แท้จริงพระองค์ทรงได้ยิน ทรงตอบสนองคำขอเสมอ

สารบัญ

คำนำ	ก
ชูนนะสุนปี	1
ชูนนะสุกับหลักความคิดและบทบัญญัติ	13
ชูนนะสุของสาวก (ศ้อฮาบะสุ)	20
ชูนนะสุของอะฮุลลุลบัยตุ (อ)	26
อะดีษปลอม	29
บทเรียนต่างๆจากอะดีษปลอม	32
การบันทึกอะดีษ	34
บิดอะฮฺ (กิจกรรมอุตริในศาสนา)	39
ชูนนะสุกับอัล-กูรอาน	43
หลักวิชาอะดีษ	49
คุณสมบัติที่นักรายงานที่ถูกลยอมรับ	55
วิธีจำแนกชื่อนักรายงานที่ตรงกัน	64
ลื่อนำชูนนะสุ	68
การแยกประเภทอะดีษ	76
อะดีษที่มีนักรายงานคนเดียว (อัล-อาฮาด)	83
อะดีษกับสารบบการรายงาน	86
ความขัดแย้งกับวิธีแก้	92
ความทัดเทียมกับความเลื่อมล้ำ	96
เชิงอรรถ/หนังสืออ้างอิง	103

ซุนนะฮุนบี

○ ความหมาย

ในภาษาอาหรับมีการใช้คำว่า “ซุนนะฮฺ” มาก่อนสมัยอิสลาม หมายความว่า “วิถีทาง ,แนวทาง”

ท่านรอซีย์นักภาษาคณสำคัญอธิบายว่า หมายถึง “แนวทาง”^(๑)

เป็นที่ยอมรับว่าคำนี้ หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตนั่นเอง รากฐานที่มาของศัพท์ คือ “ชะนััน” หมายความว่า “การสร้างวิถีทาง” เมื่อดำเนินไปตามเส้นทางนั้นเป็นเนืองนิตย์ จะเรียกในภาษาอาหรับว่า “ชะนััน” ซึ่งจะมีความหมายตรงกับ คำว่า “ฎูอริก” ที่แปลว่า “วิถีทาง” นั่นเอง

ท่านกิชายี นักภาษาผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า “ความหมายของ “ซุนนะฮฺ” คือ กิจวัตรประจำ”^(๒)

นับแต่พระคัมภีร์อัล-กุรอานแห่งอิสลาม ได้ถูกประกาศเผยแพร่อีกได้ใช้คำว่า “ซุนนะฮฺ” มาในความหมายเฉพาะอีกอย่างหนึ่ง

ดังมีคำนี้ปรากฏอยู่ในโองการความว่า

“ซุนนะฮฺของอัลลอฮฺที่มีต่อบรรดาผู้ลี้ภัยไปแล้ว ซึ่งเจ้าจะไม่พบว่าซุนนะฮฺของอัลลอฮฺ มีการเปลี่ยนแปลง”

คำว่า “ซุนนะฮฺ” ในโองการนี้ อัล-กุรอานหมายถึง “กฎเกณฑ์ทางสังคม” ที่ได้ผ่านไปตามเส้นทางการเคลื่อนไหวของประวัติศาสตร์ สังคม และเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของมนุษยชาติ

ขณะที่อัล-กุรอานได้ปลุกจิตสำนึก ด้วยการใช้คำว่า “ซุนนะฮฺ” และกำหนดให้คำนี้ มีความหมายที่ให้ความคิดทางวิชาการ และอารยธรรมด้านหนึ่งนั้น

ท่านศาสตลามุฮัมมัด(ศ) ก็ใช้คำว่า “ซุนนะฮฺ” เรียกวิถีการดำเนินชีวิต และจริยวัตรของท่าน อันเกิดขึ้นจากวะนะ จากการกระทำ และท่าทีการแสดงออกของท่าน

ฉะนั้น คำว่า “ซุนนะฮฺ” ได้สร้างกระแสสำนึก ทั้งในด้านความคิดและบทบัญญัติทางศาสนาที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งในวิถีชีวิตของบรรดามุสลิม

ด้วยเหตุนี้ อัล-กุรอาน จึงใช้คำว่าซุนนะฮฺผนวกกับพระนาม “อัลลอฮฺ” เป็น “ซุนนะฮฺตุลลอฮฺ” หมายความว่า “กฎเกณฑ์ของอัลลอฮฺ ที่ทรงประสงค์จะให้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ มีพลังขับเคลื่อน ไปตามพื้นฐานของมัน”

ทางศาสนทูตแห่งอัลลอฮฺ(ศ) ได้ใช้คำว่า “ซุนนะฮฺ” ผนวกกับคุณลักษณะอันทรงเกียรติของท่านในความหมายของแนวทางตามบทบัญญัติทางศาสนาที่ท่านดำเนินอยู่ในวิถีชีวิต โดยได้มีการปรับมาใช้เป็นคำว่า “ซุนนะฮฺฮุนบี” และยังเป็นคำที่ใช้ในทางวิชาการและบทบัญญัติทางศาสนาอย่างมาก ตามที่ท่านศาสนทูต(ศ) เคยใช้ จนเป็นคำที่มีความหมายในด้านนี้ โดยเฉพาะ ด้วยเหตุนี้

ความหมายของคำว่า “ซุนนะฮฺ” ในทางวิชาการ จึงมีขึ้นในแนวความคิดของอิสลามจนได้กลายเป็นคำที่เรียกใช้กันในความหมายตามที่รู้จักอยู่ในหมู่นักปราชญ์

○ คำว่า “ซุนนะฮฺ” ในแง่ของวิชาการศาสนา

ท่านศาสนทูต(ศ) คือผู้ทำหน้าที่ประกาศสารและอธิบายบทบัญญัติจากอัลลอฮฺ โดยเหตุนี้บรรดามุสลิมจึงให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาซุนนะฮฺ ตลอดทั้งความรู้ต่างๆ ของท่านนบี เพื่อจะได้ถือเป็นกรอบที่ชัดเจนในการได้มาซึ่งกฎเกณฑ์ และหลักปฏิบัติทางศาสนา

เพราะถือว่าสิ่งนี้ คือแหล่งที่มาแห่งบทบัญญัติทางศาสนาอันดับที่สองถัดจากพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮฺ

เราจะกล่าวถึงคำจำกัดความตามที่นักสะดิษ และนักการศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา อย่างท่านฟิครุดดีน อักฎะเราะวีซี บันทึกลงไว้ ท่านได้กล่าวว่า “คำว่า ซุนนะฮฺ ในด้านภาษา หมายถึงแนวทาง และวิถีการดำเนินชีวิต อันประกอบด้วยกิจวัตรต่างๆ”

“ในด้านศาสนาจะหมายถึง จริยวัตรของท่านนบี(ศ) ทั้งวงจนะ การกระทำและกิริยาท่าทีที่ท่านแสดงออก ทั้งที่มาจากตัวท่านเอง และจากตัวแทน”^(๑)

อัล-อามิดี นักการศาสนาในสายฮัมบะลี อธิบายคำว่า ซุนนะฮฺไว้ดังนี้

“ในแง่ของภาษา ซุนนะฮฺ หมายถึง “แนวทาง” ถ้าพูดว่า “ซุนนะฮฺของคนหนึ่ง” ก็จะหมายความว่า

“อะไรก็ตามที่คนผู้นั้นประพฤติปฏิบัติ สัมมาเป็นเวลาานไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ก็ตาม”

แต่ในความหมายทางศาสนา คำนี้จะถูกนำมาใช้เรียกการเคารพภักดีประเภทสมัครใจทำด้วยตนเอง(นาฟีละฮฺ) ตามที่มีคำสั่งสอนมาจากท่านนบี(ศ)

การกระทำต่างๆ ที่เป็นหลักฐานทางศาสนบัญญัติจากท่านนบี(ศ) ที่เรียกว่าซุนนะฮฺนั้นจะต้องมิใช่บทบัญญัติจากโองการอัล-กุรอาน มิใช่สิ่งที่เป็นปาฏิหาริย์และไม่เกี่ยวข้องกับการแสดงปาฏิหาริย์ ดังมีคำอธิบายต่อไปนี้

“ที่เรียกว่าซุนนะฮฺนั้นได้แก่ คำพูด การกระทำ และท่าทีการแสดงออกของท่านนบี(ศ)”^(๒)

ด้วยเหตุนี้ เราสามารถเข้าใจว่า ซุนนะฮฺ ในแง่ของภาษา หมายถึง แนวทางการประพฤติปฏิบัติหรือกิจวัตรประจำ แต่ในด้านวิชาการ นักปราชญ์ให้ความหมายว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏออกมาจากท่านศาสนทูต ในด้าน คำพูด การกระทำ และท่าทีที่ท่านแสดงออก”

คำว่า “ซุนนะฮฺ” จะถูกนำมาใช้กับจริยวัตรของท่านศาสนทูต(ศ) ที่เป็นงานประเภทนาฟีละฮฺ และมุสตะฮับ (การกระทำที่ชอบทางศาสนา) ดังนั้นกิจกรรมประเภทนี้ จึงถูกเรียกว่า “ซุนนะฮฺของนบี” ด้วย

นักการศาสนายังใช้คำว่า “ซุนนะฮ์” ในความหมายที่ตรงข้ามกับคำว่า “บิโอะฮ์” อีกความหมายหนึ่ง เช่นจะกล่าวว่า “เรื่องนี้เป็นซุนนะฮ์” ถ้าหากพวกเขาหมายถึง การกระทำต่างๆ ที่สอดคล้องกับพื้นฐานทางศาสนา^(๕) และจะกล่าวว่า “เรื่องนี้เป็นบิโอะฮ์” ในเมื่อประเพณีใดๆ เข้ามาอยู่ในกิจกรรมทางศาสนา โดยไม่มีพื้นฐานมาจากศาสนา

เพราะฉะนั้น เมื่อเราจะกล่าวถึงคำว่า “ซุนนะฮ์” ทางด้านวิชาการก็จะเป็นไปตามความหมายเหล่านี้ ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง สุดท้ายจะใช้ในสภาพการณ์ใด

กล่าวคือ เราจะใช้คำว่า “ซุนนะฮ์” เมื่อต้องการจะพูดถึงวาระ การกระทำ และท่าทีการ แสดงออกของท่านนบี(ศ)

อาจใช้เรียกกิจการอื่นได้อีก เช่น เรียกกิจกรรมประเภทนาฬิกะฮ์ และมุสตะฮับต่างๆ ที่ท่านศาสนทูตเคยกระทำ

อาจใช้เรียกกิจการอื่นๆ ที่อยู่ในหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัติทางศาสนาอันมีลักษณะตรงข้ามกับกิจการที่ไม่มีพื้นฐานตามหลักศาสนา ที่เรียกว่า “บิโอะฮ์”

จึงมักมีการเรียกสิ่งนั้น สิ่งนี้ว่า เป็นซุนนะฮ์บ้าง เป็นบิโอะฮ์บ้าง

○ ซุนนะฮ์ประเภทต่างๆ

นับแต่ได้มีวะหฺยูถูกประทานลงมาซึ่งศาสดามุฮัมมัดผู้ทรงเกียรติ(ศ) ที่เมืองมักกะฮ์ท่านก็ได้เริ่มประกาศศาสนาและอธิบายบทบัญญัติ และวิชาการต่างๆแก่ประชาชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำพูดและการกระทำ

คำสั่งแรกที่ท่านได้รับบัญชามาสอนบรรดามุสลิม ในด้านการเคารพภักดีหลังจากประกาศหลักเอกภาพแล้ว คือ เรื่องทำวุกู และนมาซ

คนมุสลิมก็ได้รับรู้เรื่องนี้มาจากท่าน ต่อมา ท่านก็เริ่มลงมืออธิบายกฎเกณฑ์ทางศาสนา กฎเกณฑ์ทางสังคม แนวทางในการประกาศศาสนา และหลักปฏิบัติต่อฝ่ายศัตรู ทั้งหมดนี้ ได้ประกอบกันเป็นที่มาของบทบัญญัติทางศาสนา

เมื่อท่านอพยพไปเมืองมะดีนะฮ์ เหตุการณ์ในคราวนั้น ถือเป็นอัตชีวะประวัติและซุนนะฮ์ ส่วนหนึ่งด้วย หลังจากท่านได้ปกครองเมืองมะดีนะฮ์ ท่านได้นำหลักการศาสนามาใช้ โดยแสดงบทเทศนาสั่งสอนด้วยวจาณะ อีกทั้งยังเป็นข้อเขียนและรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างเป็นกิจจะลักษณะ

กล่าวคือ แนวทางของท่านที่ให้ไว้ทั้งในด้านการเคารพภักดี การปกครอง การบริหาร การใช้อำนาจรัฐ การพิพากษาคดีความ การปฏิบัติต่อครอบครัว ต่ออะฮ์ลุลบัยตุ ต่อบรรดาสาวก ต่อบรรดาศัตรูในกลุ่มอะฮ์ลุลบิดาบ และที่ปฏิบัติต่อพวกมุชริก ทั้งในยามรบและในยามสงบ

รวมถึงเจตนารมณ์ในการจัดตั้งรัฐ กิจการทางสังคม การเป็นผู้นำทัพ การอธิบายบทบัญญัติจากอัล-กุรอาน ตลอดจนด้านอื่นๆ ล้วนเป็น สิ่งที่ได้ชื่อเรียกว่า “ซุนนะฮ์” หรือจริวัตรในการดำเนินชีวิตของท่านทั้งสิ้น

โดยท่านนบี(ศ) ได้ดำเนินงานในการอธิบายคำสอน ประกาศศาสนาด้วยการพูด การกระทำ และการดำเนินชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม จึงมีผลให้เกิด ระเบียบทางสังคมอย่างเป็นวิชาการ ด้านหนึ่งขึ้นมา เช่น ในเรื่องการค้าขาย การว่าจ้าง มรดก การแต่งงาน และการหย่า... ฯลฯ

ท่านได้สอนให้ยึดถือในหลักการบางอย่าง แล้วให้ปฏิเสธหลักการอีกบางอย่าง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติและปรัชญาทางศาสนา ในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขโครงสร้างทางสังคม

ใช้แต่ท่านนั้น หากสาวกของท่านบางคน ได้กระทำการใดๆ ลงไป แล้วท่านวางเฉย ไม่แสดงท่าทีใดๆ ที่ปฏิเสธ ไม่คัดค้านการกระทำอันนั้น เพราะท่านเห็นว่า เป็นกิจกรรมที่อยู่ในปรัชญาทางศาสนา และไม่ขัดแย้งกัน ก็ถือว่ากิจกรรมอันนั้นเป็นมรดกทางด้านศาสนบัญญัติอีกส่วนหนึ่ง และเป็นที่มาของการเคลื่อนไหวไปสู่การปฏิวัติทางความคิด และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานอย่างสิ้นเชิง

ดังได้กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า คำสอนต่างๆ ที่ท่านนบี(ศ) หยิบยื่นให้ไม่ว่าจะเป็นคำปราศรัยของท่านที่ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่สังคมประชาชาติและมนุษยชาติในรุ่นหลัง โดยวิธีการดำเนินชีวิต และแนวทางการปฏิบัติ รวมถึงการวางเฉยที่แสดงว่าท่านยอมรับต่อพฤติกรรมบางอย่าง เท่ากับเป็นการอธิบายหลักเกณฑ์ของอัล-กุรอาน และเป้าหมายต่างๆ ในคำสอนของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของการอธิบายที่สร้างพื้นฐานทางความคิด และความจริงจากบทบัญญัติทางศาสนาที่ท่านได้รับวะฮยูมาจากอัลลอฮ์ มาเผยแก่มนุษย์

มรดกเหล่านี้ที่มาจากท่านนบี ได้ถูกรวบรวมและวิเคราะห์ไว้ในตำราอะดิฮอันถูกแบ่งออกเป็นสามประเภท ตามลักษณะที่เรื่องราวเหล่านั้นปรากฏออกมาจากท่านศาสดามุฮัมมัด(ศ) ดังนี้

1 – วจนะของท่านศาสดา

หมายถึง การอธิบายของท่านศาสดาทูต(ศ) โดยคำพูด จะเป็นคุณูปการ เป็นวจนะต่างๆ เป็นการชี้แนะ การตอบข้อซักถาม เป็นสาส์น ที่ท่านเขียนส่งไปยังบุคคลต่างๆ ตามที่ท่านสนทนากับพวกเขาด้วยสาส์น หรือบันทึกข้อตกลงทางการเมือง หรือคำอธิบายความหมายของอัล-กุรอาน

เป็นที่แน่ชัดว่า ท่านศาสดาผู้ทรงเกียรติ(ศ) เทศนาสั่งสอนประชาชนด้วยภาษาอาหรับ ในวิธีที่พวกเขาเคยชิน เพราะท่านต้องการประกาศเชิญชวนพวกเขาเหล่านั้นเข้าสู่อิสลาม และรับรู้คำอธิบายกฎเกณฑ์ทางศาสนาและความรู้ต่างๆ ทางด้านความเชื่อ

ดังนั้น การเทศนาของท่านจึงมีทั้งคำพูด และวิธีการที่เป็นไปอย่างตรงไปตรงมา เปรียบเปรย อุปมาอุปมัย และเป็นคำพูดแบบผสมผสาน มีทั้งที่ท่านพูดกับคนทั่วไป และที่พูดเจาะจงกับบางคน โดยเฉพาะ มีทั้งที่พูดโดยวางเงื่อนไข และที่เป็นคำแถลงการณ์อย่างตรงไปตรงมา ทั้งประเภทคำสั่งห้าม และการอนุโลม... ฯลฯ

ทั้งหลายเหล่านี้ เราจำเป็นจะต้องทำความเข้าใจ และต้องมีมาตรการกำหนดกรอบของความหมาย และลักษณะของกฎเกณฑ์ทางศาสนาที่มีอยู่ในคำพูดประเภทต่างๆ เหล่านี้ของท่านนบี(ศ)

2 – การกระทำของท่านศาสดา(ศ)

การกระทำใดๆ ของท่านนบี(ศ) ที่แสดงออกมาเป็นกิจจะลักษณะนั้นถือว่าเป็นกฎ เป็นมาตรการ และเป็นวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักการอิสลาม

ศาสนาอิสลาม เป็นทั้งหลักปฏิบัติ เป็นทั้งคำสอนในพื้นฐานของการดำรงชีวิต

ด้วยเหตุนี้ ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ) มีฐานะเป็นผู้จัดตั้งวิถีทางแห่งการดำเนินชีวิต และเป็นผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์ทางศาสนา เป้าหมายทางการเมือง การเคารพภักดี แนวทางการประกาศศาสนา การต่อสู้ การอยู่ร่วมกันในสังคม และอื่นๆ โดยพฤติกรรมและการกระทำของท่าน

อัล-กุรอานมีบัญชามายังประชาชาตินี้ว่า ให้ยึดมั่นตามหลักปฏิบัติของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ) เพราะท่านเป็นผู้ประกาศศาสนา ทั้งโดยคำพูด โดยการกระทำและท่าทีการแสดงออก ทั้งนี้ เพราะท่านเป็นมะอฺศุม (ผู้ถูกปกป้องให้พ้นจากความบาป) ปราศจากความผิดพลาดในทุกสิ่งทุกอย่างที่เผยออกมาจากตัวท่าน

ดังมีโอองการความว่า

“และอันใดที่ศาสนทูตได้นำมายังสุเจ้า ดังนั้น สุเจ้าจงยึดถือและอันใดที่เขาห้ามสุเจ้าก็จงหยุดเสีย”

“แน่นอน ในตัวของท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์นั้น มีแบบฉบับสำหรับสุเจ้าอย่างดีเลิศ”

การกระทำใดๆ ของท่านศาสนทูต(ศ) จึงเป็นบทบัญญัติทางศาสนาและถือว่าเป็นหลักปฏิบัติในด้านกฎเกณฑ์ของศาสนาอิสลาม

○ คำอธิบายว่าด้วยการกระทำของท่านนบี(ศ)

นักปราชญ์ได้ทำการวิเคราะห์อย่างละเอียด เกี่ยวกับการกระทำของท่านนบีเพื่อความเข้าใจ และจำแนกกฎเกณฑ์ทางศาสนาออกมา

เราสามารถแบ่งลักษณะของการกระทำในสิ่งต่างๆ ของท่านศาสนทูต(ศ) ออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1 - ประเภทที่เป็นเรื่องส่วนตัวของท่านเอง เช่น ท่านสามารถแต่งงานมีภรรยาได้มากกว่า 4 คน การกระทำในลักษณะนี้ ไม่ถือเป็นกฎสำหรับคนอื่น ๆ

2 - ประเภทที่มีผลต่อคนในสังคม ได้แก่ การกระทำต่างๆ ของท่านในภาวะปกติ เช่น การใช้ภาษาพูดเหมือนคนทั้งหลาย เพื่อให้พวกเขาเข้าใจในคำสอนของท่าน กฎเกณฑ์ในข้อนี้ ถือว่าครอบคลุมถึงคนอื่น ๆ และเป็นหลักฐานอย่างหนึ่งสำหรับพวกเขา

3 - ประเภทที่กระทำเหมือนกับคนทั้งหลายที่มีหน้าที่ต้องกระทำ จึงถือว่าเป็นกฎที่ครอบคลุมถึงผู้ทำหน้าที่ตามหลักศาสนาทุกคนในการดำเนินชีวิต

4 - ประเภทที่กระทำในฐานะนบี ที่อธิบายให้ความรู้แก่ประชาชน

5 - ประเภทที่กระทำในฐานะผู้ปกครอง และใช้อำนาจรัฐต่อบรรดามุสลิม การกระทำในข้อนี้ ถือว่าครอบคลุมถึงผู้ปกครองทางศาสนาทุกคน ซึ่งทำหน้าที่บริหารกิจการต่างๆ ของคนมุสลิม ในทุกยุคทุกสมัย นั่นคือหน้าที่ในการปกครองโดยผู้มีอำนาจสูงสุดผู้เดียว เช่น การลงนามทำสนธิสัญญา ในนามประชาชนการประกาศสงครามและประกาศยุติสงคราม

จากการศึกษาในเชิงวิชาการ ทำให้เราได้ข้อสรุปว่า เป็นไปไม่ได้เลยที่ท่านศาสนทูตจะกระทำในสิ่งต้องห้ามเพราะท่านมีฐานะเป็นมะอฺศุมผู้ประกาศศาสนาจากอัลลอฮฺ ฉะนั้นทุกสิ่งทุกอย่างที่ท่านได้กระทำต้องอยู่ในกฎที่เป็นหะลาล (ถูกอนุมัติตามหลักศาสนา) และเป็นวาญิบ (หน้าที่ที่ต้องกระทำตามหลักศาสนา) ทั้งสิ้น ส่วนสิ่งใดที่ท่านงดเว้น ไม่กระทำ หมายความว่า สิ่งนั้นมิใช่วาญิบ

ด้วยเหตุนี้ จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ถึง ลักษณะการกระทำสิ่งต่างๆ ของท่านศาสนทูต โดยพิจารณาถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่อธิบายการกระทำนั้นๆ ของท่าน เพื่อเราจะได้ว่า ที่ท่านศาสนทูตได้กระทำอย่างนั้น อย่างนี้ ลงไป อย่างไรในบางที่ที่อยู่ในประเภทวาญิบ ประเภทมุสตะฮับ หรือเป็นเพียงการอนุโลม

เพราะมักรูฮ์ เป็นเรื่องหนึ่งที่อนุโลมให้กระทำได้ อีกทั้งเพื่อจะได้เข้าใจว่าสิ่งที่ท่านงดเว้นนั้น เป็นหะรอม (ต้องห้ามตามหลักศาสนา) หรือว่า เป็นมุบาหฺ (อนุโลม) เพราะว่าสิ่งที่ท่านงดเว้นนั้นมี 2 ประเภท คือ มุบาหฺและหะรอม แต่ท่านศาสนทูต(ศ) จะไม่งดเว้นกิจกรรมที่เป็นวาญิบอย่างเด็ดขาด

การพิจารณาโดยละเอียดเช่นนี้ จะช่วยเปิดประตูในการแสวงหากฎเกณฑ์ทางศาสนาให้แก่เราได้อย่างกว้างขวาง จนเราได้รู้ว่าสิ่งใดเป็นวาญิบ สิ่งใดเป็นหะลาล และสิ่งใดเป็นหะรอม

ในบางครั้งท่านจะอธิบายการกระทำของท่าน ด้วยคำพูดของท่านเอง หรือบางครั้งเหตุการณ์ที่ปรากฏอยู่ในเวลานั้นจะอธิบายให้โดยปริยาย เพื่อเราจะได้ว่าสิ่งใดเป็นวาญิบ หรือมุสตะฮับ หรือมุบาหฺ โดยอาศัยการอธิบายจากคำพูดของท่าน หรือจากสภาพของเหตุการณ์ในยามนั้น เป็นข้อบ่งชี้

ขณะเดียวกับกรณีที่ท่านงดเว้น จากการกระทำในสิ่งหนึ่งสิ่งใด เราก็จะสามารถอาศัยคำพูด และเหตุการณ์ที่ปรากฏอยู่ในขณะนั้น อธิบายได้ว่าสิ่งนั้นๆ เป็นหะรอมหรือมุบาหฺ เพราะการที่ท่านงดเว้นไม่กระทำนั้น มีทั้งที่เป็นหะรอมและมุบาหฺ

3 - การแสดงออกซึ่งการรับรอง ในภาษาอาหรับใช้คำว่า “อิกร้อร” หมายถึง การยืนยันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง^(๖)

นอกจากนี้ ยังหมายถึง “การให้ความยอมรับ และยืนยัน การให้ความเห็นชอบ หรือการบันทึก การเซ็นรับรองโดยผู้มีอำนาจหน้าที่ใน การรับรอง”^(๗)

ด้วยเหตุนี้ เราจึงเข้าใจว่า ท่าทีการแสดงออกของท่านศาสนทูต หมายถึง การเซ็นรับรอง และความเห็นชอบจากท่านในการกระทำ หรือการพูดในเรื่องใดๆ ที่ท่านได้รู้เห็นจากบุคคลใด หรือจากกลุ่มบุคคลหรือสังคมใด แล้วท่านไม่ยับยั้งเรื่องเหล่านั้น

ดังกล่าวนี้ หมายถึงความพอใจและความเห็นชอบของท่าน จึงถือว่าเรื่องราวเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของท่านซุนนะฮ์ และศาสนบัญญัติ เพราะถ้าหากการกระทำหรือคำพูดเหล่านั้น ขัดกับหลักศาสนาเป็นที่แน่นอนว่าท่านจะต้องยับยั้งและไม่พึงพอใจ

ตัวอย่างเช่น ท่านศาสนทูตได้รู้เห็นว่าประชาชนยอมรับฟังคำบอกเล่าที่ถ่ายทอดมาโดยคนคนเดียวแล้วให้ความเชื่อถือ เพราะคนผู้นั้นมีความสำคัญในหมู่คณะ แล้วท่านวางเฉย และไม่ทักท้วงแต่อย่างใด

จากเรื่องนี้ ทำให้เราเข้าใจได้ว่า การที่ท่านวางเฉย หมายถึงท่านยอมรับว่า ความเชื่อถือที่มีต่อคำบอกเล่าของคนคนเดียว นั้น เป็นเรื่องที่ถูกต้องแล้ว เราจึงถือเป็นหลักเกณฑ์ ในการพิจารณาบรรดาเรื่องที่บอกเล่าเรื่องราวต่างๆ สมัยหลังจากที่ท่านรายงานมาโดยคนคนเดียว เมื่อคนผู้นั้นมีความน่าเชื่อถือ

*มัก รุฮ คือสิ่งที่ศาสนาเน้นให้คงไว้แต่ไม่กำหนดโทษแก่ผู้กระทำ เช่น ใอในเวลา นมาซ, ถ่ายปัสสาวะลงในน้ำนิ่ง, การนอนหลับจนตะวัน ฯลฯ

ซึ่งเราไม่ต้องวางเงื่อนไขว่า ผู้รายงานบอกเล่าแต่ละเรื่องจะต้องมี 2 หรือ 4 คน รายงานว่ามาจากท่านนบีหรืออิมาม แล้วจึงจะยอมรับ โดยเปรียบเทียบกับกฎว่าด้วยพยาน หรือการสืบสวนคดีความ

ทั้งนี้ เพราะว่าการกระทำในทุกๆ เรื่องที่ปรากฏขึ้น โดยคนๆ เดียว หรือจากสังคมเดียว ถ้าหากท่านศาสนทูต(ศ) ทราบเรื่องแล้วไม่ห้าม ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่อยู่ในหลักศาสนา เนื่องจากการที่ท่านศาสนทูต(ศ) วางเฉยและไม่สั่งห้ามในสิ่งใดๆ นั้นหมายความว่าท่านให้การรับรองและเห็นชอบซึ่งถือเป็นหลักฐานได้ว่า สิ่งนั้นๆ ถูกต้อง และชอบด้วยหลักศาสนา

จึงถือได้ว่า การยอมรับบรรดาเรื่องราวจากคนคนเดียว สามารถเป็นหลักฐานอย่างหนึ่งในการพิสูจน์ถึงบทบัญญัติทางศาสนาได้

○ ถ้อยคำและลักษณะต่างๆ ที่แสดงเหตุผล

จากการศึกษาวิเคราะห์คำเทศนาต่างๆ ของท่านนบี(ศ) จะพบว่าบทบัญญัติทางศาสนา ความรู้ และหลักความคิดด้านต่างๆ นั้น เป็นผลที่เกิดขึ้นจากลักษณะของการพูดของท่านเอง

ลักษณะในการพูดมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภทคือ

ก. เป็นข้อบัญญัติ(นศ) หมายถึง คำพูดที่ให้ความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งชัดเจน แจ่มแจ้ง จนสามารถเชื่อมั่นได้ว่า ไม่มีทางที่ความหมายจะโน้มไปทางอื่นอีก โดยหลักเกณฑ์ของภาษา หรือองค์ประกอบที่วางเป็นกรอบไว้ให้เข้าใจความหมายอย่างนี้ เช่นคำกล่าวของท่านที่ว่า

“มุสลิม คือ พี่น้องของมุสลิม เขาจะต้องไม่สร้างกรรมต้องไม่น้อยล ต้องไม่นินทา ไม่คดโกง ไม่หักหลัง และไม่ตัดไมตรีต่อกัน”^(๘)

ข. เป็นตำนานโฆหาร (มัจญ์มัด) ในภาษาอาหรับให้ความหมายคำนี้ว่า

“ถ้อยคำที่ไม่ได้แสดงความหมายออกมาให้ชัดเจน”

หมายความว่า เป็นประโยคที่ให้ความหมายได้หลายแง่ โดยแต่ละแง่จะมีน้ำหนักกำกึ่งกัน เพราะมีเหตุมาจากศิลปะของการใช้ภาษา

กล่าวคือ ข้อความที่ถูกบันทึกมาในเรื่องซุนนะฮ์นั้น มีหลายรายงานสะดิษ และมีวจนะของท่านนบี(ศ) ในหลายเรื่องที่สามารถเข้าใจความหมายได้หลายแง่

แต่ละแง่จะมีความกำกึ่งกัน ทั้งเนื้อหาสาระและความหมายตามรูปประโยค เป็นความผสมผสานกันของถ้อยคำ ดังปรากฏอยู่ในสะดิษและบทรายงานต่างๆ

ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น เราเชื่อว่า ประโยคที่มีความหมายให้เข้าใจได้หลายแง่มุม จะต้องมียุติสำหรับความหมายอื่นๆ

แต่ความหมายที่ถูกต้องตามจุดประสงค์ของผู้พูด ก็ใช้ว่าจะเป็นถ้อยคำที่ชัดเจน จนเราสามารถจำแนกออกมาจากความหมายอื่นๆ ที่ถูกคาดคะเนไว้อย่างแน่ชัดเสียเลยทีเดียว เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีมาตรการในการวางกรอบความหมายที่ถูกต้องตามจุดประสงค์

นั่นคือ การแสวงหาข้อพิสูจน์จากภายนอกมาสนับสนุน เพื่อเป็นองค์ประกอบในการกำหนดขอบเขตของความหมาย ที่ต้องตามจุดประสงค์ทางศาสนา

ค. แสดงความหมายด้านนอก (ซอฮิร) บ่อยครั้งวจนะของท่านนบีจะให้ความหมายสองทาง แต่เมื่อได้ยินหรือได้ฟังถ้อยคำเหล่านั้น จิตสำนึกจะยอมรับอยู่กับความหมายหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น นั่นคือผลของการใช้ศิลปะทางด้านภาษาที่มีอยู่ในประโยคคำพูด ดังนั้น ประโยคเช่นนี้ จะแสดงความหมายด้านนอกให้ปรากฏออกมาซึ่งเป็นด้านหนึ่งของความหมายเท่านั้น ยังมีใช้ทั้งหมด

ลักษณะที่วุ่น เป็นข้อพิสูจน์อย่างหนึ่งของวิชาการทางศาสนบัญญัติในอิสลาม ส่วนการยึดถือตามความหมายด้านนอกของประโยคนั้น ถือเป็นเรื่องที่ต้องให้อภัย ทั้งนี้ เพราะเมื่อว่าท่านศาสนทูตเทศนาสั่งสอนประชาชนและทำความเข้าใจกับประชาชนอยู่นั้น ท่านอธิบายตามวิธีการที่พวกเขาเคยชินกันอยู่

อัล-กุรอานได้อธิบายในเรื่องนี้ว่า

“และเราได้ส่งศาสนทูตจากที่อื่นใดมา นอกจากศาสนทูตที่มีภาษาพูดเหมือนกับพวกเขา เพื่อจะอธิบายแก่พวกเขา”

โดยพื้นฐานอันนี้ บรรดานักการศาสนาได้สรุปไว้ให้เป็นแบบแผนทางวิชาการ เพื่อแสวงหาความรู้จากวจนะของท่านศาสนทูต โดยใช้ชื่อเรียกประโยคคำพูดแบบนี้ว่า **“หลักฐานที่แสดงความหมายด้านนอก”** (ฮุจญียะตุซซุฮูร)

หมายความว่า เราเข้าใจในความหมายด้านนอกของประโยคคำพูดนั้นๆ ของท่านนี้อย่างไร ที่ตรงกับความหมายตามพื้นฐานในหลักภาษาอาหรับ นั่นคือ หลักฐานแสดงว่า เราพ้นจากภาระที่ต้องรับผิดชอบแล้ว

เพราะภาษาอาหรับนี้เอง ได้นำเราเข้าสู่กฎเกณฑ์ทางศาสนบัญญัติ และวิชาการของอิสลาม ที่มาในรูปแบบประโยคต่างๆ ที่เป็นชุนนะฮ์โดยคำพูดต่างๆ ที่ความหมายของประโยคนั้นๆ มีมาตั้งแต่สมัยที่ท่านนบีวางบทบัญญัติ นับว่าห่างไกลจากยุคของเรามาก

ด้วยเหตุนี้ หากเราด้อยประสิทธิภาพในด้านภาษา ก็จำเป็นจะต้องศึกษาหาความรู้ในหลักวิชาทางด้านภาษา เพื่อจะได้ นำเอากฎเกณฑ์ และแนวความคิดออกมาจากถ้อยคำต้นแบบเหล่านั้น

*เชค มุศฏอฟา อัล-อติมาดี/ชะเราะฮ์ มะอาลิมุดดีน/หน้า 239

ชุนนะฮ์

กับหลักความคิดและบทบัญญัติ

บทบัญญัติในศาสนาอิสลามประกอบด้วยกฎหมายและบทบัญญัติต่างๆ ที่มาจากอัลลอฮ์ เพื่อวางระเบียบใหม่ให้แก่มนุษยชาติทั้งมวลไม่ว่าในการสัมพันธ์กับอัลลอฮ์หรือต่อตนเอง หรือที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่น

หลักความคิดแบบอิสลาม หมายถึง กระบวนการแห่งความรู้ ที่ได้รับมาจากคำสอนทางศาสนา เช่น ความคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง ปรัชญา ศาสนา จริยธรรม และการอธิบาย อัล-กุรอาน ฯลฯ

ทั้งคัมภีร์อัล-กุรอาน และซุนนะฮ์บิรอนั้น ต่างก็เป็นแหล่งที่มาของหลักความคิด ความรู้ และบทบัญญัติทางศาสนา โดยอัล-กุรอานได้ยืนยันถึงฐานะของซุนนะฮ์ที่มีต่อคัมภีร์ ให้มนุษย์ได้รู้ คังโองการความว่า

“และเรามีได้เผยวณะมาจากอารมณ์ หากแต่มันเป็นวะหุญที่ถูกประทานมาโดยผู้มีฤทธาณู ภาพอันทรงพลังได้สอนให้เขาารู้”

“(ศาสดามุฮัมมัดกล่าวเถิดว่า) ฉันไม่มีสิทธิ์ที่จะเปลี่ยนแปลงโดยความรู้ภายในจิตใจของ ฉัน ฉันมิได้ทำตามสิ่งอื่นใด นอกจากที่ถูกประทานเป็นวะหุญมายังฉันเท่านั้น”

“และสิ่งใดที่ศาสนทูตนำมายังสุเจ้า ดังนั้น สุเจ้าจงยึดถือมันไว้ และสิ่งใดที่เขาห้ามสุเจ้า ดังนั้น จงหยุดยั้งเสียเถิด”

“แน่นอน ได้มีแบบอย่างในตัวศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์ สำหรับสุเจ้าอย่างดีเลิศ”

“โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงเคารพเชื่อฟังอัลลอฮ์ และจงเคารพเชื่อฟังศาสนทูต และผู้มีอำนาจปกครองในหมู่สุเจ้า ดังนั้น ถ้าหากสุเจ้าขัดแย้งกันในเรื่องใด ให้นำเรื่องนั้นย้อนกลับยังอัลลอฮ์และศาสนทูต ถ้าหากสุเจ้าศรัทธาต่ออัลลอฮ์และวันปรโลก นั่นคือ ความดีงาม และเป็นกาไรให้ ความหมายที่ดี”

“จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด)จงเคารพเชื่อฟังอัลลอฮ์ และจงเคารพเชื่อฟังศาสนทูต ดังนั้น สำหรับเขาก็มีรหน้าที่รับผิดชอบ และสำหรับสุเจ้าก็มีหน้าที่รับผิดชอบ และถ้าหากสุเจ้าเคารพเชื่อ ฟังเขา สุเจ้าก็จะได้รับทางนำ และศาสนทูตไม่มีหน้าที่อื่น เว้นแต่การประกาศข่าวอันชัดแจ้ง” (อัน-นุร/54)

“และเรามีได้ส่งศาสนทูตจากที่ใดมา เว้นแต่ผู้ที่ใช้ภาษาพูดเหมือนกับพวกเขา เพื่ออธิบาย แก่พวกเขา” (อิบรอฮีม/4)

ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า อัล-กุรอาน ให้การยอมรับในบทบาทของซุนนะฮ์และ พฤติกรรมการแสดงออกโดยท่านศาสนทูต(ศ) ว่าเป็นส่วนหนึ่งจากสาส์นอันอมตะของพระผู้เป็น เจ้า

จากพื้นฐานการอธิบายของอัล-กุรอานในเรื่องเหล่านี้ บรรดาอิมามและนักปราชญ์ถือว่าซุน นนะฮ์เป็นแหล่งที่มาของบทบัญญัติทางศาสนา หลักความคิด และความรู้ทางด้านวัฒนธรรมอันดับ ส่องรองจากอัล-กุรอาน

อิมามญะฟิร ศอดิก (อ) ทายาทท่านหนึ่งของศาสนทูตผู้ทรงเกียรติ(ศ) ได้อธิบายถึงบทบาท ของซุนนะฮ์ ในการวางบทบัญญัติว่า

“บทบัญญัติจะมาจากทางอื่นมิได้เลย เว้นแต่จะมาจากพระคัมภีร์หรือซุนนะฮ์เท่านั้น”⁽⁶⁾

ท่านได้รายงานอีกว่า

“ทุกเรื่อง ต้องถูกนำกลับมาพิจารณากับพระคัมภีร์ และซุนนะฮ์ และทุกอะดิย ที่ไม่ตรงกับพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ ล้วนเป็นของปลอม”^(๑๑)

อิมามมุซา กาซิม บุตรของอิมามญะฟัร สอดิก (อ) ได้ตอบคำถามจากสหายคนหนึ่งที่ตั้งคำถามว่า

“ทุกสิ่งทุกอย่าง มีอยู่ในพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์และซุนนะฮ์นบีของพระองค์หรือว่าพวกท่านกล่าวขึ้นเองในเรื่องนั้นๆ”

ท่านตอบว่า “ทุกสิ่งทุกอย่าง ล้วนอยู่ในพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ และซุนนะฮ์นบีของพระองค์”^(๑๒)

รายงานจากอิมามมุฮัมมัด บิน อาลี อัล-บากริ (อ) ว่า

“ทุกอย่าง ถ้าเกินเลยต่อซุนนะฮ์ จะต้องถูกนำกลับมาหาซุนนะฮ์”^(๑๓)

เมื่อได้ศึกษาในหลักการศาสนาโดยละเอียด เราจะพบว่า ซุนนะฮ์ คือ แหล่งที่มาของกฎเกณฑ์และกฎหมายทางศาสนาเหล่านั้น ทั้งนี้ เพราะอัล-กุรอานมิได้เสนอรายละเอียดใดๆ ในด้านกฎเกณฑ์ทางศาสนา ทั้งในด้านการเคารพภักดี ด้านสังคม นอกจากแค่เพียงกล่าวโดยสรุป

แต่ท่านศาสนทูตได้รับมอบหมายจากอัลลอฮ์ ให้มาทำหน้าที่ครูอธิบายเรื่องราวต่างๆ ในอัล-กุรอาน เพื่อให้รายละเอียด และได้อธิบายในเรื่องบทบัญญัติทางศาสนา

ดังตัวอย่างเช่น อัล-กุรอาน วางหลักการเกี่ยวกับชะกาด ในฐานะที่เป็นกิจการด้านการคลังว่า

“จงนำส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินของพวกเขา มาเป็นทานบริจาค เพื่อการชำระขัดเกลาพวกเขา ด้วยสิ่งนั้น”

ท่านศาสนทูต(ศ) ก็ได้ปฏิบัติตามธรรมนูญข้อนี้เพื่อเป็นพื้นฐาน และได้ให้รายละเอียดไว้เป็นกฎหมายสำหรับเรื่องนี้ โดยได้อธิบายถึง สัดส่วนของทรัพย์สินต่างๆ ที่จะต้องจ่ายเป็นชะกาด ทั้งขนาด ปริมาณ ระยะเวลา และเงื่อนไขต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตามความจำเป็นของเรื่อง...ฯลฯ

อัลลอฮ์ทรงบัญชามายังมวลมุสลิม เรื่องการบำเพ็ญฮัจญ์ ฝ่ายท่านศาสนทูต(ศ) ก็ได้อธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ในการบำเพ็ญฮัจญ์ ให้ประชาชนรู้โดยท่านกล่าวว่า

“พวกท่านจงถือปฏิบัติพิธีกรรมของพวกท่านตามฉัน”

ท่านเองเดียวกัน ท่านยังได้อธิบายในกฎของการถือศีลอด การนมาซ การซื้อขาย การแต่งงาน การเลี้ยงดูบุตร การให้นมแก่บุตร การทำสนธิสัญญาทางการเมือง กฎหมายว่าด้วยการทำสงคราม ว่าด้วยที่ดิน และหนี้สิน ตลอดทั้งวิธีการพิจารณาพิพากษาด้านคดีความ...ฯลฯ

ผู้ที่ได้ศึกษาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างพระคัมภีร์กับซุนนะฮ์ จะพบว่ามีลักษณะเหมือนความสัมพันธ์ของรัฐธรรมนูญกับกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับทั่วไป ที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคม

กล่าวคือ กฎหมายรัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นโดยสมาชิกสภาต่างๆ นั้น เป็นกฎหมายพื้นฐานของ รัฐและสังคม ขณะที่กฎหมายและข้อบังคับอื่นๆ หรือข้อกำหนดอื่นๆ ทางกฎหมาย ทำหน้าที่ให้ รายละเอียดทางด้านบทบัญญัติที่ถูกร่างขึ้นในกรอบของรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น ผู้ตราบทบัญญัติของอิสลาม จึงต้องดำเนินการวางหลักเกณฑ์และรายละเอียดต่างๆ ให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของอัล-กุรอาน

ท่านศาสนทูต(ศ) คือครูที่ถูกส่งมาจากอัลลอฮ์ ท่านมิได้ดูแลอำนาจใดๆ ในการวาง บทบัญญัติ และตรากฎหมายใดๆ ตามลำพังตนเอง หากแต่เป็นไปตามที่อัลลอฮ์ทรงสอน ทั้งใน เรื่องการเคารพภักดี การวางกฎระเบียบทางสังคมหรือหลักเกณฑ์ด้านการปกครอง

กล่าวในฐานะที่เป็นนักปกครอง ท่านคือผู้มีอำนาจสูงสุดในการบริหารกิจการของชาว มุสลิม ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด ถ้ามาจากท่านแล้วล้วนถือเป็นซุนนะฮ์ ที่อัลลอฮ์ทรงสอนให้ เพราะท่านมีหน้าที่รับเรื่องราวเหล่านั้นมาจากอัลลอฮ์

ดังนั้น ซุนนะฮ์ จึงหมายถึงคำอธิบายขยายความหมายในพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ เพราะการ เป็นนบี หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ประกาศข่าวทั้งหลายที่มาจากวะฮยู และเป็นผู้รู้ในสิ่งเหล่านี้

อาจด้วยการได้รับสภาวะการคลจิต(อิสฮาม) หรือ โดยการที่จิตที่สามารถบรรลุเข้าถึง สภาวะที่บริสุทธิ์

หรือ โดยการเรียนรู้โดยตรงจากอัลลอฮ์ ซึ่งมีญิบรอเอล เป็นสื่อกลาง บรรดานักปราชญ์ เชื่อถือว่า กฎเกณฑ์และบทบัญญัติต่างๆ ทางศาสนาที่มีรายละเอียดทั้งหลายทั้งปวง ตามที่ท่านได้ ให้เป็นแบบอย่างไว้แก่ประชาชาติของท่านนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น โดยวะฮยูจากพระผู้อภิบาล ที่ทรง ประทานมายังท่าน

การได้มาซึ่งสิ่งนี้ นักปราชญ์บางคนให้ความเห็นว่า เป็นการใช้หลักอิจญ์ติฮาดอย่างหนึ่ง ของท่านศาสนทูต(ศ) โดยให้การยอมรับว่าการอิจญ์ติฮาด(ใช้ความเพียรอย่างสูงสุด เพื่อวินิจฉัย หลักการใดๆ ให้ออกมาเป็นบทบัญญัติทางศาสนา) ของท่านมิได้เป็นเหมือนอย่างการอิจญ์ติฮาด ของนักการศาสนาทั้งหลาย ซึ่งมีผลลัพธ์ที่ออกมาทั้งถูกและผิด

หากแต่การอิจญ์ติฮาดของท่าน มีแต่ความถูกต้องล้วนๆ และสามารถบรรลุถึงกฎเกณฑ์ ของอัลลอฮ์ได้อย่างแท้จริง เพราะกฎเกณฑ์ที่ท่านเผยออกมานั้นไม่ว่าอยู่ในเรื่องใด มิได้มาจากที่ ไหนเลย เว้นแต่มาจากเนื้อแท้ของบทบัญญัติและกฎเกณฑ์ทางศาสนา ที่ท่านสามารถเข้าถึงได้อย่าง ชัดเจน แจ่มแจ้ง สมบูรณ์ที่สุด ทั้งสิ้น

อัล-ฮิลลีย์ นักปราชญ์ผู้ทรงคุณ เคยตอบปัญหาเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่ท่านศาสนทูตจะ แสวงหากฎเกณฑ์ทางศาสนา โดยวิธีการต่างๆ ตามทฤษฎีว่าด้วยศาสนบัญญัติ (อัล-อิจญ์ติฮาด) โดย ปราศจากการใช้หลักเปรียบเทียบ (กียาส) ว่า

“เราไม่คัดค้านในความเป็นไปได้สำหรับประเด็นนี้ แต่เราไม่สามารถรู้ในความจริงของเหตุการณ์ โดยข้อสันนิษฐานอันนี้ จะถือว่าการอิจูติฮาดของท่านมีผิดพลาดได้หรือไม่? คำตอบก็คือ ไม่มีทางเป็นไปได้ เพราะว่า

1 – ท่านเป็นมะศุม ผู้ปราศจากความบาปไม่ว่าโดยเจตนาหรือหลงลืม

๒ – เราทั้งหลายถูกบัญชาให้ปฏิบัติตามท่าน ดังนั้น ถ้าหากความผิดพลาดยังอาจเกิดจากท่านได้ ในการวางกฎเกณฑ์ต่างๆ แน่แน่นอน หลักปฏิบัติทั้งหลายทั้งปวง จะต้องมีความผิดพลาด นั้นย่อมหมายความว่า เป็นโหมะทั้งหมด

๓ – หากเป็นเช่นนั้นแล้ว ความเชื่อถือในคำสั่งและข้อห้ามในด้านต่างๆ ของท่านก็จะไม่มี ความหมายอีกต่อไป จะมีก็แต่ผู้ปฏิเสธ ไม่ยอมรับคำสอนของท่านในที่สุด”^(๑๓)

จากการใช้ดุลยพินิจในเนื้อหาสาระของซุนนะฮฺ เราสามารถพบเห็นตัวอย่างหลายประการที่ท่านศาสนทูตนำมาจากพระคัมภีร์ ซึ่งตัวอย่างอันนี้มีปรากฏในสะดียะฮ์ที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายบทหนึ่ง โดยเนื้อหาสาระจากประโยคในสะดียะฮ์ จะมีลักษณะที่ดำเนินไปตามความหมายจากบทบัญญัติอันยิ่งใหญ่ทางศาสนา ตามรายงานที่บันทึกถ้อยคำของท่านว่า

“ประชาชาติของฉันจะได้รับการอภัยให้ใน ๘ ประการ ดังนี้

1 – ความพลาดพลั้ง

2 – ความหลงลืม

๓ – ความไม่รู้

๔ – สภาพที่สุดวิสัย

๕ – สภาพที่ถูกบังคับ

๖ – ยามอยู่ในอุปสรรค

๗ – ความคิดชั่ววูบ

๘ – เกิดแรงบันดาลใจอย่างไม่รู้ตัว

๙ – การกระซิบกระซาบทางความคิดที่มีอยู่ในตัวของผู้นักสร้าง

ทั้งนี้ ตราบใดที่เขายังไม่ถลำตัวกระทำลงไปอย่างมีเจตนา”

จากการพิจารณาในกฎเกณฑ์ทางศาสนาเหล่านี้แล้ว เราจะพบว่า มีพื้นฐานที่มาจากพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ ไม่ว่าจะเป็นตัวบท หรือความหมาย ดัง โองการของพระองค์ ความว่า

“และไม่เป็นบาปแก่ผู้เจ้า ในสิ่งที่ผู้เจ้าพลั้งผิด แต่ที่เป็นบาปคือที่หัวใจของผู้เจ้ามีเจตนา และอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงให้การอภัย ทรง เมตตาเสมอ” (อัล-อะห์ซาบ/๕)

“และเรายังไม่เป็นผู้ลงโทษความผิดใดๆ จนกว่า เราจะส่งศาสนทูตมา”

“และอัลลอฮ์จะไม่ทำให้คนกลุ่มใดหลงผิด หลังจากที่เราชี้แนะพวกเขาแล้ว จนกระทั่งสิ่งที่พวกเขาอย่าเกรงจะเป็นที่แน่ชัดแก่พวกเขา แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรอบรู้ในสรรพสิ่ง”

“อัลลอฮ์ไม่ทรงวางภาระให้แก่ชีวิตใด นอกจากตามความสามารถของมัน”

อัลลอฮ์ ไม่ทรงวางภาระให้แก่ชีวิตใด นอกจากให้เป็นไปเท่าที่เขาทำได้”

“ดังนั้น ผู้มีอุปสรรคที่ปราศจากความละเมิด และมีใจด้วยการทรมาก็จะไม่เป็นบาปแก่เขา”

“มีข้อยกเว้นให้ สำหรับคนที่ถูกบีบบังคับ ขณะที่หัวใจของเขายังมั่นคงด้วยความศรัทธา”

อิมามศอดิก(อ) ได้ให้เหตุผลเกี่ยวกับพลังสนับสนุนที่ท่านนบีได้รับ โดยมีวิญญูณบรุษุทธิ เป็นสื่อกลาง ท่านกล่าวว่า

“แท้จริง ท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์ เป็นผู้ได้รับความสัมฤทธิ์ผล เป็นผู้ได้รับการสนับสนุนโดยวิญญูณบรุษุทธิ ฉะนั้นท่านจึงไม่เคยพลาด และไม่เคยมืดในสิ่งใด โดยแรงบันดาลใจอันเกิดขึ้นตามวิสัยของมนุษย์เลย”^(๑๔)

คุณนะฮ์ของสาวก (ศ่อฮาบะฮ์)

คนมุสลิมทั้งหลายเชื่อถือตรงกันเสมอว่า พระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ และคุณนะฮ์นบีของพระองค์นั้น เป็นแหล่งที่มาของหลักความคิดบทบัญญัติ และวิชาการทางศาสนาอิสลาม

ความเชื่ออย่างนี้ เป็นหลักการที่ยอมรับอยู่ในอิสลาม และเป็นความเชื่อในเกณฑ์เดียวกับบทบัญญัติ ในสมัยของท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์(ศ)

หลังจากท่านนบี(ศ) ะฟาตแล้ว ได้มีเหตุการณ์และปรากฏการณ์ใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย โดยเรื่องเหล่านั้น ไม่มีข้อบัญญัติบันทึกไว้ให้ชัดเจน

จนคนมุสลิมทั้งหลายมีความรู้สึก ว่า จำเป็นจะต้องหาความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์เหล่านั้น และจะต้องมีมาตรการในการตราบทบัญญัติทางศาสนาต่อเรื่องนั้นๆ ให้ได้

ดังนั้น บรรดามุสลิมจึงนำเรื่องเหล่านั้น ไปหาทางออกกับบรรดาผู้รู้ในหมู่สาวก ซึ่งท่านเหล่านั้นก็ได้ทำการวินิจฉัยให้แก่ประชาชน โดยที่การวินิจฉัยในแต่ละครั้ง มีทั้งสอดคล้องและขัดแย้งกันเอง

ได้มีการเรียกชื่อว่า “แนวทาง”

หรือ “การวินิจฉัยของบรรดาต่อฮาบะฮ์”

ขณะเดียวกัน หลักปฏิบัติในภาคการเคารพภักดี หรือด้านการเมือง การคลัง... ฯลฯ ที่ปรากฏออกมาจากต่อฮาบะฮ์ พวกเขาที่ยึดถือปฏิบัติกัน โดยให้ชื่อเรียกง่ายๆ ว่า “**ซุนนะฮ์ของต่อฮาบะฮ์**”

บรรดามุสลิมได้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นมาในภายหลัง กรณีที่มีการยึดถือตามแนวทาง (มัซฮับ) และซุนนะฮ์ของต่อฮาบะฮ์มาเป็นหลักฐานอ้างอิง

สามารถจัดลำดับพื้นฐานความขัดแย้งได้ ดังนี้

๑- ความหมายของคำว่า “ต่อฮาบะฮ์”

๒- ความน่าเชื่อถือแห่งซุนนะฮ์ และแนวทางของบรรดาสาวก ในการจะยึดมาเป็นกฎเกณฑ์ทางศาสนา

3- มีความเชื่ออย่างหนึ่งว่า การจะยึดบุคคลใดเป็นข้อพิสูจน์ในหลักฐานศาสนานั้น ขึ้นอยู่กับภูมิความรู้ และความเที่ยงธรรม ดังนั้น นักปราชญ์กลุ่มหนึ่งจึงหยิบยกเอาปัญหาสองประเด็นนี้มาวิเคราะห์

สำหรับปัญหาที่ว่านี้ ได้มีการถกเถียงกันมากโดยสำนักวิชาการทางศาสนาสองฝ่ายที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน ฝ่ายหนึ่งเห็นว่า ซุนนะฮ์ของต่อฮาบะฮ์ (กิจกรรมของบรรดาสาวก) ย่อมถือเป็นหลักฐานทางศาสนาได้ แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่ากิจกรรมของต่อฮาบะฮ์ยังไม่เหมาะสมที่จะถือเป็นแหล่งที่มาของบทบัญญัติทางศาสนา

หากแต่อาจถือเป็นช่องทางว่ามาจากซุนนะฮ์ฮบีได้ ในกรณีที่กิจกรรมนั้นๆ มาจากเสาฮาบะฮ์ ที่เคร่งครัดในศาสนบัญญัติ

คำว่า “ต่อฮาบะฮ์” มีที่มาจากคำว่า “ต่อฮิบ” ซึ่งได้รับคำจำกัด ความว่า “ผู้ที่อยู่ประจำ จะประจำอยู่กับคน สัตว์ สถานที่ หรือกาลเวลา ก็ได้ จะประจำอยู่ด้วยตัวตน ซึ่งเป็นพื้นฐานมาแต่เดิม จะประจำอยู่เป็นเวลานาน หรือด้วยความผูกพันทางจิตที่ให้ความสำคัญก็เหมือนกันทั้งนั้น ไม่มีข้อแตกต่าง แต่เป็นที่รู้กันดีว่าคำนี้ไม่อาจใช้เรียกใครๆ ได้ นอกจากคนที่อยู่กันประจำกับสิ่งนั้นๆ เป็นเวลานานนานมากเท่านั้น^(๑๕)

จากคำจำกัดความเหล่านี้ เราได้รู้ว่า ความหมายของคำว่า ต่อฮาบะฮ์ ในแง่ของภาษาและวิชาการก็คือ คนที่อยู่กับท่านศาสนทูต แห่งอัลลอฮ์มาเป็นประจำตลอดเวลาอันยาวนานนั่นเอง

นี่คือ คำจำกัดความ ที่สำนักวิชาการฝ่ายอะฮ์ลุลบัยตุ(๑) ยึดถือเป็นหลักขณะที่อบนุฮะฮ์ อับดุล-อัสติกลานีย์ อัส-ซาฟิอีย์ ให้ความหมายว่า

“ต่อฮาบะฮ์” หมายถึงคนที่เคยพบเคยเห็นท่านนบี(ศ) ในขณะที่มีความศรัทธาต่อท่าน และได้ตายในศาสนาอิสลาม ที่จัดว่าเคยพบนั้น หมายความว่า เคยนั่งกับท่าน จะนานหรือช่วงเวลาเพียงเล็กน้อย ก็ได้ถ่ายทอดคำพูดของท่านต่อยังคนอื่นหรือไม่ จะเคยร่วมทำศึกกับท่านหรือไม่ ก็ถือว่า

เป็นข้อหาบะฮุซทั้งนั้น อีกทั้งยังรวมไปถึงคนที่เคยเห็นท่าน แม้จะไม่เคยนั่งร่วม กระทั่งคนตาพิการที่มองท่านไม่เห็น”^(๑๖)

อย่างไรก็ตาม อิบนุฮะญัร ได้บันทึกคำจำกัดความของอัล-มาริซีย์ไว้ในหนังสือ “ชะเราะห์ อัล-บุรฮาน” ตามข้อความเดิมว่า

“คนที่เป็นข้อหาบะฮุซนั้น เรามิได้หมายถึงทุกคนที่เคยเห็นท่านนับในวันใดวันหนึ่งเพียงแค่นั้น หรือได้เคยเข้าพบท่านเพียงครั้งหนึ่ง หรือผู้ที่เคยร่วมทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งกับท่านแล้ว แยกตัวออกไปจากความใกล้ชิดที่เคยมี หากเราหมายความถึงบรรดาผู้ที่มั่นคงอยู่กับท่าน เขาเหล่านั้นคือ ผู้รับชัซนะ”^(๑๗)

จะเห็นได้ว่า คำจำกัดความของ อัล-มาริซีย์ สอดคล้องกับคำจำกัดความจากสำนักวิชาการ อะฮฺลุลบัยตุ(อ) คือ ถือว่าข้อหาบะฮุซไม่ใช่ใครก็ได้ทุกคน ที่เคยเห็นท่านศาสนทูต(ศ) หรือที่เคยเยี่ยมท่านในที่ประชุม หรือที่เคยพบกับท่านแล้ว ถือเป็นข้อหาบะฮุซทั้งสิ้น

หากข้อหาบะฮุซในความหมายที่เป็นจริง หมายถึงผู้ที่มีจิตมั่นคงกับท่าน ช่วยเหลือผูกพันจนเป็นที่ยอมรับกันอย่างดี ว่ามีความใกล้ชิดสนิทลึกซึ้ง โดยยึดถือซุนนะฮฺของท่าน อยู่ร่วมในวิถีชีวิต อันจำเริญอยู่กับท่าน เชื้อฟิงโอะวาทของท่านด้วยดีเสมอ

ความขัดแย้งของนักปราชญ์ในมัซฮับต่างๆ ของอิสลามนอกเหนือ จากที่มีในเรื่องคำจำกัดความ ในคำว่า ข้อหาบะฮุซ แล้วยังมีประเด็นขัดแย้งกัน อีกอย่างหนึ่งคือ จะยึดถือซุนนะฮฺของข้อหาบะฮุซ เป็นหลักการทางศาสนาได้หรือไม่

สำนักวิชาการฝ่ายอิมามียะฮฺ (แนวทางของบรรดาอิมามแห่งอะฮฺลุลบัยตุ โดยท่านอะลีและลูกหลานเป็นผู้นำ) ถือว่า ทั้งซุนนะฮฺของข้อหาบะฮุซ และมัซฮับ ข้อหาบะฮุซ ไม่อยู่ในมาตรฐานอันใด จะให้ยึดถือ

เพราะเหตุว่า ข้อหาบะฮุซเอง ต่างก็มีความขัดแย้งกัน ในแง่ของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดทั้งการถือปฏิบัติในแนวทางศาสนาอยู่แล้ว โดยที่แต่ละท่านจะมีแนวทาง มีวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง พวกเขาถือว่าไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะยึดถือซุนนะฮฺและมัซฮับเหล่านี้ของข้อหาบะฮุซด้วยกัน

หลักฐานยืนยันในเรื่องนี้ได้แก่ กรณีที่ท่านอะลีปฏิเสธยืนกราน ไม่ยอมถือปฏิบัติตามแนวทางการทำงานของผู้อาวุโสสองท่านแรกที่ดำรงตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮฺ นั่นคืออะบูบักร์ และอุมร์

นักประวัติศาสตร์ได้รายงานไว้ว่า หลังจากอุมร์ บิน ค็อฎ็อบ เสียชีวิตแล้วอับดุลเราะหฺมาน บิน อาฟุ ได้เจรจากับท่านอะลี บินอะบี ภุอลิบ ตอนหนึ่งเขาได้กล่าวขึ้นว่า

“ด้วยพระนามแห่งอัลลอฮฺ ทั้งเราและท่าน หากท่านได้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้ปกครอง ท่านจะต้องปกครองพวกเราตามแนวทางแห่งพระคัมภีร์ของอัลลอฮฺ ซุนนะฮฺแห่งนบีของพระองค์ และแนวทางของอะบูบักร์ อุมร์”

ท่านอะลีตอบว่า “ฉันจะปกครองพวกท่านด้วยพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮฺและซุนนะฮฺแห่งนบีของพระองค์อย่างสุดความสามารถ”^(๑๘)

ต่อจากนั้น อับดุลเราะมานก็ได้มาพบท่านอะลีอีกครั้งที่ ๒ โดยยื่นข้อเสนอเดิม ฝ่ายท่านอะลียังให้คำตอบเดิมเช่นกัน

ต่อมาเขาได้มาพบท่านอะลีเป็นครั้งที่ ๓ และได้ยื่นข้อเสนอเดิมอีกครั้งท่านอะลิจึงตอบเขาว่า

“แท้จริง สำหรับพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ และสุนนะฮ์นบี ของพระองค์นั้น ไม่มีความจำเป็นอันใดจะต้องอิงหลักการอื่นเข้า มาร่วมด้วยอีกท่านเป็นผู้พยายามขัดขวางตำแหน่งการปกครองให้พ้นจากฉันต่างหาก”^(๑๕)

จะเห็นได้ว่า ขณะที่อะลีปฏิเสธ อุษมานกลับตกลงยอมรับเงื่อนไขนี้ ซึ่งต่อมาในภายหลังเขาก็มิได้ยึดถืออะไรจากแนวทางของอะบูบักร์และอุมร์มากมายเท่าใดนัก

อิมามอะลีเอง เมื่อได้ขึ้นครองตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์แล้ว ก็เปลี่ยนแปลงแก้ไขกิจการต่างๆ มากมาย ซึ่งล้วนเป็นผลงานที่อุษมานเคยดำเนิน การมาก่อน

ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า ไม่มีหลักการให้ยึดถือสุนนะฮ์และมัซฮับของศ่อฮาบะฮ์ เพราะทั้งสองอย่าง มิใช่แหล่งที่มาของบทบัญญัติทางศาสนา ทั้งนี้ เพราะความเป็นศ่อฮาบะฮ์ ไม่อาจสร้างสภาพมะศูมให้แก่ตัวศ่อฮาบะฮ์เองได้ ดังนั้นแนวทางของศ่อฮาบะฮ์ จึงมีทั้งผิดและถูก

ประวัติศาสตร์ได้ยืนยันให้ตระหนักในความจริงดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การต่อสู้จูนองเลือด และสงครามที่ห้าหั่นกันเองในหมู่พวกเขา รวมทั้งความขัดแย้งต่างๆ ที่ศ่อฮาบะฮ์กับศ่อฮาบะฮ์ต่างหักล้าง ซึ่งกันและกัน

นอกจากนักปราชญ์มุสลิมจะขัดแย้งในประเด็นที่ว่า สุนนะฮ์ของศ่อฮาบะฮ์เป็นหลักฐานทางศาสนาหรือไม่ แล้วพวกเขายังมีความเห็นขัดแย้งกันในอีกประเด็นหนึ่งว่า มัซฮับของศ่อฮาบะฮ์เป็นหลักฐานทางศาสนาหรือไม่

เพราะเรื่องราวต่างๆ จะถูกถ่ายทอดมาจากที่นี่ ไม่ว่าจะเป็นการวินิจฉัยความ หรือการทำในกิจกรรมใดๆ โดยไม่รู้ถึงแหล่งที่มาของการวินิจฉัย และกิจกรรมนั้นๆ แต่นักปราชญ์บางส่วนและอิมามในหลายมัซฮับก็ยังนำมาถือปฏิบัติ ขณะที่บางส่วนปฏิเสธ ไม่ยอมรับเรื่องเหล่านั้นมาเป็นหลักฐาน

ส่วนหนึ่งของพวกที่ปฏิเสธ ไม่ยอมรับยึดถือมัซฮับของศ่อฮาบะฮ์ เป็นหลักฐาน ได้แก่ นักปราชญ์ผู้คงแก่เรียนอย่างเช่น อิมามฆอซาลี ท่านได้กล่าวให้เหตุผลว่า

“เพราะมีความเป็นไปได้ว่า พวกเขาเหล่านั้น มีความผิดพลาด พลังพลอ และไม่มีสภาพการเป็นมะศูม จึงไม่อาจยึดคำสอนของพวกเขาเอง เป็นหลักฐานได้”

จะยึดถือเข้าไปได้อย่างไร เมื่อเขาเหล่านั้น มีความผิดพลาด จะอ้างอย่างไรหลักฐานได้อย่างไร ว่าพวกเขาเป็นมะศูม จะเป็นมะศูมได้อย่างไร ในเมื่อพวกเขายังขัดแย้งกันเองได้ บรรดา มะศูม จะขัดแย้งกันเองได้อย่างไร

จะให้ทำอย่างไร เมื่อบรรดาต่อฮาบะฮุ ก็มีความเห็นตรงกันว่า อนุญาตให้ขัดแย้งกับต่อฮาบะฮุได้?

อะบูบักร์ อุมร์เอง ก็มีได้ปฏิเสธอะไรกับคนที่ใช้ทัศนะทางวิชาการขัดแย้งกับตน ยิ่งกว่านั้น เกี่ยวกับเรื่องอิจญ์ติฮาด พวกเขาจะให้การยอมรับกับผู้ทำการอิจญ์ติฮาดทุกคน ที่ทำตามหลักวินิจฉัยความของตนเอง

เพราะขาดหลักฐานว่าพวกเขามีสภาพเป็นมะศุม

เพราะพวกเขามีความขัดแย้งกันเอง และเพราะพวกเขายืนยันเองว่าอนุญาตให้ใครๆ ขัดแย้งกับพวกเขาได้

เป็นหลักฐาน ๓ ข้อที่สามารถตัดสินได้อย่างเด็ดขาดแล้ว^(๒๐)

ขณะเดียวกับที่เราได้ทำความเข้าใจในทัศนะของอิมามฆอซาลี เราควรจะได้ทำความเข้าใจกับทัศนะของ อัล-อามีดีย์ ผู้มีพื้นฐานในมัซฮับ ฮัมบะลีย์ ตลอดทั้งทัศนะอื่นๆ ที่ได้อ้างอิงจากบรรดาอิมามหลายมัซฮับ เกี่ยวกับมัซฮับของต่อฮาบะฮุ ท่านได้กล่าวว่า

“ทุกฝ่ายให้ความเห็นตรงกันว่า มัซฮับต่อฮาบะฮุ ในส่วนของปัญหาการอิจญ์ติฮาดนั้น ไม่อยู่ในฐานะที่เป็นข้อพิสูจน์ใดๆ สำหรับต่อฮาบะฮุระดับมุจญ์ตะฮิดคนอื่นๆ ไม่ว่าในฐานะอิมามผู้ปกครอง หรือผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยความก็ตาม”

พวกเขามีความเห็นแตกต่างกันในประเด็นที่ว่า ฐานะของมัซฮับ ต่อฮาบะฮุจะเป็นข้อพิสูจน์สำหรับคนในยุคต่าบิอิน และบรรดามุจญ์ตะฮิด สมัยถัดมาหรือไม่

มี ๒ เรื่องจากมัซฮับนี้ที่พวกอ้อซอริย์ พวกมุตะชีละฮุ และซาฟีอีย์ เห็นด้วย ๑ เรื่อง

มี ๒ รายงานริวายะฮุ ที่อะหฺมัด บิน ฮัมบัล เห็นด้วย ๑ ริวายะฮุ

ส่วนอัล-กัรกีญ์นั้น เห็นว่า “มัซฮับนี้ ไม่เป็นข้อพิสูจน์แต่อย่างใดมุกตารุเอง ก็ยังเห็นว่า ไม่สามารถเป็นข้อพิสูจน์ได้เลยอย่าง เด็ดขาด...”^(๒๑)

“เมื่อสามารถยืนยันได้ว่า มัซฮับต่อฮาบะฮุ มีข้อพิสูจน์ทางศาสนที่วาญิบให้ปฏิบัติตามแล้วยังอนุญาตให้มัซฮับอื่นรับการถกเถียง (เชื่อถือตาม) ได้อีกหรือ ขนาดมุกตารุเองก็ยังตัดสินห้ามอย่างเฉียบขาดเช่นนี้แล้ว”^(๒๒)

ชุมชนะฮุของอะฮฺลุลบัยตุ(๑)

บรรดาผู้ที่ยึดถือตามอะฮฺลุลบัยตุ เชื่อถือว่า ชุมชนะฮุของอิมามอาลี บิน อะบีฏอลิบ,ฮาซัน,ฮุเซน(๑) ตลอดทั้งบรรดาอิมามจากลูกหลานของฮุเซน(๑) มีฐานะที่เกี่ยวข้องกับชุมชนะฮุของท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮุ(ศ)

ด้วยเหตุนี้พวกเขามีความเชื่อถือว่าอะฮฺลุลบัยตุ(๑) คือแหล่งที่มาของบทบัญญัติทางศาสนา ถัดจากพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮุ และชุมชนะฮุ นบีของพระองค์

นักปราชญ์ ให้การยอมรับในสำนักวิชาการแห่งอะฮุลลอบัยตุ อย่างนี้ก็เพราะในพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ และซุนนะฮ์ของพระองค์ มีหลักฐานยืนยันในเรื่องความเป็นผู้บริสุทธิ์ ปราศจากความบาปของอะฮุลลอบัยตุ และมีหลักฐานยืนยันในความเคร่งครัดที่ท่านเหล่านั้นมีต่อพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ และซุนนะฮ์ของพระองค์

อีกทั้ง โดยการแนะนำจากท่านศาสนทูต(ศ) เองว่า ให้ประชาชาติทั้งหลายยึดถือ และยอมรับให้ท่านเหล่านั้นเป็นนាំภายหลังจากสมัยของท่าน ส่วนหนึ่งจากโครงการในพระคัมภีร์อัล-กุรอาน ที่ระบุถึงเรื่องนี้ คือ โองการของอัลลอฮ์ ความว่า

“อันที่จริง อัลลอฮ์ทรงมีพระประสงค์เพียงขจัดความมลทินออกไปให้พ้นไปจากสุเจ้า ไอ้อะฮุลลอบัยตุ และทรงชำระซัดเกลลาสุเจ้าให้บริสุทธิ์”

ในตำราตีฟิรหลายเล่ม รายงานชะดีษอีกมากมาย ได้บันทึกความหมายใน โองการนี้อย่างสอดคล้องตรงกันว่า อะฮุลลอบัยตุของท่านนบี(ศ) ตามความหมายในโองการนี้ คือ อาลี ฟาฏิมะฮ์ ฮาซัน และฮุเซน

จากหนังสืออัด-คุรูด-มันญูร ของ ท่านชะยูญีย์ มีข้อความบันทึกไว้ว่า”ท่านฎ็อบรอนีย์ ได้บันทึกรายงานมาจากท่านหญิงอุมมุสะ-ละมะฮ์ว่า ท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์(ศ)ได้กล่าวกับฟาฏิมะฮ์ว่า “จงไปนำสามีและลูกของเจ้าทั้งสองคนมาพบฉัน”” แล้วนางก็ได้ไป นำพวกเขามา

ครั้นแล้ว ท่านศาสนทูต(ศ) ก็ได้คลุมผ้ากิสาอ์แก่พวกเขาจากนั้นท่านได้วางมือลงไปแล้วกล่าวว่า

“ข้าแต่อัลลอฮ์ แท้จริงคนเหล่านี้ เป็นอะฮุลลอบัยตุของมุฮัมมัด (บางรายงานใช้คำว่า อาลิมุฮัมมัด) ขอให้โปรดประทานพร และความจำเริญของพระองค์ให้แก่อาลิมุฮัมมัดดังที่พระองค์ทรงบันดาลให้ได้แก่อาลีของอิบรอฮีม แท้จริงพระองค์เป็นที่สรรเสริญเป็นผู้ทรงคุณอันประเสริฐยิ่ง”

อุมมุสะละมะฮ์ได้กล่าวว่าข้าพเจ้าได้ยกผ้ากิสาอ์ขึ้น หมายถึงจะเข้าไปนั่งกับพวกเขาด้วย แต่ท่านยื่นมือจากมือของข้าพเจ้าไป แล้วกล่าวว่า “แท้จริงเจ้าก็อยู่กับความดีอยู่แล้ว”

ท่านคิริมีซีฮ์ได้รายงานว่ “แท้จริงโองการว่าด้วยความบริสุทธิ์ ได้ถูกประทานที่บ้านของอุมมุสะละมะฮ์ กล่าวคือ ท่านนบีได้เรียกท่านหญิงฟาฏิมะฮ์ ท่านฮะซัน,ฮุเซน และท่านอะลีมาอยู่ด้านหลังของท่าน แล้วท่านก็จัดการหันมาใช้ผ้าคลุมวางลงบนพวกเขา แล้วกล่าวว่า

“ข้าแต่อัลลอฮ์ คนเหล่านี้ คืออะฮุลลอบัยตุของข้า ดังนั้น โปรดขจัดมลทินออกไปให้พ้นจากพวกเขาด้วยเถิด และโปรดชำระซัดเกลลาพวกเขาให้สะอาดบริสุทธิ์ด้วยเถิด”

อุมมุสะละมะฮ์กล่าวว่า “ให้ข้าพเจ้าเข้าไปอยู่กับพวกเขาด้วยเถิด โอินบีแห่งอัลลอฮ์ ท่านกล่าวว่า “เธออยู่ในที่ที่ดีของเธอแล้ว”

ยังมีหลักฐานที่ยืนยันในฐานะการเป็นแหล่งที่มาแห่งบทบัญญัติทางศาสนาของบุคคลเหล่านี้อีกมาก โดยได้บันทึกเรื่องราวที่ท่านศาสนทูต(ศ) ได้แนะนำและสาธยายไว้

อะหมัด บิน ฮัมมัด และอะบูยะอฺลา ได้บันทึกรายงานจากอะบี สะอีด อัล-คูดรีษ์เกี่ยวกับ
วณะตอนหนึ่งของท่านศาสนทูต(ศ)ในเหตุการณ์หลังจากบำเพ็ญฮัจญ์อาลาว่า

“แท้จริงฉันได้ถูกเรียกกลับแล้ว ดังนั้นฉันก็ได้ตอบรับ และแท้จริงฉันได้ละทิ้งสิ่งสำคัญยิ่ง
สองประการไว้ในหมู่พวกท่าน นั่นคือพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์และเชื้อสายของฉันจากอะฮฺลุลบัยตุ
ของฉันและแท้จริงผู้ทรงการุณย์ ผู้ทรงรอบรู้ได้แจ้งแก่ฉันว่าทั้งสองสิ่งนั้นจะไม่แยกจากกันจนกว่า
จะได้ย้อนกลับไปหาฉันที่อัล-เฮอฎ์ ดังนั้นพวกท่านจงพิจารณา คุณเถิดพวกท่านจะขัดแย้งกับฉัน ใน
สองสิ่งนั้นอย่างไร”^(๒๓)

อิมามอะฟีร บิน มุฮัมมัด ศอดิก(อ) ได้อธิบายถึงแหล่งที่มา ของคำวินิจฉัยจากบรรดาอิมาม
แห่งอะฮฺลุลบัยตุตามรายงานบอกเล่าระบุว่า

ครั้งหนึ่ง ชูเราะฮฺ บิน กะลีบ ได้กล่าวว่า “ข้าพเจ้าได้พบกับ อะบี อับดุลลอฮ์ว่า “อิมาม
วินิจฉัยหลักการต่างๆด้วยการยึดอะไรเป็นข้อพิสูจน์”

ท่านตอบว่า “พระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์”

ข้าพเจ้าถามอีกว่า “ถ้าหากปัญหานั้นๆ ไม่มีระบุอยู่ในพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ท่านจะทำ
อย่างไร?”

ท่านตอบว่า “ซุนนะฮฺนบี”

ข้าพเจ้าถามอีกว่า “ถ้าเรื่องนั้น ไม่มีทั้งในพระคัมภีร์และซุนนะฮฺ ท่านจะอย่างไร?”

ท่านตอบว่า “ไม่มีอะไรสักอย่างเดียว ที่ไม่มีระบุในพระคัมภีร์ และซุนนะฮฺ”

ชูเราะฮฺกล่าวอีกว่า “ข้าพเจ้าถามซ้ำอยู่สองครั้ง จนท่านตอบสรุปว่า

“เรื่องนี้ มีพรจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้านับสนุน และด้วยความสัมฤทธิ์ผล ส่วนเรื่องที่ท่าน
สงสัยนั้นไม่มี”^(๒๔)

อะบูฟีร มุฮัมมัด บิน อาลี อัล-บากริ(อ) ได้อธิบายถึงแนวความคิดและการออกคำวินิจฉัย
จากท่าน ดังที่ท่านได้พบกับญาบิรฺ สหายของท่านว่า

“โอ้ญาบิรฺ ถ้าหากเราวินิจฉัยความออกไปให้ประชาชนตามความคิดและอารมณ์ของเราเอง
แล้ว แน่نون เราจะต้องพบกับความพินาศ แต่ในเวลาที่เราจะออกคำวินิจฉัยให้แก่พวกเขาเราจะยึด
หลักการของท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์(ศ) เป็นหลักสำหรับพื้นฐานทางวิชาการของเรานั้น เราได้มา
ด้วยการสืบมรดก มันเป็นเรื่องสำคัญอย่างใหญ่หลวงเราจะรักษาไว้เหมือนอย่างคนทั้งหลายรักษา
เงินทองนั้นแหละ”^(๒๕)

ดังที่ได้กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่า กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ได้มาจากบรรดาอิมามแห่งอะฮฺลุลบัยตุ
(อ) ไม่มีข้อแตกต่างจากพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ นั่นคือเป็นสิ่งที่อยู่ในมาตรฐานเดียวกับพระคัมภีร์
และซุนนะฮฺ ด้วยเหตุนี้ อะฮฺลุลบัยตุ จึงเป็นรากฐานอย่างหนึ่งของกฎเกณฑ์ทางศาสนาและมีฐานะ
เป็นแหล่งที่มาของศาสนบัญญัติ

อะดิษปดอม

คำสอนและบทบัญญัติทางศาสนาของพระเจ้า เคยถูกทำการปลอมแปลงมาแล้วในอดีต โดยฝีมือของพวกยะฮูด ที่ได้เปลี่ยนแปลง พระคัมภีร์เตารอตและพวกนะศอรอกีเคยเปลี่ยนแปลงพระคัมภีร์อิน ญีลพวกเขา ได้ทำการเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำสั่งของอัลลอฮ์ที่ทรงประทานมา

อย่างไรก็ตามพระคัมภีร์อัล-กุรอานเป็นพระคัมภีร์ฉบับเดียวของพระเจ้าที่ได้รับการพิทักษ์คุ้มครองไว้มิให้มีการเปลี่ยนแปลง ดังมีโอองการความว่า

“แน่นอนเราได้ประทานคัมภีร์แห่งการตักเตือนมา และแท้จริงเราเป็นผู้พิทักษ์รักษามันเอง”

“แท้จริงหน้าที่ของเรา คือการรวบรวมคัมภีร์ และรักษาคำอ่านของมัน”

ประชาชาติอิสลามทุกสมัยต่างให้ความสำคัญต่อพระคัมภีร์ฉบับนี้ ด้วยการท่องจำ และศึกษาเล่าเรียน ในทุกๆ ยุคจะมีผู้รู้มีนักอ่าน นักท่องจำ ที่สามารถท่องจำพระคัมภีร์อัล-กุรอานได้ตลอดทั้งเล่ม

มีการจดบันทึกไว้เป็นรูปเล่ม สืบทอดต่อๆ กันมาอย่างเป็นเอกฉันท์จะนั้นเมื่อพระคัมภีร์อัล-กุรอานคือสารอมตะฉบับหนึ่งของพระเจ้า แน่แน่นอนพระองค์ย่อมปกป้องคุ้มครองให้รอดพ้นจากการถูกเปลี่ยนแปลง

ส่วนซุนนะฮ์ซุนบี ซึ่งมีความสำคัญในฐานะเป็นคำอธิบายอัล-กุรอาน และเป็นหลักการที่อยู่ในมาตรฐานเดียวกันเป็นแหล่งที่มาอันดับสอง สำหรับแนวความคิด และบทบัญญัติทางศาสนา

แน่นอนบรรดาคนโกหก ชอบหลอกลวงประชาชน เพราะประสงค์จะเสพย์สุขทางโลก และเสวยอำนาจทางการเมืองในอดีต มีความพยายามที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น จนกระทั่งมีการกล่าวเท็จให้แก่ท่านศาสนทูต(ศ) มีการปลอมแปลงซุนนะฮ์ และใช้เล่ห์เพทุบายอย่างเลวร้ายในการกระทำสิ่งเหล่านี้

แน่นอน ท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์(ศ) เคยเตือนให้ระมัดระวังภัยร้ายจากสิ่งเหล่านี้เป็นพิเศษ เมื่อครั้งบ่าวเพ็ญฮัจญ์อ้อลา ท่านได้เตือนประชาชนของท่านว่า

“ได้มีการกล่าวเท็จแก่ฉันกันอย่างมากมาย และจะมากมายยิ่งขึ้นหลังจากผ่านยุคของฉันไปแล้ว ดังนั้นคนใดที่กล่าวความเท็จแก่ฉัน โดยเจตนา ก็ให้เขาเตรียมที่นั่งไว้ในไฟนรก

ดังนั้น ถ้ามีอะดิษใดที่ถูกรายงานไปจากฉันถึงยังพวกท่านก็จงนำไปพิสูจน์กับพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ และซุนนะฮ์ของฉัน ครั้นถ้ามันสอดคล้องตรงกับพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ และซุนนะฮ์ของฉันก็จงยึดถือ แต่อันใดถ้าหากขัดแย้งกับพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ และซุนนะฮ์ของฉัน จงอย่าได้ยึดถือ”^(๒๖)

ความเท็จที่เลวร้ายที่สุดได้แก่การปลอมชะดิษ นั่นคือการประพันธ์เรื่องใดๆ ขึ้นมาเป็นชะดิษเสร็จแล้วก็อ้างว่าเป็นรายงานที่มาจากท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์(ศ) หรือว่ามาจากบรรดาอิมาม (อ)

ท่านชะฮีดชานีย์ ได้อธิบายถึงเรื่องชะดิษปลอมว่า “เป็นการประพันธ์เรื่องราวขึ้นมา มันเป็นการกระทำที่เลวร้ายที่สุด ไม่นับว่าผิดให้นำมาถ่ายทอดต่อวันแต่จะได้แจ้งอย่างชัดเจนว่า เป็นชะดิษปลอม”^(๒๗)

ชะดิษปลอมได้ถูกบันทึกไว้ในตำราชะดิษฉบับต่างๆ นับร้อยนับพันชะดิษโดยเฉพาะอย่างยิ่งชะดิษประเภทยกย่องเกียรติคุณ (อัล-มะนากิบ) ของบุคคลต่างๆ เมืองต่างๆ ซึ่งเป็นการกระทำที่มีความหมายมากที่สุดอย่างหนึ่งของการบันดลให้อำนาจทางการเมือง มีความแกร่งกล้าอย่างยิ่ง ในตอนต้นสมัยวงศ์อุมัยยะฮ์หลังจาก ฮ.ศ.๔๐

ขณะเดียวกัน ได้มีการปลอมชะดิษเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ด้านอื่นจากคนเหล่านั้น เป็นชะดิษที่มุ่งเน้นสอนในเรื่องหลักปฏิบัติ และมุสตะฮับต่างๆ เพื่อให้ประชาชนหันมาให้ความสนใจในกิจกรรมประเภทมุสตะฮับ

เราสามารถทำความเข้าใจถึงหลักฐานที่มาของการปลอมชะดิษได้อย่างดีทีเดียว เมื่อเราสามารถเจาะลึกเข้าไปว่า บุคอรีเองได้คัดชะดิษมาบันทึกในตำราของท่าน ประมาณ ๔,๐๐๐ ชะดิษ จากจำนวนชะดิษที่ท่าน รักรายงานมาทั้งสิ้น ๖๕๐,๐๐๐ ชะดิษ

อะหมัด บิน ฮัมบัล ได้คัดชะดิษมาบันทึกในหนังสือมุสนัดของท่านเองจากจำนวนชะดิษทั้งหมดที่ท่านรักรายงานมา ๗๕๐,๐๐๐ ชะดิษ ดังที่ท่านได้ยืนยันไว้เองอย่างชัดเจน

ชัยคิมุรตะฎอ ได้กล่าวไว้ในหนังสือของท่านชื่อ อัล-ฆอริอรุ วัตตะรอรุ เล่ม ๑ หน้า ๒๔๗ เรื่องอัล-ฆุลาต กับการปลอมแปลงชะดิษ ดังนี้

“เมื่อครั้งที่ มุฮัมมัด บิน อะบี สุลัยมาน เจ้าเมืองกูฟะฮ์ ซึ่งถูกแต่งตั้งโดยเคาะลีฟะฮ์ฮัมศูร ได้จับตัวอับดุลการิม บิน อะบีเอาญาฮ์ ไปประหารชีวิต อับดุลการิม ตัดสินใจกล่าวออกมาเมื่อรู้ตัวเองต้องจบชีวิตแน่นอนแล้วว่า “ถึงแม้พวกท่านจะฆ่าฉันจนตาย แต่แน่นอน ฉันเคยปลอมชะดิษเพื่อพวกท่านมากถึง ๔,๐๐๐ ชะดิษ ล้วนแต่เป็นความเท็จทั้งสิ้น”^(๒๘)

ควรจะกล่าวไว้ด้วยว่า บททดสอบอันยิ่งใหญ่สำหรับมุสลิมทั้งหมด ก็คือการกล่าวความเท็จให้แก่ท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์(ศ) และบรรดาอิมามแห่งอะฮ์ลุลบัยตุ(อ) เพราะถ้าหากไม่มีเรื่องมุสาหลอกลวงเหล่านี้ในหน้าประวัติศาสตร์ แน่แน่นอนเราจะไม่พบอุปสรรคหรือความขัดแย้งใดๆ ทั้งในด้านความเชื่อ และบทบัญญัติทางศาสนาตามที่ปรากฏอยู่ในมุสลิม เช่นนี้เลย

บทเรียนต่างๆ จากชะดิษปลอม

ตัวอย่างชะดิษปลอมบทหนึ่ง ได้แก่ชะดิษที่มีความหมายว่า

“คอฮาบะฮุของฉันเปรียบเสมือนดวงดาว ไม่ว่าจะเป็ใครในหมู่พวกเขา ถ้าพวกท่านปฏิบัติตามพวกท่านจะได้รับทางนำ”

สะดิษบทนี้ ก่อให้เกิดพื้นฐานความคิด ความเข้าใจว่า ชุมนนะฮุมมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ที่มาจากคอฮาบะฮุ

บรรดาอิมามในหมู่นักปราชญ์สะดิษกล่าวว่ามันเป็นเรื่องเท็จที่ถูกกู้ขึ้นมาให้แก่ท่านนบี (ศ) เช่น อิบน์ก๊อซิม อัล-ญะฮิยะฮุ ได้กล่าวว่ “สะดิษนี้เป็นข้อความที่ถูกกู้ขึ้นมา”^(๓๐)

ท่านชะฮะบีย์ ถือว่ เป็นสะดิษที่ขาดประสิทธิภาพความน่าเชื่อถือ โดยได้กล่าวถึงนักรายงานคนหนึ่งซึ่งชื่อว่า ญะอูฟิร บิน อับดุล วาฮิด อัล-ฮาซิมีย์ หลังจากได้อ้างอิงทัศนะของนักปราชญ์เกี่ยวกับนักรายงานสะดิษที่เป็นคนมุสว่ “จากผลงานที่เสียหายที่สุดของเขาคือสะดิษที่ว่ “สาวกของฉันเปรียบเสมือนดวงดาว”^(๓๑)

อิบนุญัยมียะฮุ ก็เป็นอีกคนหนึ่งซึ่งกล่าวว่า สะดิษที่ว่ สาวกของฉันเปรียบเสมือนดวงดาว เป็นสะดิษที่บรรดาอิมามแห่งบรรดานักรายงานถือว่ขาดประสิทธิภาพ (ฎะอ์ฟ) จึงนำมาเป็นหลักฐานไม่ได้

ตัวอย่างสะดิษปลอมที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นมาอีกสะดิษหนึ่งคือ “หน้าที่ของพวกท่าน คือทำตาม ชุมนนะฮุของฉั และชุมนนะฮุของเคาะลีฟะฮุผู้ทรงธรรมของฉัพวกท่านจงยึดให้มั่นเหมือนกััดให้แน่นด้วยกราม”^(๓๒)

จากการศึกษาวิเคราะห์ ถึงนักรายงานสะดิษประเภทนี้ เป็นที่แน่ชัดแก่เรว่มันเป็นสะดิษที่ถูกประพันธ์ขึ้นมา โดยมีได้มาจากท่านศาสนทูตแต่อย่างใด

นักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัตินักรายงานสะดิษ ได้กล่าวว่ “อาลี บิน สะญูร ได้เล่าเรว่ ว่ บะกียะฮุ บิน วะลิด ได้เล่าเรว่ ว่ ญุไบร บิน สะอัด ได้รับรายงานจากคอลิด บิน มิดาน ซึ่งได้รับมาจาก อับดุลเราะมาน บิน อัมร์ อัล-ฮิลลียะฮุซึ่งได้รับมาจากอัล-หิรบาฏ บิน ซาหิยะฮุ ได้กล่าวว่ “วันหนึ่งท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮุได้สอนพวกเรา...หลังจากนั้นท่านได้กล่าวสะดิษบทนี้”

จากการศึกษาคุณสมบัตินักรายงานสะดิษ ทำให้เข้าใจอย่างชัดเจนว่ “บะกียะฮุ บิน วะลิด มิได้เป็นที่เชื่อถือของนักปราชญ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัตินักรายงาน เราจะกล่าวถึงข้อความสั้นๆ ที่มีหลายคนพูดว่ “อิบนุอัยยิบะฮุ กล่าวว่ “พวกท่านอย่าได้ฟังเรื่องอะไรเกี่ยวกับชุมนนะฮุ จากบะกียะฮุเลย”

ยะฮุยา บิน มุฮิน ได้กล่าวถึง บะกียะฮุ บิน วะลิดว่ “ถ้าหากเป็นสะดิษที่เล่าโดยกลุ่มคนที่น่าเชื่อถืออย่าง ค็อฟฟาน บิน อัมร์ และ อื่นๆ ก็พอใช้ แต่ถ้าหากเล่ามาจากบุคคลเหล่านี้ ที่ไม่น่าเชื่อถือ ก็อย่าได้บันทึกเลย

อะบูมุฮัซซัร ได้กล่าวว่ “มีหลักฐานปรากฏว่ บะกียะฮุเป็นคนที่มือไม่สะอาด ในการรายงานสะดิษดังนั้นจึงปฏิบัติต่อสะดิษเช่นนั้นด้วยความระมัดระวัง”^(๓๓)

อิบนุสะอูร เป็นคนหนึ่งที่กล่าวว่า “ท่านบัยฮะกีษ ได้กล่าวถึงเรื่องความขัดแย้งต่างๆ ว่า บรรดานักปราชญ์ทั้งหมดลงมติร่วมกันว่า บะกียะฮุ เป็นคนที่ไม่มีความสมบูรณ์ให้ยึดถือเป็นหลักฐาน”^(๓๔)

ส่วนอับดุลเราะมาน บิน อุมร์ อัศ-ลีลิมีย์นั้น อิบนุสะอูรอ้างถึง เขาว่า “อัล-ฟุฏฏอน อัล-ฟาซียี อ้างว่า เขาผู้นี้ไม่มีความเหมาะสม ด้วยเหตุว่า ที่มาของเขาไม่เป็นที่รู้จักเลย”^(๓๕)

การบันทึกชะดีษ

แน่นอนท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮุ(ศ) นั้น ท่านมีอาลักษณ์ประจำตัวไว้หลายคน เพื่อบันทึกหมายเหตุต่างๆ คนเหล่านี้ ได้รับสมญานามว่า “นักบันทึกวะหฺยู” คือจะทำหน้าที่บันทึกเรื่องราวที่มาจากอัล-วะหฺยู บางที จะจดไว้ตามหนังสือตามกิ่งอินทผลัม ตามกระดูกสัตว์ และอื่นๆ ประกอบกับยังมีศ่อฮาบะฮุ(ร.ฎ) อีกกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่ท่องจำ

ซุนนะฮุนบีนั้น ปรากฏว่าไม่มีนักบันทึกคนใดจะบันทึกไว้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนไว้ตั้งแต่สมัยของนบี ทั้งในด้านวจนะ การกระทำ และท่าทีการแสดงออกอย่างไรก็ตาม มีรายงานจากท่านนบี(ศ) ว่าท่านเคยอนุญาตให้สาวกของท่านบันทึกชะดีษได้

อะบูดาอูด และท่านฮาอิม และนักบันทึกท่านอื่นๆ ได้รับรายงานจากอับดุลลอฮุ บิน อุมร์ บิน อาศ ว่า

“ข้าพเจ้าได้พูดว่า ข้าแต่ท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮุ แท้จริงข้าพเจ้าได้ยื่นสิ่งใดจากท่านแล้ว บันทึกไว้จะได้ไหม?”

ท่านตอบว่า “ถูกต้องแล้ว”

อับดุลลอฮุ ยังกล่าวอีกว่า “ทั้งในยามที่ท่าน โกรธและยินดีด้วยหรือ?”

ท่านกล่าวว่า “แท้จริงทั้งสองกรณีนั้นฉันจะไม่พูดอะไรนอกจากความจริง”^(๓๖)

ท่านบุดอร์ได้บันทึกไว้ว่า “อะบูนูรอัยเราะฮ์ กล่าวว่” ในหมู่ศอฮาบะฮ์นบี ไม่มีใครทอ้งจำอะดิษได้มากกว่าฉัน ยกเว้นก็แต่อับลลอสฺ บิน อุมร์ เพราะเขาได้บันทึกส่วนฉันมิได้บันทึก”^(๓๗)

ท่านคิริมิซีย์บันทึกจากอะบีนูรอัยเราะฮ์ว่ “มีชาวอันศอรคนหนึ่งนึ่งใกล้ท่านศาสนทูต(ศ) แล้วเขาได้ยื่นคำพูดตอหนึ่งที่เขาประทับใจมาก แต่เขาจำไม่ได้ ดังนั้นเขาจึงถามทบทวนเรื่องนั้นต่อท่านศาสนทูต(ศ) ท่านกล่าวว่ “ฉันจะช่วยจับมือเธอเอง” ว่แล้ว ท่านก็จับมือเขาเขียนข้อความ”^(๓๘)

มีรายงานจากอะบูนูรอัยเราะฮ์ อีกเช่นกันว่ “พวกท่านจงแสวงหาความรู้ด้วยการเขียน”^(๓๙)

รายงานจากนาฟิอ์ บิน เคาะดิดญ์กล่าวว่ “ฉันได้พูดกับท่านศาสนทูต(ศ)ว่ “เข้าแต่ท่านศาสนทูตแท้จริง พวกเราได้ยินจากท่านมาหลายอย่างแล้ว เราจะจดบันทึกมันไว้ จะได้หรือไม่?”

ท่านตอบว่ “จงบันทึกมันไว้เถิด มันมิใช่ความผิด”^(๔๐)

บทรายงานเหล่านี้ ต่างยืนยันว่ ท่านอนุญาตให้สาวกบันทึกอะดิษ จากท่านขณะเดียวกันมีบทรายงานอีกส่วนหนึ่งยืนยันว่ท่านได้เรียกร้องให้ทอ้งจำและเผยแพร่อะดิษกันในหมู่มุสลิม ดังนี้

“อัลลอสฺจะทรงประทานความผาสุกแก่บ่าวของพระองค์ ที่ได้ยื่นฉันพูดอะไรแล้วจดจำนำไปสอต่อ แล้วทำได้เหมือนอย่างตอที่ได้ยิน เพราะบางที คนที่นำพาความรู้อานำไปให้คนที่ไม่รู้เสมอไป และบางทีคนนำพาความรู้ อานำความรู้ไปให้คนที่รู้เหนือกว่าก็ได้”^(๔๑)

รายงานอะดิษบทหนึ่ง ความว่

“ผู้ใดในหมู่ประชาชาติของฉัน ทอ้งจำอะดิษของฉันได้ ๔๐ บท ในเรื่องศาสนาโดยมีความมุ่งหวังยังอัลลอสฺและปร โลกในวันฟื้นคืนชีพ อัลลอสฺจะทรงแต่งตั้งเขาให้อยู่ในตำแหน่งนีกปราชญ์ทางศาสนา”^(๔๒)

เป็นที่แน่นอนว่สื่อช่วยความจำและเผยแพร่ที่ดีคือการบันทึก เป็นอันว่การทอ้งจำอะดิษถือเป็นเรื่องที่ถูกยอมรับ ยิ่งกว่านั้นสามารถจะถือเป็นวาญิบได้ด้วยหากถึงคราวต้องรักษาซุนนะฮ์ให้รอดพ้นจากความสูญหาย

ท่านศาสนทูต(ศ) เคยส่งสารไปยังบรรดาภคัตรีษ์และประมุขของเมืองต่างๆ ขณะเดียวกันท่านก็เคยทำสนธิสัญญาฉบับต่างๆ ที่ยังคงเก็บรักษาไว้จนถึงทุกวันนี้

อิบนุอับบาส ได้กล่าวว่ เมื่อครั้งว่ท่านศาสนทูต(ศ)ป่วยหนัก ท่านได้กล่าวว่ “พวกท่านจงนำกระดาษมาเถิด เพื่อฉันจะได้บันทึกข้อความที่ไม่ทำให้พวกท่านหลงผิดต่อไปในภายหลัง”

อุมร์กล่าวขึ้นว่ “นบีเพื่อไปแล้ว พวกเรามีพระคัมภีร์แห่งอัลลอสฺก็พอแล้ว”

แต่พวกเขาได้เถียงกันเสียงลั่น ท่านศาสนทูต(ศ) จึงตัดบทว่ “พวกท่านจงออกจากฉันไปเสียเถิด ไม่บังควรที่จะได้เถียงกันต่อหน้าฉัน”

อิบนุอับบาสได้ออกมากกล่าวว่ “มันเป็นความอัปโชคที่สุดของเราว่ท่านศาสนทูตมิได้จดบันทึกเรื่องของท่าน”^(๔๓)

ที่ตรงข้ามกับรายงานเหล่านี้ มีอยู่สองชะดีษที่ระบุว่า ท่านห้ามมิให้บันทึกคือจากรายงานของ อะบี สะอิด อัล-คุดรีย์ กล่าวว่า

ท่านศาสนทูตได้กล่าวว่า “พวกท่านอย่าได้บันทึกอะไรจากฉันนอกจากอัล-กุรอาน ใครก็ตามที่บันทึกเรื่องอื่น นอกจากอัล-กุรอาน ก็จงลบออกเสีย”^(๔๔)

จากการศึกษาวิเคราะห์ชะดีษต่างๆ ที่มีลักษณะขัดแย้งกันเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านนบีมุ่งเน้นให้มีการจดบันทึกชะดีษมากกว่า อันนี้คือ ความเข้าใจของศ่อฮาบะฮ์กลุ่มหนึ่ง เช่น อิมามอะลี และสะฮัน ผู้เป็นบุตร กล่าวคือ ท่านทำงานในด้านนี้อยู่ ดังมีรายงานจากท่านว่า

“เมื่อพวกท่านจะบันทึกชะดีษใด ก็จงบันทึกรายชื่อผู้กรายงานด้วย”^(๔๕)

บรรดาอิมามแห่งอะฮ์ลุลบัยตุ(อ) ท่านอื่น ก็ได้เจริญรอยตามท่านทั้งสองตลอดทั้งคนในยุคต่าบิอื่น บรรดานักปราชญ์อิสลาม ต่างมีความเห็นอย่างนี้ด้วย ดังนั้นพวกเขาจึงพากันบันทึกและเขียนชะดีษกัน เพราะหากไม่มีใครบันทึกกันแล้ว แน่่อนการศึกษาชุนนะฮ์จะเป็นเรื่องที่ไม่อาจเป็นไปได้ และแน่อนมนุษยชาติจะได้รับความขาดทุนอันใหญ่หลวง เพราะไม่มีโอกาสได้รับมรดกทางความคิดที่มีมาในหน้าประวัติศาสตร์

อิบนุศิล่าห์ ได้อธิบายในเรื่องนี้ว่า

“หากไม่มีใครบันทึกชะดีษไว้ในตำราคนรุ่นหลังจะต้องประสบกับความเสียหายอย่างใหญ่หลวง”^(๔๖)

เรื่องนี้ อุมร์ บิน अबดุล-อะซีซ (ร.ฎ.) ได้เรียกร้อง และสั่งการให้จดชะดีษในสมัยที่เขาเป็นเคาะลีฟะฮ์ (เมื่อส.ศ ๔๕-๑๐๑)^(๔๗)

ประวัติศาสตร์ได้อธิบายให้เราทราบว่ามีศ่อฮาบะฮ์กลุ่มหนึ่งได้สั่งห้ามมิให้ใครๆจดบันทึกชะดีษได้แก่อะบูบักร์ อุมร์ และอูษมาน ต่อมาบรรดาเคาะลีฟะฮ์ในวงศ์อุมัยยะฮ์ ก็ถือปฏิบัติตามแนวนี้ มาจนกระทั่งถึงสมัยของ อุมร์ บิน अबดุล-อะซีซ

สาเหตุที่อะบูบักร์ สั่งห้ามการบันทึกชะดีษของท่านศาสนทูต(ศ)นั้น ท่านได้ระบุไว้ในที่ประชุม ภายหลังจากท่านนบิวะฟาตแล้ว ดังที่ท่านได้กล่าว

“แท้จริง พวกท่านรายงานบอกเล่า ชะดีษต่างๆ จากท่านศาสนทูตแล้ว พวกท่านก็ขัดแย้งกัน ประชาชนรุ่นหลังจะยิ่งขัดแย้งหนักขึ้นไปอีก ดังนั้น จงอย่าได้บอกเล่าชะดีษใดๆ ของท่านศาสนทูต หากใครถามปัญหาอะไรจากพวกท่านก็จงตอบว่า ระหว่างพวกท่านกับเรา มีแต่พระคัมภีร์แห่งอัลลอส ดังนั้น จงอนุญาตในสิ่งที่อัล-กุรอานอนุญาต และจงห้ามในสิ่งที่อัล-กุรอานห้าม”^(๔๘)

อิบนุสะฮัด ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ฎออะกอดว่า “แท้จริงมีชะดีษจำนวนมากในสมัยอุมร์ที่ประชาชนนำมาเสนอแต่แล้วท่านอุมร์ก็สั่งการให้เผาเสีย”^(๔๙)

สำหรับในสมัยของอูษมาน บิน อ์ฟฟาน ก็มีคำสั่งในคุดุบะฮ์ว่า ห้ามมิให้รายงานชะดีษใดๆ ของท่านศาสนทูตแห่งอัลลอส ยกเว้นชะดีษที่เคยรายงานกันอยู่ในสมัยอะบูบักร์และอุมร์ ดังมีถ้อยคำของเขาปรากฏในคำคุดุบะฮ์ว่า

“ไม่อนุญาตให้ผู้ใดรายงานชะดึชบทใดที่ไม่เคยได้ยินในสมัยอะบูบักร์และอุมร์”^(๕๐)

มุอาวิยะฮ์ยังทวีความแข็งแกร่งหนักข้อขึ้นไปอีก ในคำสั่งห้ามจดบันทึกชะดึช โดยยกขึ้นมาเป็นประเด็นต่อต้านอิมามอาลี และอะฮฺลุลบัยตุ(อ) ผู้บริสุทธิ์ ครั้นพอเขาสามารถของอำนาจเต็มรูปแบบ หลังจากทำสนธิสัญญาสันติภาพกับอิมามฮาซันแล้วก็ออกคำสั่งห้ามจดบันทึกชะดึชใดๆของท่านศาสนทูต ที่กล่าวถึงความดีงาม ความประเสริฐ ของอิมามอาลี ตลอดจนได้คาดบดงโทษหากใครฝ่าฝืนด้วยการจดบันทึก

มะดาอีนียฺได้บันทึกในหนังสืออัล-อะหฺดาฮฺว่า “มุอาวิยะฮ์ได้ ออกคำสั่งไปตามหัวเมืองต่างๆ ที่บรรดาข้าหลวงของตนประจำอยู่ หลังจากผ่านพ้นปีแห่ง “ญะมาอะฮ์” ว่า “ข้าพเจ้าจะไม่รับผิดชอบแก่ผู้ใดที่รายงานชะดึชใดๆ เกี่ยวกับความดีงามของอะบูตุรออบ (ฉายานามหนึ่งของท่านอาลี) และอะฮฺลุลบัยตุของเขา เพราะเรื่องนี้ จะมีผลสะท้อนเป็นความวิบัติแก่ชาวกุฟะฮ์”^(๕๑)

ด้วยเหตุนี้เอง ชุหนะฮฺบียฺจึงประสบกับปัญหาการออกคำสั่งมิให้จดบันทึก จนกระทั่งทำให้เกิดมีการปลอมแปลงและกล่าวเท็จแก่ท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์(ศ) กันขึ้นมา

บิตอะฮ์ (กิจกรรมอุตริในศาสนา)

เราได้เรียนรู้ถึงความหมายของคำว่า ชุหนะฮฺ ในแง่ของภาษาและความหมายทางศาสนากันไปแล้ว เพื่อจะได้ประโยชน์มากยิ่งขึ้นในด้านความรู้ เราควรจะเข้าใจความหมายของคำว่า “บิตอะฮ์” ควบคู่ไปด้วย เพราะคำนี้ นักปราชญ์มุสลิม ได้ให้ความหมายประกอบเหตุผลอย่างหนึ่งไว้ เป็นกรณีพิเศษ

คำว่า “บิตอะฮ์” ในแง่ของภาษา หมายถึง “การประดิษฐ์ การริเริ่มทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นมา” บิตอะฮ์ ยังหมายถึง “กิจกรรมใหม่ๆ ที่ถูกริเริ่มทำให้มีขึ้น”^(๕๒)

คำว่า “บิตอะฮ์” ในแง่ของวิชาการศาสนา เป็นความหมายที่ควรจะทำความเข้าใจ ภายหลังจากเข้าใจในความหมายทางด้านภาษาแล้ว

“บิตอะฮ์” หมายถึง กิจกรรมที่ถูกประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาใหม่ ในทางศาสนาซึ่งไม่มีที่มาจากพระคัมภีร์และชุหนะฮฺ ที่ได้เรียกว่า สิ่งนั้นสิ่งนี้ เป็นบิตอะฮ์ ก็เพราะคนที่สอนสิ่งนั้น ได้คิดประดิษฐ์สิ่งนั้นด้วยตัวเอง”^(๕๓)

ดังนั้น “บิตอะฮ์” หมายถึง ทุกๆกิจกรรมที่ถูกสอดแทรกเข้ามาในศาสนา ทั้งๆ ที่มันมิได้เป็น เรื่องของศาสนา”

ท่านศาสนทูต ศาสดาผู้ทรงเกียรติ(ศ) เคยตักเตือนประชาชนว่า ให้ระวังกิจกรรมประเภทที่ถูกอูตริขึ้นมา และการประดิษฐ์คิดค้นเรื่องใหม่ๆ ขึ้นมาในศาสนาโดยท่านได้กำชับไว้ในคำเทศนาตั้งสอนอย่างจริงจังว่า

“คำสอนที่ดีที่สุดได้แก่พระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ ทางนำที่ดีที่สุดนั้น ได้แก่ทางนำของมุฮัมมัด กิจการที่เลวร้ายที่สุดได้แก่กิจการที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ และทุกอย่างที่ถูกอูตริขึ้นมามีชื่อเป็น เรื่องที่หลงผิดทั้งสิ้น”^(๕๔)

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราสามารถทำความเข้าใจได้ว่า บิดอะฮ์ คือการ กระทำที่ตรงข้ามกับซุนนะฮ์ และความหมายของคำว่ากิจกรรมที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ก็คือกิจกรรมใหม่ในทางศาสนาที่ไม่มีพื้นฐานที่มาจากพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ และซุนนะฮ์ของพระองค์ แต่มีการถือกันว่าเป็น หลักการศาสนา

บิดอะฮ์ คือ สิ่งที่ถูกพยายามทำขึ้นมาเปลี่ยนแปลงหลักการเดิมของอิสลาม เพื่อจะได้นำความคิดและความเชื่ออย่างอื่นเข้ามาสอดแทรกในพื้นฐานทางศาสนาต่างๆ ที่มันมิใช่มาจากศาสนา

ควรจะกล่าวไว้ด้วยว่า ประชาชาติในยุคสมัยก่อนๆ เคยนำกิจกรรมที่เป็นบิดอะฮ์เข้ามา สอดแทรกในคำสอนและได้เปลี่ยนแปลงคำสอนนั้นให้เป็นอย่างอื่น ด้วยเหตุนี้ อัล-กุรอานจึงเตือน ให้ระวังการกระทำที่เป็นบิดอะฮ์ ทั้งทางด้านความคิดและการปฏิบัติดัง ใองการความว่า

“...พวกเขาได้ประดิษฐ์มันขึ้นมาใหม่ เรามิได้บันทึกสิ่งนั้นแก่พวกเขาออกเสียจากเพื่อแสวงหา ความพึงพอใจของอัลลอฮ์ พวกเขาไม่ได้ระวังรักษาไปตามสิทธิของการที่จะต้องระวังรักษา นั้น ดังนั้นเราจึงประหารรางวัลแก่ผู้ศรัทธาในหมู่พวกเขา แต่ส่วนมากพวกเขาเป็นผู้ละเมิด”

(อัล-หะดีด/

๒๗)

เพื่อเป็นการป้องกันหลักความคิด บทบัญญัติทางศาสนาอิสลาม ให้รอดพ้นจากเรื่องราวที่เป็น บิดอะฮ์และความหลงผิดทั้งหลาย อิสลามจึงมีบทบัญญัติให้คนมุสลิมโดยทั่วไป โดยเฉพาะ บรรดาผู้รู้ ว่าให้ต่อต้านกิจกรรมประเภทบิดอะฮ์ที่ปลอมแปลงแฝงเข้ามาผนวกในหลักการของ อิสลาม ไม่ว่าจะ เป็นแนวความคิด ปรัชญา ทฤษฎี หรือระเบียบแบบแผน ประเพณีกรรมต่างๆ

บทบัญญัติในเรื่องนี้ ท่านศาสนทูต(ศ) และบรรดาอิมามแห่งอะฮ์ลุลบัยตุ(อ)ได้ระบุไว้ อย่าง ชัดเจน ตามรายงานที่ปรากฏในคำสอนของบรรดาอิมามแห่งอะฮ์ลุลบัยตุ(อ) ว่า

ท่านศาสดามุฮัมมัด(ศ) ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อกิจกรรมใดๆ ประเภทบิดอะฮ์เกิดขึ้น ใน ประชาชาติของมันเป็นที่ยอมรับของผู้รู้ที่จะต้องแสดงความรู้ของเขาออกมาให้ปรากฏครั้งหาก ใครไม่กระทำถือว่า จะต้องรับการสาปแช่งจากอัลลอฮ์”^(๕๕)

อิมามอะลี(อ) ได้กล่าวเทศนาเตือนให้ระวังกิจการที่เป็นบิดอะฮ์ว่า

“ประชาชนทั้งหลาย อันที่จริงแล้ว ถ้าหากความเสียหายได้อุบัติขึ้น คนทั้งหลายก็จะปฏิบัติตามอารมณ์ฝ่ายต่ำเมื่อนั้นจะมี กฎเกณฑ์ทางศาสนาประเภทอุตรีปรากฏขึ้นมาโดยจะขัดแย้งกับพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์

ท่ามกลางเหตุการณ์เช่นนั้น จะมีคนคนหนึ่งขึ้นมามีอำนาจปกครอง ครั้นมีความผิดพลาดใดๆ เกิดขึ้นมันจะไม่อ่อนข้อให้แก่ หลักฐานใดๆ แต่ถ้าหากมีสังฆกรรมมาปรากฏ ก็จะไม่มีความขัดแย้งแต่อย่างใด

ในเหตุการณ์เช่นนั้น จะมีหลักการแบบผสมผสานกับสิ่งนั้นบ้างกับสิ่งนี้บ้างเพื่อให้ได้สองอย่างพร้อมๆ กัน นั่นเป็นเพราะมีชัยฏอนมาถึงสู่บรรดามิตรสหายของพวกมันแต่บรรดาผู้ได้รับความดีงามจากอัลลอฮ์ ย่อมจะปลอดภัยเสมอ”^(๕๖)

มีรายงานสะดิษจากบรรดาอิมามแห่งอัลลอฮ์บัยตุ(อ) ว่า

“ผู้ใดที่ได้นำกิจกรรมประเภทบิดอะฮ์อย่างใดอย่างหนึ่งมาปฏิบัติ แล้วทำให้มันยิ่งใหญ่ขึ้นมา นั่นเท่ากับเขาพากเพียรเพื่อทำลายศาสนาอิสลาม”^(๕๗)

อิมามศอดิก(อ) ได้รับรายงานสะดิษของท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์(ศ) ผู้เป็นปู่ทวดของท่านเองบทหนึ่ง ความว่า

“กิจการทุกอย่างที่เป็นบิดอะฮ์ล้วนเป็นความหลงผิด และความหลงผิดทั้งปวง ย่อมอยู่ในนรก”^(๕๘)

ท่านชะรอเราะฮ์ได้รายงานว่า “ข้าพเจ้าเคยถามอะบูอับดุลลอฮ์ ศอดิก(อ) ถึงเรื่องที่เป็นหะลาละ และหะรอม ท่านตอบว่า

สิ่งที่เป็นหะลาละของมุฮัมมัดย่อมหะลาละตลอดกาลจนถึงวันฟื้นคืนชีพ และสิ่งใดที่เป็นหะรอมของมุฮัมมัด สิ่งนั้นจะเป็นหะรอมตลอดกาลจนถึงวันฟื้นคืนชีพ จะเป็นอย่างไรก็ได้ และจะไม่เปลี่ยนแปลงอีก”

ท่านกล่าวอีกว่า ท่านอาลี(อ) เคยสอนไว้ว่า

“ตราบเท่าที่คนๆหนึ่งกระทำการบิดอะฮ์ขึ้นมาอย่างหนึ่ง เท่ากับเขาได้ละทิ้งซุนนะฮ์ไปแล้วอย่างหนึ่งเสมอ”^(๕๙)

หลังจากที่เราทำความเข้าใจความหมายของคำว่า “บิดอะฮ์” และซุนนะฮ์ไปแล้ว เรายังได้เข้าใจอีกว่า ถ้าหากคนมุสลิมกระทำในกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดที่เป็นเรื่องใหม่ๆ หรือดำเนินกิจการที่ประดิษฐ์ขึ้นมาอย่างใดอย่างหนึ่ง เพียงแค่นั้นยังไม่ถือว่าเป็นบิดอะฮ์ ในความหมายที่ตรงข้ามกับซุนนะฮ์ และจะยังไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ต้องห้ามตราบใดที่ยังไม่นำกิจการนั้นๆเข้าไปผนวกกับหลักการศาสนาโดยถือว่าเป็นกิจกรรมนั้นเป็นหลักการส่วนหนึ่งของศาสนาในลักษณะที่มีความขัดแย้งกับพระคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ และซุนนะฮ์ของท่านนบี(ศ)

ส่วนการจัดงานฉลองวันประสูติของท่านศาสดามุฮัมมัด(ศ) ไม่ถือว่าเป็นกิจกรรมประเภท บิดอะฮฺ ที่เป็นเรื่องต้องห้าม ถึงแม้ว่าท่านศาสดาและศ่อฮาบะฮฺในสมัยของท่านไม่เคยกระทำก็ตาม การประคิดประคองรูปเล่มพระคัมภีร์อัล-กุรอานให้ดูสวยงามการประดับประดามัสยิดให้สวยงามวิจิตรก็ไม่ถือว่าเป็นบิดอะฮฺที่ต้องห้ามแม้ว่า ท่านศาสนทูตจะไม่เคยทำก็ตาม ความหมายที่ตรงตามเป้าหมายของคำว่า บิดอะฮฺ ก็คือการนำเอากิจกรรมอื่นๆ ที่มีได้เป็น เรื่องมาจากศาสนาเข้ามาผนวกกับศาสนาแล้วถือว่า สิ่งนั้นๆ เป็นบทบัญญัติทางศาสนา

ซุนนะฮฺ

กับ อัล-กุรอาน

ยังมีประเด็นสำคัญอยู่อีกเรื่องหนึ่ง นั่นคือ เรื่องความสัมพันธ์ทางด้านบทบัญญัติ และการอธิบายที่มีอยู่ระหว่างซุนนะฮฺกับอัล-กุรอานอันทรงเกียรติ ซึ่งเราจะสรุปถึงความสัมพันธ์ เหล่านี้ได้ ดังนี้

- 1- ซุนนะฮฺบิ กำหนดขอบเขตความหมายที่มีลักษณะเป็นสากลในพระคัมภีร์**

บางโองการในอัล-กุรอานจะถูกประทานมาเป็นประโยคที่ให้ความหมายต่างๆ ไปดั่งนั้น กฎเกณฑ์ที่ได้จากโองการประเภทนี้จะครอบคลุมไปถึงทุกคนที่ถูกระบุอยู่ในความหมายโดย ลักษณะของประโยคและเนื้อหา จะมีความหมายเป็นสากล

แต่ที่ว่า ซุนนะฮฺบิ จะคอยทำหน้าที่กำกับความหมายในประโยคเหล่านี้โดยได้จำแนกแต่ละเรื่องไว้เป็นการเฉพาะ จะอธิบายถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องจริงๆ ตามกฎเกณฑ์เหล่านั้นที่โดยมากอัล-กุรอานจะกล่าวรวมๆ ทั้งนี้ก็เพราะท่านศาสนทูต(ศ)ได้อธิบายไว้เมื่อครั้งที่โองการนั้น ได้ถูกประทาน

ลงมายังท่านหรือในยามที่ท่านได้รับการคลใจ (อิลาฮาม)
- 2- ซุนนะฮฺบิกำกับความหมายที่มีลักษณะเป็นอิสระของพระคัมภีร์**

จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ถ้าหากเรามาทำความเข้าใจความหมาย ของคำว่า “มุกฎลัก”(ความเป็นอิสระ)กับคำว่า”มุก้อยยัด”(การวางข้อจำกัด) ก่อนจะกล่าวถึงบทบาทของซุนนะฮฺในการควบคุมกฎเกณฑ์และวิชาการต่างๆ ที่มีความหมายเป็นอิสระอยู่ในพระคัมภีร์แห่งอัลลอส

คำพูดที่มีความหมาย มุกฎลัก หมายถึงคำพูดที่กล่าวขึ้น โดยไม่มีการวางเงื่อนไขใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเวลา สถานที่ ปริมาณ และลักษณะ...ฯลฯ

เช่น ถ้าเรากล่าวว่า “จงบริจาคตริพย์สินให้แก่คนยากจน”

คำว่า “คนยากจน” ในคำพูดประโยคนี้ มีความหมายเป็นอิสระปราศจากข้อจำกัดใดๆ ด้วยเหตุนี้ คำสั่งที่ว่า “จงบริจาคตริพย์สิน” ในคำพูดประโยคนี้สามารถครอบคลุมถึงคนยากจนทุกคน

ส่วนคำพูดที่มีความหมายเป็นมุก้อยยัด หมายถึง คำพูดที่มีการกำหนดขอบเขต โดยมีเงื่อนไข และข้อผูกมัด มีการกำหนดครอบคลุมความหมายของคำที่เป็นมุกฎลักให้แคบลง

เช่น ถ้าเรากล่าวว่า “จงบริจาคตริพย์สินแก่คนยากจนที่เป็นผู้ ศรัทธา” คำว่า “ผู้ศรัทธา” คือข้อผูกมัดที่ควบคุมความหมายของคำว่า “คนยากจน”

โดยหลักเกณฑ์ของความหมายผูกมัดเช่นนี้ ยังผลให้การบริจาคตริพย์สินตกแก่คนยากจนคนที่ เป็นผู้ศรัทธาเท่านั้น มิใช่คนยากจนทุกคนเหมือนประโยคคำพูดที่มีความหมายมุกฎลักในตัวอย่างแรก

เมื่อได้ทำความเข้าใจกับคำจำกัดความเหล่านี้แล้ว เราก็สามารถเข้าใจได้ว่ากฎเกณฑ์และวิชาการต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในโองการต่างๆ ของพระคัมภีร์อัล-กุรอานอันทรงเกียรติ์นั้นบางส่วนจะเป็น โองการประเภทมุกฎลัก อีกบางส่วนจะเป็น โองการประเภทมุก้อยยัด

เป็นหลักการที่ยอมรับอยู่ในบรรดานักปราชญ์อย่างหนึ่งว่า ซุนนะฮฺนบีมีหน้าที่กำกับความหมายที่เป็นอิสระของพระคัมภีร์

ดังตัวอย่างของ โองการที่สะท้อนถึงบทบาทของซุนนะฮฺ ที่จะต้องกำกับความหมายให้ นั่นคือ โองการความว่า

“และจงเคารพเชื่อฟังอัลลอส และจงเคารพเชื่อฟังศาสนทูต และผู้มีอำนาจปกครองในหมู่สุเจ้า”

คำว่า “ผู้มีอำนาจปกครอง” (อูลิลอัมริ) เป็นคำที่มีความหมายมุกฎลักไว้ขอบเขตจำกัด

เป็นที่แน่นอนว่า ถ้าจะดูความหมายตามที่ปรากฏในโองการนี้ ถือว่าจำเป็นจะต้องเคารพเชื่อฟังผู้มีอำนาจปกครองทุกคน โดยไม่ต้องคำนึงถึงความยุติธรรม หรือความผิดพลาดใดๆของเขา

แต่ท่านศาสนทูต(ศ) ได้ทำหน้าที่อธิบายพระคัมภีร์ ท่านได้วางข้อจำกัดการเคารพเชื่อฟังผู้มีอำนาจปกครองไว้ว่า ต้องเป็นคนที่ไม่ฝ่าฝืนพระเจ้าผู้สร้างโดยท่านกล่าวว่า

“มิให้เคารพเชื่อฟังคนที่อยู่ในสภาพละเมิดต่อพระเจ้าผู้สร้าง”

ลักษณะการวางข้อจำกัดที่ท่านนบีทำหน้าที่นี้ไว้วันนี้ มิใช่เป็นเพราะเหตุผลอื่นใด นอกจากจะเป็นการอธิบายความหมายที่มีลักษณะหลากหลายใน โองการต่างๆ อันจะนำไปสู่ความเที่ยงตรงและ

ถูกต้อง อีกทั้งเพื่อยับยั้งความอธรรม ความเสียหาย และการละเมิดหลักการศาสนา ดังนั้นชุมชนะสุน
ปีจึงมีหน้าที่ในการควบคุมมาตรฐานความหมายของโองการนั้นๆไว้

3- ชุมนะสุนทำหน้าที่อธิบายความหมายที่คลุมเครือของพระคัมภีร์

ในอัล-กุรอานอันทรงเกียรติมีโองการเกี่ยวกับศาสนบัญญัติ และหลักความเชื่ออยู่หลาย
โองการที่มีความหมายปรากฏอยู่ในลักษณะคลุมเครือ คือ ไม่มีความชัดเจนท่านศาสนทูต(ศ) จึงทำ
หน้าที่อธิบายขยายความเหล่านั้นให้แก่ประชาชาติ การที่ท่านให้ความกระจ่างแก่ความหมายใน
โองการเหล่านี้ มีอยู่ด้วยกันหลายวิธีคือ

ก.อธิบายด้วยการพูด โองการที่มีความหมายคลุมเครือในอัล-กุรอานจำนวนมากที่ท่านศา
สนทูต(ศ) ต้องอธิบายแก่ประชาชนด้วยวาจาของท่านเพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจต่อความหมาย
เหล่านั้น

ข.อธิบายด้วยการบันทึก หลายวาระด้วยกันที่ท่านศาสนทูต(ศ) ได้ส่งสาส์นส่งหนังสือฉบับ
จำนวนหลายสิบฉบับไปยังคณะทำงานของท่าน บางครั้งก็ส่งไปยังกษัตริย์ประมุขของแคว้นแดน
ต่างๆ ที่เป็นผู้ปกครองเมืองต่างๆ อยู่ในเวลานั้นท่านเองยังเคยทำการบันทึกข้อตกลงสนธิสัญญา
ต่างๆ ซึ่งเนื้อหาสาระบางตอนเป็นการอธิบายรายละเอียดแห่งโองการต่างๆ ที่มีความหมาย
คลุมเครือตามตัวบทที่ปรากฏอยู่ในอัล-กุรอาน

ค.อธิบายด้วยการกระทำ ท่านศาสนทูต(ศ) ทำหน้าที่อธิบายบางโองการที่มีความหมาย
คลุมเครือหรือด้วยการกระทำของตนเอง เช่น การทำมาฆ การทำวุฎอ การบำเพ็ญฮัจญ์... ฯลฯ
เพราะหลักปฏิบัติในศาสนกิจที่จำเป็นเหล่านี้ มีความหมายปรากฏอยู่ในอัล-กุรอานอย่างคลุมเครือ
ไม่มีรายละเอียด และไม่ชัดเจน เช่น วิธีนมาฆ วิธีบำเพ็ญฮัจญ์ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของท่านที่จะต้อง
อธิบายเรื่องราวเหล่านั้น ด้วยการสาธิตรูปแบบในภาคปฏิบัติด้วยตัวท่านเอง

นักปราชญ์ทั้งหลายต่างทราบดีว่า การกระทำในสิ่งใดๆของท่านยังไม่ถือเป็นการอธิบาย
ความหมายของพระคัมภีร์ นอกจากในสองกรณีด้วยกันคือ^(๖๑)

1- เมื่อรู้ในจุดประสงค์ของท่าน ว่าท่านจะต้องอธิบายความหมายที่คลุมเครือเหล่านั้น เช่น
ท่านกล่าวว่า “พวกท่านจงทำมาฆเหมือนดังได้เห็นฉันนมาฆ”

2- เมื่อรู้ด้วยสติปัญญาว่า ท่านต้องการอธิบาย เช่น เมื่อท่านได้กระทำสิ่งใดๆ ในช่วงเวลาที่
จำเป็นต้องหาคำอธิบายความหมายนั้นๆ จากอัล-กุรอาน ก็ถือว่า การกระทำของท่านในคราวนั้น
เป็นการอธิบายความ

หมายในโองการนั้นๆแล้ว

ง.อธิบายด้วยการแสดงท่าประกอบ เช่น ตอนที่ท่านอธิบายเรื่องนับจำนวนวันใน
แต่ละเดือนตามหลัก

การอิสลาม ท่านจะแสดงท่าประกอบว่า 1 เดือนจะมีจำนวนวันเท่านี้ โดยท่านยกนิ้วมือทั้งสิบนิ้วมา
แสดงด้วยการยกสลับไปมา 3 ครั้ง ในครั้งที่ 3 ท่านจะพับลง 1 นิ้ว^(๖๒)

การกระทำเช่นนี้ หมายความว่า การนับเดือนทางจันทรคตินั้นจะมี 29 วัน
ได้เหมือนกันกับที่รู้ๆ กันอยู่โดยปกติ 1 เดือนจะมี 30 วัน

4- ชุมนะสุทำหน้าที่ยกเลิกกฎเกณฑ์ในพระคัมภีร์

คำว่า ยกเลิกกฎเกณฑ์ หรือที่เรียกในภาษาอาหรับว่า “นะสัค” ตามที่รู้จักอยู่ในวงการของ
นักปราชญ์มุสลิม หมายถึง การยกเลิกกฎเกณฑ์หนึ่ง โดยมีอีกกฎเกณฑ์หนึ่งมาแทนที่ เพื่อให้เข้ากับ
สภาพสังคมมนุษยชาติ และเป็นการพัฒนาไปอย่างมีขั้นตอนของงานเผยแพร์

แน่นอน การยกเลิก (นะสัค) ที่มีอยู่ในอัล-กุรอานย่อมเป็นไปได้โดยมี โองการหนึ่งถูก
ประทานมาเพื่อยกเลิกกฎเกณฑ์ในอีกโองการหนึ่ง ความเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ถูกจำกัดไว้ใน
กฎเกณฑ์จำนวนหนึ่งเพียงส่วนน้อย

บรรดานักปราชญ์ถือว่า กรณีที่ชุมนะสุทำหน้าที่ยกเลิกกฎเกณฑ์ในโองการหนึ่งๆ มีความ
เป็นไปได้เช่นเดียวกับโองการหนึ่งถูกประทานมาเพื่อยกเลิกกฎเกณฑ์ของอีกโองการหนึ่งนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม บรรดานักปราชญ์ยังได้กล่าวอีกว่าทฤษฎีที่ว่านี้ เป็นเพียงการวิเคราะห์ทาง
วิชาการเท่านั้น เพราะยังไม่ปรากฏความเป็นจริงที่ว่านี้อยู่เลย

กล่าวคือ ไม่ปรากฏว่า มีโองการใดในอัล-กุรอานถูกยกเลิกกฎเกณฑ์โดยชุมนะสุนบี

บรรดานักปราชญ์ยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่าถ้าหากปรากฏว่า การยกเลิกกฎเกณฑ์ที่ว่านี้มีจริงก็
ยังเชื่อถือมิได้ นอกจากจะต้องมีรายงานบอกเล่ามาถึงยุคของเราอย่างเป็นเอกฉันท์ทั้งนี้ก็เพราะบท
รายงานต่างๆ ที่มาจากนักรายงานคนเดียว ถือว่าเป็นหลักฐานประเภทรอง(ซ็อนนีย) การจะนำ
หลักฐานเช่นนั้นมาเป็นข้ออ้างในเรื่องการยกเลิกกฎเกณฑ์ในอัล-กุรอานถือว่า เป็นการกระทำที่ไม่
ถูกต้อง

เพราะโองการในอัล-กุรอาน มีฐานะเป็นหลักฐานชั้นเด็ดขาด (ก็อฎอีย) ที่มาจากอัลลอฮ์ซึ่ง
หลักฐานประเภทรอง จะมายกเลิกหลักฐานชั้นเด็ดขาดมิได้

จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งถ้าหากเรามาทำความเข้าใจว่าหน้าที่ของ ชุมนะสุ ในการกำกับ
ความหมาย หรือจำแนกความหมาย หรืออธิบายความหมายของพระคัมภีร์นั้นวางอยู่บนพื้นฐาน 3
ประการ คือ

1- ท่านศาสนทูตผู้ทรงเกียรติ มีความเข้าใจในพระประสงค์ของอัลลอฮ์ที่มีในพระคัมภีร์
แห่งวิทบัญญัติของพระองค์

ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงรู้ว่าโองการที่มีความหมายเป็นอิสระนั้น มีเงื่อนไขอะไรที่วางเป็น
ข้อจำกัดอยู่ หรือโองการที่มีความหมายในลักษณะเป็นสากลนั้นมีการเจาะจงมุ่งเฉพาะในเรื่องใด
อยู่ในอัล-กุรอาน

ดังนั้น ท่านจึงอธิบายที่ท่านรู้ว่า เป็นข้อจำกัด และ อธิบายเรื่องราวที่ท่านรู้ว่า เป็น
จุดมุ่งหมายโดยเฉพาะของโองการนั้นๆ แก่ประชาชน

2- กรณีที่ชุนนะสุนปี ทำหน้าที่วางข้อจำกัดและชี้จุดมุ่งหมายเฉพาะให้แก่ความหมายในพระคัมภีร์ ตลอดทั้งการอธิบายทั้งหลายนั้น ย่อมวางอยู่บนพื้นฐานอย่างหนึ่งอยู่เสมอ นั่นคือท่านได้รับสภาวะการถูกคลอใจให้รู้ (อิลฮาม) จากพระผู้อภิบาลผู้ทรงเกริกเกียรติในยามอธิบายบทบัญญัติทางศาสนาและหลักความเชื่อ

3- พื้นฐานสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ในกรณีที่ชุนนะสุนปี ทำหน้าที่วางข้อจำกัดใดๆ หรือชี้จุดมุ่งหมายใดๆ โดยเฉพาะลงในความหมายของพระคัมภีร์นั้น ก็เพราะท่านได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ด้านการปกครอง ดังนั้นฐานะของท่านจึงเป็นผู้ปกครองทางศาสนา เพื่อให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ทางสังคม ท่านจึงวางข้อจำกัดบางอย่างลงไป

ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์ถึงสภาพแวดล้อมสำหรับตัวท่านและการทำงานอย่างมีข้อจำกัดโดยให้สังเกตถึงสภาพแวดล้อมในข้อจำกัดที่วางลงไปด้วย

ดังได้กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า หน้าที่ของชุนนะสุนปี ในการวางข้อจำกัดแก่โครงการประเภทมุลกหรือชี้จุดมุ่งหมายเฉพาะ หรืออธิบายความหมายในโครงการที่เป็นสำนวนโวหาร, ที่คลุมเครือ ย่อมตั้งอยู่บนพื้นฐานและหลักเกณฑ์แห่งศาสนบัญญัติตามที่ท่านได้วางไว้ในฐานะที่ท่านคือ ผู้อธิบายบทบัญญัติทางศาสนาหรือผู้ปกครองประชาชาติ

หลักวิชาฮะดีษ

หลักวิชาฮะดีษ คือความรู้เกี่ยวกับนักรายงานและเนื้อความของฮะดีษ อันมีจุดมุ่งหมายที่นำไปสู่ความเข้าใจต่อฮะดีษนั้นๆ ว่าเป็นฮะดีษที่ควรแก่การยอมรับหรือปฏิเสธ หรือเป็นฮะดีษที่ต้องนำไปพิสูจน์

ในฐานะที่ชุนนะสุนปีเป็นแหล่งที่มาอันดับ ๒ ของศาสนบัญญัติและความรู้ในศาสนาอิสลามบรรดามุสลิมในทุกยุคทุกสมัยทุกหนแห่ง ล้วนต้องศึกษาและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ความรู้และแนวทางตามที่ได้รับมาจากชุนนะสุนปีของท่านศาสนทูต(ศ)

แต่ด้วยเงื่อนไขของกาลเวลา ได้ทำให้มีช่องว่างขึ้นระหว่างท่านกับประชาชนรุ่นหลังเมื่อได้ผ่านพ้นสมัยอันจำเริญของท่านแล้ว ขณะเดียวกันยังมีอุปสรรคมากมายเกิดขึ้นแก่คนบางกลุ่มที่อยู่ร่วมสมัยกับท่านในการที่จะมีโอกาสได้สนทนาและรับชุนนะสุนปีมาจากท่านโดยตรง

คนเหล่านั้นไม่มีหนทางใดในการเรียนรู้ชุนนะสุนปีอันบริสุทธิ์ นอกจากอาศัยคนอื่นเล่าต่อ โดยการใช้อย่างต่างๆ ช่วยในการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในสมัยนั้นอย่างจำกัดเพียง ๒ วิธีเท่านั้น คือ

๑ - ความทรงจำ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยขึ้นอยู่กับความสามารถของจิตใจภายหลังจากที่ได้ยิน ได้ฟังคำพูดของท่านศาสนทูต(ศ) หรือได้เห็นการกระทำใดๆ หรือโดยการทำความเข้าใจกับกิริยาท่าทีที่ท่านแสดงออกให้เห็น ต่อจากนั้นก็จะบอกเล่าเรื่องนั้นต่อไปยังผู้ที่ไม่ได้เรียนรู้เรื่องราวเหล่านั้นจากท่านโดยตรง

๒ – การบันทึกคำพูด การกระทำ และท่าทีการแสดงออก ที่มาจากท่านแล้วถ่ายทอดเรื่องเหล่านั้นให้แก่คนที่มิได้เรียนรู้ด้วยตัวเองโดยตรงจากท่านนบี(ศ)

เรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดเหล่านี้ ได้ถูกรวบรวมมาถึงบรรดามุสลิมโดยอาศัยบรรดานักรายงานที่ได้รับรู้เรื่องราวเหล่านั้นมาด้วยการได้ยิน ได้ฟัง หรือ ได้เขียนไว้ ซึ่งทั้งหมดนั้นมีได้ถูกถ่ายทอดมาถึงยุคของเราโดยกระบวนการของสื่อที่มีประสิทธิภาพ หากแต่มีการต่อเถ่าว่าเรื่องราวเหล่านั้นขาดตกบกพร่องและสูญหาย

แน่นอนในสมัยของท่านศาสนทูต(ศ) เองท่านยังถูกคนกล่าวเท็จให้ร้าย ยิ่งในสมัยหลังจากนั้นด้วยแล้ว บรรดาคนมุสา และนักปลอมแปลงชะดีษ ก็ได้ที่ลงมือโหมโรงเข้ามาจัดการกับซุนนะฮ์ของท่านกันอย่างขนานใหญ่

ความเห็นขัดแย้งทางการเมือง และความบิดเบือนทางความคิด ตลอดจนแผนการร้ายของพวกอิสรออีละฮ์ ได้สร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่ซุนนะฮ์อันบริสุทธิ์

ได้มีการปลอมแปลงชะดีษขึ้นมาอย่างมากมายโดยอ้างว่ามีที่มาจากท่านศาสนทูต(ศ) ทั้งๆที่ท่านมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชะดีษนั้นๆ แต่อย่างไร ในขณะเดียวกัน วจนะของท่านได้มีอันถูกลบล้างออกไปจึงทำให้เรื่องราวที่เป็นซุนนะฮ์ของท่านก็ถูกเปลี่ยนแปลงไปด้วย

นอกเหนือจากนี้ยังมีการหลงลืม การสูญหายเองโดยมิใช่เจตนาของผู้ใดก็มีอีกทั้งหมดเป็นสาเหตุทำให้บรรดานักปราชญ์มุสลิมต้องกำหนดวิชาการแขนงหนึ่งขึ้นมาโดยเฉพาะ เรียกว่า “หลักวิชาชะดีษ” เพื่อศึกษาและทำการวิจัยคุณสมบัติของบุคคลต่างๆ ที่เป็นนักรายงานชะดีษ และศึกษาวิจัยเนื้อหาของชะดีษที่ถูกรายงานมา

ทั้งนี้ เพื่อจะได้ทำความเข้าใจกับพื้นฐานต่างๆ ของบทรายงานและชะดีษหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ และท่าทีการแสดงออกของท่านศาสนทูต(ศ) โดยได้อธิบายให้เรารู้ถึงวิธีการเคารพภักดี การทำงานด้านสังคม และจุดยืนของท่านในด้านต่างๆ อย่างเป็นกิจจะลักษณะ และเพื่อให้เรารู้ถึงวิธีการดำเนินชีวิตที่ท่านมีต่อครอบครัว ต่อการปกครอง การทำสงคราม การเมือง การพิพากษาตัดสินคดีความ และหลักจริยธรรม...ฯลฯ

เพื่อให้ได้เข้าถึงสาระที่เป็นจริงของเรื่องราวที่เล่าขานมาว่า มาจากท่านศาสนทูตและบรรดาอิมาม(อ) และเป็นแหล่งที่มาของบทบัญญัติทางศาสนาเป็นพื้นฐานสำหรับการใช้ความคิด และหลักวิชาการของประชาชาติบรรดานักปราชญ์ผู้มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชะดีษจึงได้กำหนด หลักเกณฑ์ที่สำคัญไว้ ดังนี้

๑ – ความรู้เกี่ยวกับประวัติของบุคคลที่เป็นนักรายงานชะดีษ

๒ – ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยชะดีษ

ความรู้เกี่ยวกับบุคคลที่เป็นนักรายงานชะดีษ เป็นความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์เจาะลึกในเรื่องราวต่างๆ ของนักรายงานชะดีษ ก่อนจะยอมรับบทรายงานของพวกเขาว่า นักรายงานผู้นั้นเป็น

คนซื่อสัตย์เชื่อถือได้ หรือเป็นคนมุสา หลักการนี้เรียกในภาษาวิชาการว่า “การจับจุดบกพร่องและการยืนยันความเที่ยงธรรม”

นอกจากนี้ ยังมีการวิเคราะห์ไปถึงระดับขีดความสามารถของพวกเขาในการจดจำอย่างแม่นยำถูกต้องก่อนนำมาเสนอเป็นบทรายงาน

จะต้องวิเคราะห์อีกอย่างหนึ่งว่า นักรายงานที่เราไม่รู้จักเขาเลยนั้นจะเป็นคนใช้ไม่ได้เลยหรือไม่ มีบทรายงานใดจากเขาพอจะเป็นที่ยอมรับของเราเลยอย่างนั้นหรือไม่?

ขณะเดียวกันยังต้องวิเคราะห์ถึงมโนทัศน์เป้าหมายและฐานะ ของนักรายงานผู้นั้นในสายตาของนักรายงานคนอื่นๆ ที่เป็นคนสมัยเดียวกันเพื่อจะได้รู้ว่าชะดิสที่มาจากนักรายงานผู้นั้นถูกต้องจริงๆ

เพราะว่า การได้รู้จักอย่างสมบูรณ์แบบต่อบุคลิกภาพของนักรายงานชะดิสใดคือการนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ถูกต้องเมื่อจะยอมรับหรือเมื่อจะปฏิเสธกฎเกณฑ์และวิชาการจากชะดิสนั้นๆ

ตามที่ได้กล่าวมานี้ สรุปว่า ความรู้เกี่ยวกับประวัติของบุคคล ผู้เป็นนักรายงานคือวิชาการที่ว่าด้วยระบบการรายงานและวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประวัติบุคคลที่เป็นนักรายงานที่เรียกในภาษาอาหรับว่า “อัด-ตะรอญุม” หมายถึงปทานุกรม คุณสมบัติของบรรดานักรายงาน นักปราชญ์ และบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในแนวนี จะทำให้มีข้อมูลเข้ามาประกอบกับความรู้ทางด้านประวัติของบุคคลผู้เป็นนักรายงานจนสามารถได้รับความกระจ่างเกี่ยวกับบุคลิกภาพของนักรายงาน เช่นเดียวกับได้รู้ข้อมูลทางการเมือง เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และข้อมูลเกี่ยวกับวิชาการ

ส่วนความรู้ทางการวิจัยหมายถึงวิชาว่าด้วยการวิเคราะห์ถึงรากฐานที่มาของเนื้อความชะดิส เช่นการวิเคราะห์ประเภทชะดิส ตลอดจนจุดบกพร่องและมูลเหตุที่มีอยู่ในเนื้อหาของชะดิส เพื่อช่วยให้สามารถกำหนดมาตรฐานและหลักเกณฑ์ในการยึดถือชะดิสนั้นๆ

อัล-มะตันชะดิส หรือเนื้อความของชะดิสที่ตกทอดมาถึงเรา โดยถูกอ้างว่ามาจากท่านนบี (ศ) หรืออิมาม(อ) หรือที่รายงานสานต่อกันมาว่าเป็นการกระทำ หรือเป็นท่าทีของการแสดงออกของท่าน มีคำนิยามสำหรับคำว่า “มะตัน” ดังนี้

“มะตัน” หมายถึง เนื้อความที่เป็นบทชะดิส ซึ่งแสดงความหมายออกมาอย่างชัดเจน” (จากหนังสือ อัคดิรอยะฮ์ ของชะฮีด ซัยนุดดีน หน้า ๔)

ดังได้กล่าวมานี้ จะเห็นว่า วิชาการทั้งสองด้าน (ความรู้เกี่ยวกับประวัติของนักรายงานชะดิสกับการวิเคราะห์) ต่างสนับสนุนส่งเสริมแก่กันเพื่อบรรลุสู่เป้าหมายการศึกษาชะดิสทั้งด้านนักรายงานและเนื้อความอย่างสมบูรณ์แบบ เพื่อจะได้รู้ว่าชะดิสใดมีความเป็นมาอย่างถูกต้องพร้อมสรรพชะดิสใดที่ไม่เป็นความจริงแท้

นอกจากนี้ ยังสามารถทำให้รู้ว่าชะดิสใดอยู่ในฐานะที่เชื่อถือได้ ชะดิสใดมีจุดบกพร่องและมีมูลเหตุจากภายนอกมาสอดแทรกอยู่ในเนื้อความ อีกทั้งยังทำให้รู้ดีกว่าควรจัดอันดับให้แก่

ประเภทต่างๆ ของสวดมนต์เหล่านั้นอย่างไรหรือควรจะยึดถือสวดมนต์ใดมากกว่าสวดมนต์ใดในกรณีที่ถ้าหากต้องนำสวดมนต์เหล่านั้นมาเปรียบเทียบตรวจสอบกับหลักเกณฑ์ต่างๆ เกี่ยวกับนักรายงานที่ดีเกี่ยวกับเนื้อหาของสวดมนต์นั้นๆ กับสวดมนต์อื่นๆ ก็ดี

ประวัติ้นักรายงานมีความจำเป็นอย่างไร?

ความรู้เกี่ยวกับประวัติ้นักรายงานในที่นี้ หมายถึงวิชาว่าด้วยเรื่องราวต่างๆ ของนักรายงานสวดมนต์ในแง่ของบุคลิกภาพเพื่อพิสูจน์ให้ได้ว่า คนผู้นั้นมีความน่าเชื่อถือเป็นคนเคร่งครัดในหลักศาสนาจริง หรือว่าไม่ใช่ทั้งสองอย่าง อีกทั้งเพื่อศึกษาให้รู้ไปถึงพื้นฐานด้านความเชื่อของนักรายงานและฐานภาพของคนเหล่านั้นในหน้าประวัติศาสตร์.... ฯลฯ

บรรดานักปราชญ์มีการถกเถียงกันในเชิงวิชาการว่า ความรู้ในเรื่องประวัติของนักรายงานเป็นสิ่งจำเป็นหรือไม่ กลุ่มหนึ่งได้แก่ พวกอัครบารมี ให้คำตอบว่าไม่จำเป็นแต่อย่างใด ที่จะเรียนรู้ประวัติของนักรายงานสวดมนต์ เพราะว่าสวดมนต์ต่างๆ ที่มีการบันทึกอยู่ในตำราอ้างอิง ไม่ว่าจะเป็น อัล-กาฟีฮ์ ของท่านกูฎนีย์, อัล-ตะฮะซิบ ของท่านกูฎนีย์, อัล-อิสติบศอรฺ และ มันลาเยหฺฎริสุลฟะเกิสฺ ของท่านศ็อดดุค ล้วนเป็นสวดมนต์ที่ถูกต้องทั้งสิ้นอยู่แล้ว นักปราชญ์ผู้ทำหน้าที่รวบรวมมาบันทึก ได้ชำระสะสางเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงไม่มีความจำเป็นอันใดจะต้องย้อนกลับไป ทบทวนในเรื่องประวัติ้นักรายงานกันอีก หรือมิฉะนั้นก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ชอบด้วยเหตุผลอีกประการหนึ่ง ในเมื่อบรรดานักปราชญ์ผู้มีชื่อเสียงเหล่านั้นได้ปฏิบัติ หรือได้ปฏิเสธไปแล้วไม่จำเป็นอันใดจะต้องนำสวดมนต์มาวิเคราะห์ห้วงใจในสารบบการรายงานนั้นๆ กันอีก

ยิ่งกว่านั้น พวกเขายังมีความเห็นต่อไปอีกว่า จำเป็นที่เราจะต้องยึดในหลักการที่นักปราชญ์ได้ปฏิบัติไว้ คำอธิบายเช่นนี้จะเหมือนกับคำอธิบายของนักปราชญ์สายซุนนีย์ที่ยืนยันในความถูกต้องของตำราศ็อดดุคทั้งหลาย เช่น ศ็อดดุคอบูคอรี ศ็อดดุคมุสลิม และอื่นๆ

ขณะเดียวกันมีนักปราชญ์อีกกลุ่มหนึ่งไม่เห็นด้วยกับความคิดอย่างนี้โดยยืนยันว่าเราจำเป็นจะต้องวิเคราะห์และวิชัยในเชิงวิชาการกันอย่างถ่องแท้ เพราะว่าตำราเหล่านี้ มิได้มีความถูกต้องไปเสียทั้งหมด มีทั้งที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้องจนไม่อาจยึดเป็นหลักฐานได้

ด้วยเหตุนี้ จำเป็นจะต้องศึกษาถึงบุคลิกภาพของนักรายงาน เพื่อจะได้รู้ มีรายงานสวดมนต์บทใดบ้างที่ถูกต้อง และมีบทใดบ้างที่ควรแก่การนำมาวิเคราะห์ห้วงใจเพื่อพิสูจน์หาความจริงโดยไม่ต้องนำพาต่อผลงานการ วิเคราะห์มาก่อนแล้วของผู้เป็นเจ้าของตำราเหล่านั้น

ทฤษฎีนี้ยึดในหลักการว่าจะต้องมีการวิเคราะห์และพิสูจน์หาความจริงในทางวิชาการ โดยให้เหตุผลยืนยันว่ามีนักรายงานสวดมนต์ที่เป็นคนขาดประสิทธิภาพ(ภู่อีฟ) ได้รายงานสวดมนต์ที่ไม่ได้รับความเชื่อถือและถูกบันทึกอยู่ในตำราสวดมนต์เหล่านั้นเป็นจำนวนมาก

ประกอบกับยังมีหลักฐานอีกประการหนึ่งซึ่งพวกเขาอ้างว่า รายงานสวดมนต์เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางศาสนาและหลักความเชื่อ ยังมีปรากฏอยู่ในตำราเล่มอื่นๆ อีกมาก ซึ่งมีได้ถูกยกย่องว่าเป็นตำราที่บันทึกเฉพาะสวดมนต์ที่ถูกต้องเท่านั้น

ชัยยิด อะบูล กอซิม อัล-คูอีย์ นักการศาสนาผู้ล่วงลับ ได้กล่าวสนับสนุนทฤษฎีนี้อย่างชัดเจนว่า “นักวิชาการอะดิษกลุ่มหนึ่งให้ทัศนะว่า บทรายงานที่มีบันทึกอยู่ในตำราทั้งสี่เป็นหลักฐานที่ให้ความมั่นใจได้อย่างเด็ดขาดแล้วการพูดอย่างนี้ ถือว่า ผิดพลาดอย่างสิ้นเชิง

จะอ้างว่าเป็นหลักฐานที่ให้ความมั่นใจได้อย่างเด็ดขาดอย่างไรเมื่อมีบางรายงานถูกถ่ายทอดมาเล่าต่อโดยบุคคลเพียงคนเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำราทั้งสี่ ยังมีบทรายงานที่ยอมรับกันว่ามาจากคนมุสาและคนปลอมอะดิษก็ยังมี..”^(๖๔)

ตำราศ่อฮีย์ทั้งหลายเช่นศ่อฮีย์บุคอรี ศ่อฮีย์มุสลิม... ฯลฯ ก็ล้วนแต่อยู่บนพื้นฐานเดียวกันนี้ด้วยกันนั่นแหละ

คุณสมบัติห้าประการที่ถูกละเลย

นักปราชญ์อะดิษได้กำหนดเงื่อนไขด้านคุณสมบัติของนักรายงาน ที่ทำให้อะดิษจากการรายงานของเขาถูกละเลยไว้ดังต่อไปนี้

๑ – มีอายุครบตามเกณฑ์ที่ศาสนบัญญัติ

นักปราชญ์อะดิษ และสาขาอูศูลุดดีน ได้กำหนดเงื่อนไขไว้เพื่อพิจารณารับรองบทรายงานที่นำมาเสนอโดยนักรายงาน ว่านักรายงานผู้นั้นจะต้องมีอายุครบตามที่ศาสนบัญญัติไว้ในขณะที่ถ่ายทอดบทรายงาน และให้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการรายงาน กล่าวคือ จะไม่ยอมรับบทรายงานใดๆ จากเด็ก

๒ – มีสติสัมปชัญญะ

คนที่สามารถถ่ายทอดบทรายงานอะดิษให้เป็นที่ยอมรับได้ จะต้อง มีสติสัมปชัญญะ กล่าวคือ บทรายงานใดที่ถูกถ่ายทอดมาจากคนวิกลจริต คนปัญญาอ่อน ขาดสติสัมปชัญญะ จะไม่เป็นที่ยอมรับ

๓ – มีความเที่ยงธรรมต่อบทบัญญัติทางศาสนา

เพื่อให้ได้บทรายงานที่ถูกละเลย นักปราชญ์ได้วางเงื่อนไขไว้อีกประการหนึ่งว่า ผู้รายงานจะต้องเป็นคนมีความเที่ยงธรรม หมายความว่า นักรายงานอะดิษต้องมีความประพฤติเรียบร้อยไม่ฝ่าฝืนบทบัญญัติทางศาสนาตามโอองการที่ว่า

“หากคนละเมิดบทบัญญัติทางศาสนา นำข่าวใดมาแจ้งยังสุเจ้าดังนั้น จงพิจารณาอย่างถ่องแท้ เพราะจะเป็นภัยแก่คนพวกหนึ่งได้ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์แล้วสุเจ้าจะเป็นผู้ที่เสียใจต่อสิ่งที่สุเจ้ากระทำ”

บรรดานักปราชญ์บางส่วนเช่น เชค กุซัย ได้ให้ทัศนะไว้ว่าในขณะที่อะบูหะนีฟะฮ์ให้ทัศนะอย่างสอดคล้องตามนี้ด้วยว่า “มุสลิมทุกคนล้วนเป็นคนเที่ยงธรรมเป็นพื้นฐานตราบใดที่ยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจนว่าเขาเป็นคนฝ่าฝืนบทบัญญัติทางศาสนา”^(๖๕)

๔ – นักรายงานสะดิษต้องไม่เล่าเรื่องราวที่ขัดกับหลักมนุษยธรรม

๕ – นักรายงานสะดิษ ต้องเล่าบทรายงานที่เขาได้รับมาอย่างถูกต้องแม่นยำ เป็นคนมีความ
ตื่นตัวอยู่เสมอ มีความจำอย่างดีเยี่ยม สามารถรักษาถ้อยคำของบทรายงานได้ไม่ผิดพลาดและไม่
บิดเบือนความหมาย... ฯลฯ ต้องเป็นคนรอบรู้ในกรณีถ้าหากมีความบกพร่องใดๆ เกิดขึ้นใน
ความหมายของบทรายงาน และเป็นคนที่สามารถจดจำบทรายงานไว้ได้ละเอียดถี่ถ้วน

๖ – บรรดานักปราชญ์ จะยอมรับบทรายงานของบุคคลผู้ซึ่งมีคุณสมบัติที่เชื่อถือได้เท่านั้น
จะไม่คำนึงถึงมัวซับ แนวความคิด ตรรกะที่ยังมีความน่าเชื่อถือในบทรายงานของเขาอยู่

การชี้จุดบกพร่องกับการยืนยันในความเที่ยงธรรม

การชี้จุดบกพร่อง ในที่นี้ หมายถึง การระบุถึงข้อตำหนิอันเป็นเหตุให้มีความบกพร่อง
ทางด้านความเที่ยงธรรมและความไม่น่าเชื่อถือในตัวของ นักรายงาน ได้แก่ การถูกตั้งข้อกล่าวหาว่า
เป็นคนมุสา เป็นคนชอบกุข่าว และเป็นนักปลอมสะดิษ... ฯลฯ

ส่วนการยืนยันในความเที่ยงธรรม หมายถึง คำยืนยันที่มีต่อ นักรายงานคนใดคนหนึ่งว่า
เป็นคนที่มีความเที่ยงธรรม และน่าเชื่อถือ

หลักวิชาว่าด้วย การชี้จุดบกพร่องกับการยืนยันในความเที่ยงธรรมถือเป็นประเด็นสำคัญ
อย่างยิ่งยวดสำหรับความรู้เกี่ยวกับประวัติของบุคคลที่เป็น นักรายงาน ซึ่งหมายถึงการยืนยันใน
ความซื่อสัตย์สุจริต และความไม่โกหกของนักรายงาน

สื่อในการชี้จุดบกพร่อง และยืนยันในความเที่ยงธรรม

แหล่งที่มาของข้อพิสูจน์ถึงความบกพร่อง และความเที่ยงธรรมของนักรายงานคือการได้
เข้าไปสัมผัสและได้ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ทั้งนี้ก็เพราะว่า การยืนยันถึงจุดบกพร่องและความเที่ยงธรรม
คือการเป็นพยาน ที่ต้องรู้เห็นพฤติกรรมของนักรายงาน^(๖๖) และพยานผู้นี้ ต้องเป็นผู้ที่มีโอกาสรู้จริง
ว่านักรายงานผู้นั้นเป็นคนเช่นไร โดยการที่ตนได้สัมผัสด้วยการได้รู้ ได้ยิน ได้เห็น

ดังนั้น จะไม่มีใครสามารถพิสูจน์ว่านักรายงานคนใดมีจุดบกพร่องหรือยืนยันว่านักรายงาน
คนใดมีความเที่ยงธรรม หรือน่าเชื่อถือในเบื้องต้นได้ นอกจากคนที่เคยอยู่กับเขา และสามารถเข้าใจ
ในสภาพความเป็นอยู่ของเขาได้ซึ่งบุคคลนั้นเองจะยืนยันถึงการเป็นคนละเมิดหรือเที่ยงธรรม มี
ความเป็นอยู่ที่น่าเชื่อถือ หรือว่าเป็นคนที่ขาดประสิทธิภาพในการนำเสนอบทรายงานสะดิษ

ข้อมูลอันได้มาจากพยานผู้เคยอยู่กับนักรายงานเหล่านี้ นักปราชญ์กลุ่มหนึ่งได้นำมาอ้าง
เป็นหลักฐานยืนยันถึงจุดบกพร่อง และความเที่ยงธรรมแล้วรายงานเรื่องราวเหล่านี้มาจนถึงยุคของ
เรา

ในตัวของผู้เป็นพยาน นำข้อมูลในการชี้จุดบกพร่อง และยืนยันในความเที่ยงธรรม หรือตัว
ของผู้ที่ถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านั้น ต่อมาเมื่อเฝ้าใจว่าจะต้องเป็นคนซื่อสัตย์และเป็นที่น่าเชื่อถือ ทั้งนี้
เพื่อจะได้ยอมรับคำยืนยันของพวกเขาได้เกี่ยวกับการชี้จุดบกพร่องหรือความเที่ยงธรรม หรือบท
รายงานในเรื่องราวเหล่านั้น ที่มีหลักเกณฑ์วางอยู่บนพื้นฐานเหล่านี้

ดังนั้น นักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญ ด้านประวัติบุคคลในสมัยหลังจากยุคของนักรายงาน เช่น อัลลามะฮ์ อิบน์ กุฏอวฺ... ฯลฯ ได้ให้คำอธิบายว่า

“ผู้ซึ่งจับบกพร่องและให้การยืนยันในความเที่ยงธรรมของนักรายงานยังไม่ถูกจัดว่าเป็นพยานแต่อย่างใดหากแต่จะยึดถือในหลักวิชาการ การแสดงเหตุและผลที่ปรากฏข้อสรุปได้ชัดเจนเกี่ยวกับการได้รับรู้เรื่องนี้มาเท่านั้น โดยจะไม่มุ่งยังประเด็นอื่นอันอาจนำไปสู่การวิพากษ์ถกเถียง แทนที่จะได้ยึดถือคำยืนยันในความเที่ยงธรรมของนักรายงานในวิถีการดำเนินชีวิต

เพราะการยึดในหลักการความเป็นพยานดังกล่าว จะเป็นวาญิบ ก็ต่อเมื่อไม่สามารถพิสูจน์ด้วยหลักฐานขั้นเด็ดขาดได้ว่า ความเป็นพยานของเขามีข้อผิดพลาดเพราะความหลงลืม หรือสับสนคลุ้มเครือ”

นักปราชญ์ฮะดีษและอุศูลุลฟิคว์อธิบายไว้ว่าการเป็นพยานยืนยันในเรื่องความเที่ยงธรรมของนักรายงานนั้นสามารถยอมรับได้เสมอโดยไม่จำเป็นต้องให้แถลงถึงเหตุผลหรือรายละเอียดใดๆ ทั้งนี้ก็เพราะ เหตุผลที่แสดงว่าเป็นคนมีความเที่ยงธรรมมีมากมายเกินคำสาธยายใดๆ ได้เพราะเป็นที่แน่นอนว่าเขาจะต้องเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วยคุณสมบัติต่างๆ ทั้งหมดจนกระทั่งได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ผู้มีความเที่ยงธรรม

แต่การเป็นพยานยืนยันโดยผู้จับบกพร่องจะยังเป็นที่ยอมรับไม่ได้จนกว่าจะได้บอกเล่าถึงเหตุผลในข้อนี้ เพราะว่า ความหมายของการจับบกพร่อง และการพิสูจน์ว่าใครเป็นผู้ละเมิดหลักศาสนานั้น เป็นเรื่องที่มีการให้ความเห็นแตกต่างกันเช่นกรณีที่บางคนถูกกล่าวหาว่ากระทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งขัดกับหลักความเที่ยงธรรมแล้วเขาผู้นั้นก็ถูกระบุว่ามีจับบกพร่องเพราะเหตุนี้ๆ ในขณะที่นักปราชญ์กลุ่มอื่นๆ อาจไม่เห็นด้วย ว่าการกระทำเช่นนั้น ผิดต่อหลักความเที่ยงธรรม

ด้วยเหตุนี้ จึงมีกฎวางไว้ว่า จะต้องระบุถึงสาเหตุให้ละเอียด เพื่อเราจะได้รู้ว่าเป็นจับบกพร่องจริงหรือไม่ยกเว้นในกรณีที่ทุกฝ่ายทั้งฝ่ายตรวจสอบและฝ่ายพิสูจน์ผลการตรวจสอบไม่ว่าการจับบกพร่องและยืนยันในความเที่ยงธรรมมีความเห็นสอดคล้องตรงกัน เมื่อนั้นเองที่ให้อธิบายได้เลยว่า การยืนยันถึงจับบกพร่องหรือยุติธรรมมีน้ำหนักเพียงพอซึ่งไม่จำเป็นต้องอธิบายถึงเหตุผล หรือรายละเอียดใดๆ

เพราะฉะนั้น นักปราชญ์บางท่านจึงได้ให้ทัศนะว่าจำเป็นจะต้องพิสูจน์ตรวจสอบในด้านคุณสมบัติของนักรายงานกันอย่างถ่องแท้หากพยานผู้ซึ่งจับบกพร่องไม่ได้รับการสนับสนุนโดยคำอธิบายถึงสาเหตุต่างๆ

ทัศนะของนักปราชญ์ กรณียอมรับคำรายงานจากบุคคลเดียว*

๑ – นักปราชญ์กลุ่มหนึ่งให้ความเห็นว่า คำบอกเล่าของคนคนเดียวในการจับบกพร่องหรือรับรองความน่าเชื่อถือในตัวนักรายงานสามารถยึดเป็นหลักได้เพราะว่าคำบอกเล่าของคนคนเดียวสามารถเป็นได้ทั้งหลักฐานด้านกฎเกณฑ์ทางศาสนาและหลักฐานในด้านความรู้ทางสังคม

ผลสรุปก็คือให้ถือเอาคำบอกเล่านี้เป็นหลักฐานในการทำความรู้จักกับนักรายงานได้ (เป็นความเห็นที่แพร่หลายกันมากในหมู่นักปราชญ์สมัยหลัง)

๒ – นักปราชญ์บางท่านวางเงื่อนไขว่า สำหรับการชี้จุดบกพร่อง หรือรับรองความน่าเชื่อถือจะต้องมีนักปราชญ์ฝ่ายประวัติกุศลที่เป็นนักรายงานมือสะอาดสองคนให้การเป็นพยาน

นักปราชญ์กลุ่มนี้ได้อธิบายว่า คำให้การชี้จุดบกพร่องหรือรับรองความน่าเชื่อถือก็คือการทำหน้าที่พยานนั่นเองซึ่งการทำหน้าที่พยานที่เป็นเงื่อนไขว่าต้องให้ความเชื่อถือนั้นคือคำให้การของพยานจำนวนสองคน

๓ – อีกกลุ่มหนึ่งอธิบายว่า คำให้การของบุคคลคนเดียวในเรื่องของนักรายงานสามารถทำให้เราเชื่อถือได้ว่า นักรายงานคนใดมีจุดบกพร่องคนใดมีความน่าเชื่อถือ ครั้นได้เชื่อมั่นในข้อใดข้อหนึ่งแล้วถือเป็นวาญิบจะต้องยึดเอาข้อนั้นเป็นหลัก

๔ – นักปราชญ์กลุ่มที่ ๔ ให้ความเห็นว่าเราอยู่ในฐานะผู้มีอุปสรรคอย่างยิ่งในการยอมรับคำให้การของบุคคลคนเดียวแม้ว่าหลักฐานที่น่าสงสัยยังมีประโยชน์สำหรับการทำให้เกิดความรู้ในเรื่องคุณสมบัติของนักรายงานและในกรณีที่ไม่มีข้อมูลต่างๆ ให้ได้ครบครันเพื่อการยืนยัน

คำที่ให้ความหมายชี้จุดบกพร่องและยืนยันความเที่ยงธรรม

เพื่อให้งานด้านการตรวจสอบนักรายงานเป็นไปในลักษณะที่แม่นยำละเอียดถี่ถ้วนบรรดานักปราชญ์จึงได้กำหนดคำต่างๆ ขึ้นมาให้ความหมายชี้จุดบกพร่องและยืนยันความเที่ยงธรรม

ท่านชะฮีดยานีย์ ได้กล่าวไว้ว่า

“คำต่างๆ ที่ใช้สำหรับยืนยันความเที่ยงธรรมมีดังนี้ คือ “อาดิล” (ผู้มีความเที่ยงธรรม) “มิกเกาะฮฺ” (ผู้ได้รับความเชื่อถือ) “หุญญะฮฺ” (ผู้เป็น ข้อพิสูจน์) “ศ่อฮิสฺลุสะดีย์” (สะดีย์ที่ถูกต้อง) ยังมีคำอื่นๆ อีกที่มีความหมายตามกรอบที่วางไว้”^(๖๓)

*เชค อาลี รอฎีฮ์/มุสฏอเราะฮฺ ฟี อิล มิล-ฮาดีย์/มะฮ์ดัต อัล-รอซูล อัคร็อม/เมืองกุม

ครั้นนักปราชญ์สาขาประวัติกุศลผู้เป็นนักรายงานศึกษาจนถึงบุคลิกภาพของนักรายงานคนใดว่าเป็นเช่นไร พวกเขาก็จะระบุถึงคุณสมบัติของนักรายงานคนนั้นไปตามคุณลักษณะเหล่านี้จะเป็นคำเหล่านี้หรือคำอื่นที่มีความหมายในประเภทนี้ก็ได้

ดังนั้น หากได้ระบุไว้ในลักษณะเหล่านี้ ก็จะหมายความว่าเป็นการยืนยันในความเที่ยงธรรม ความน่าเชื่อถือ และสามารถจะยึดถือรายงานที่มาจากเขาได้

ส่วนคำที่นักปราชญ์สาขาประวัติกุศลผู้เป็นนักรายงานใช้กับนักรายงานที่ขาดประสิทธิภาพ ไม่น่าเชื่อถือนั้น ได้แก่คำต่างๆ ที่ให้ความหมายว่าบกพร่อง เช่น “ญะอะฮ์ฟ” (ขาดประสิทธิภาพ) “กัซซาบ” (คนมุสา) “วัลญะอะฮ์” (นักโกเรื่อง) “ฆอล” อีกทั้งยังมีคำอื่นๆ อีกที่ให้ความหมายในลักษณะเช่นนี้

ดังนั้น เมื่อนักปราชญ์สาขาประวัตินุคคลที่เป็นนักรายงานกล่าวถึงชื่อนักรายงานคนใด ด้วยการใช้นี้หรือคำอื่นที่อยู่ในกรอบของความหมายเหล่านี้อธิบายบอกถึงลักษณะ ก็จะหมายความว่าบุคคลผู้นั้นเป็นคนที่ไม่มีควมน่าเชื่อถือและต้องห้ามมิให้ยึดถือรายงานเหล่านี้ เมื่อได้ปรากฏให้เห็นถึงความบกพร่องของเขาอย่างชัดเจน

สื่อต่างๆ ในการนำเสนอรายงาน

เราได้ทราบมาแล้วว่า ระบบการทำงานของนักรายงานสะตียนั้น ประกอบด้วยบรรดานักรายงานคณะหนึ่งที่รายงานบอกเล่าเรื่องๆ หนึ่ง โดยคนหนึ่งจะรับมาจากรายงานของอีกคนหนึ่งในการได้บทรายงานมาและการถ่ายทอดไปยังคนอื่นนั้น มีหลายวิธีการด้วยกัน

ท่านชะฮีด ฮานีย์ ได้กล่าวไว้ในหนังสืออัด-คิรอยะฮ์ว่า การได้รับมาและถ่ายทอดบทรายงานนั้นมีหลายวิธีการคือ

๑ – ได้ยินได้ฟังถ้อยคำของผู้อาวุโส (ซัยคุลสะตีย)

หมายถึง การได้รับฟังจากผู้อาวุโสโดยตรง ดังนั้น นักรายงาน จะพูดในฐานะที่เป็นผู้อ้างบทรายงานนั้นมาจากอาวุโสตามที่ได้ยินได้ฟังมา โดยจะกล่าวในทำนองว่า “ฉันได้ยินท่าน...กล่าว” หรือ “ท่าน...ได้เล่าฉันว่า” หรือ “ท่าน...ได้บอกฉันว่า”

นี่คือสิ่งที่เราสามารถทำความเข้าใจในวิธีการรับคำบอกเล่าจากผู้อาวุโส โดยการได้ยินได้ฟังโดยตรงเพราะความเข้าใจวิธีการรับบทรายงานมานั้น มีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการยึดถือเป็นหลัก

บรรดานักปราชญ์ถือว่า วิธีการนี้เป็นวิธีที่ดีที่สุดของการรับบทรายงาน

*ขอล หมายถึง พวกที่มีความลุ่มหลงในบรรดาอิมามมะฮุม(อ) อย่างเลวเถิด จนอธิบายว่ามีคุณลักษณะเป็นพระผู้อภิบาล ขอลจึงเป็นพวกหลงผิดกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของนักสะตีย

๒ – อ่านตรวจทานกับผู้อาวุโส

อีกวิธีการหนึ่งในการนำบทรายงานมาเสนอ นั่นคือนักรายงานบางท่านจะมุ่งเน้นในการท่องจำรายงานสะตียที่ได้มาจากหนังสือใดๆ หรือที่ได้มาจากแหล่งอื่นต่อจากนั้นจะนำไปตรวจสอบกับผู้อาวุโส ซึ่งมีความรอบรู้ในบทรายงานต่างๆ หมายความว่า เขาจะทรงแ้ให้ผู้อาวุโสฟังแล้วผู้อาวุโสก็จะตรวจสอบและยืนยันในความถูกต้องของบทรายงานนั้นๆ ออกมา

ด้วยเหตุนี้ บทรายงานของนักรายงานดังกล่าวก็จะได้รับความเชื่อถืออย่างสมบูรณ์แบบเมื่อได้ผ่านการพิสูจน์ความน่าเชื่อถือโดยบรรดาผู้อาวุโสทั้งหมดในกระบวนของนักรายงานที่เป็นระบบลูกโซ่ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว นักรายงานผู้นั้นก็สามารถกล่าวได้ว่า “ฉันได้นำสะตียบทนี้ไปอ่านทบทวนกับท่าน...” หรือจะกล่าวว่า “บทรายงานนี้ได้ถูกนำมาอ่านทบทวนให้ท่าน...ฟัง แล้วฉันก็ได้ยินท่านผู้อาวุโสกล่าวรับรองรายงานบทนี้”^(๖๕)

๓ – การได้รับบันทึกอนุมัติ (อัล-อัญญาซะฮฺ)

หมายถึง กรณีที่นักรายงานรับบทรายงานไปทั้งเล่มแล้วนำไปถ่ายทอดต่อยังนักรายงานคนอื่น ๆ หรือกรณีที่ผู้อาวุโสอนุญาตให้รับบทบันทึกส่วนหนึ่งจากรายงานไปแล้วท่านก็ได้กล่าวแก่นักรายงานผู้นั้นว่า “ฉันอนุมัติให้เธอรับบทรายงานส่วนหนึ่งจากหนังสือนี้ได้” หรือท่านอาจกล่าวว่า “ฉันอนุญาตให้เธอรับบทรายงานแห่งบันทึกนี้ได้”^(๑๑)

๔ – การได้รับมอบหมาย (มุนาวะละฮฺ)

นั่นคือ วิธีการมอบหนังสือโดยผู้อาวุโส ดำเนินการมอบให้แก่ศิษยานุศิษย์เพื่อให้ครอบครองเป็นเจ้าของหรือเพื่อให้ยืมอ่านแล้ว ผู้อาวุโสได้กล่าวในภายหลังแก่ศิษย์ผู้นั้นว่า “นี่คือบันทึกของฉันที่ได้ฟังมาจากท่าน...ดังนั้นเธอสามารถรายงานเรื่องเหล่านี้ต่อไปจากฉันได้”^(๑๒) เมื่อได้แบบนี้แสดงว่านักรายงานผู้นั้นได้รับมอบหนังสือเพื่อรายงานเรื่องต่างๆ ในหนังสือนี้ จากท่านเชคอย่างถูกต้อง

๕ – การจดบันทึก

การได้รับบทรายงานมาจากผู้อาวุโสนั้นยังมีอีกวิธีหนึ่งคือ ผู้อาวุโสจะบันทึกรายงานอะเศาะดีษต่างๆ ด้วยตัวเอง แล้วมอบให้แก่คนใกล้ชิดหรือที่ห่างออกไปหลังจากนั้นท่านก็จะอนุญาตให้เขาทำหน้าที่รายงานข้อเขียนที่ท่านมอบให้ต่อไป เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้รับมอบก็สามารถรายงานบันทึกต่างๆ จากข้อเขียนนั้น ด้วยความถูกต้อง

แต่ในหมู่นักปราชญ์มีเรื่องที่รู้กันอยู่ว่า บทรายงานที่ผู้อาวุโสเขียนมอบให้เขานั้นเป็นบันทึกที่ถูกต้อง ถึงแม้ท่านจะไม่เขียนคำอนุญาตรับรองบทรายงานนั้นให้แก่เขาเพื่อยืนยันโดยข้อเขียนว่าท่านอนุญาตให้เขาเป็นผู้รับบันทึกนั้น ไปรายงานต่อได้ก็ตาม

เป็นลักษณะเดียวกับที่ยอมรับว่าการถ่ายทอดคำวินิจฉัยความที่นักวินิจฉัยเขียนขึ้นนั้นเป็นเรื่องที่ถูกต้อง ถึงแม้ผู้ออกคำวินิจฉัยจะไม่ได้เขียนว่าอนุญาตให้ถ่ายทอดได้ก็ตาม^(๑๓)

๖ – การประกาศ

การนำอะเศาะดีษและบทรายงานไปเสนอได้อีกวิธีหนึ่ง คือ วิธีการที่ผู้อาวุโสประกาศแก่ศิษย์ของท่านว่าหนังสือรวบรวมอะเศาะดีษเหล่านี้ เป็นบทรายงานที่ท่านบันทึกมา โดยท่านไม่ต้องกล่าวกับศิษย์ว่า “จงรายงานเรื่องเหล่านี้ต่อจากฉัน” หรือไม่ต้องกล่าวเช่นกันว่า “ฉันอนุญาตให้เธอทำหน้าที่รายงานบันทึกของฉันเล่มนี้ต่อจากฉันได้”

นักปราชญ์บางส่วนถือว่าอนุญาตให้ถ่ายทอดบทรายงานที่ไม่ระบุแหล่งที่มาอย่างนี้ได้ โดยยึดถือในหลักการว่า ผู้อาวุโสได้ประกาศมอบแก่ศิษย์แล้ว ขณะที่อีกส่วนหนึ่งจากหมู่นักปราชญ์ถือว่าห้ามมิให้ถ่ายทอดบทรายงานโดยวิธีการเช่นนี้

๗ – การพบบทรายงาน

กรณีที่นักรายงาน ก. พบเห็นบทรายงานในมือของนักรายงาน ข. ตรงกับข้อเขียนของตน โดยที่นักรายงาน ข. ไม่เคยได้รับมอบข้อเขียนนั้นไปจากตน และไม่เคยได้รับฟังบทรายงานนั้นจาก

คน อีกทั้งตนยังมีใ้คุณอนุญาตให้เขารับบทรายงานนั้นๆ ไปด้วย นี่คืปัญหาหนึ่งทางวิชาการ ที่ถือว่า จำเป็นจะต้งนำบันทึคนั้น ไปให้เจ้าของเดิมพิสูจน์เสียก่อน เพื่อเขาจะไ้รับบทรายงานอย่างถูกต้อง จากเจ้าของ หากเขาให้ความเชื่อถืต่อบทรายงานนั้นๆ

เหล่านี้คือวิธีการและสื่อที่สำคัญสำหรับการรับสละและวิธีการอ้างอิงแหล่งที่มาโดยตรง ควรจะกล่าวไว้ด้วยว่าสละต่างๆ ที่ตกทอดมาถึงเราทั้งหมดนี้เมื่อครั้งสมัยที่ยังอยู่ระหว่างการ ถ่ายทอดจากนักรายงานนั้น วิธีการได้มาของมันแต่ละสละ ก็อาศัยวิธีการต่างๆ เหล่านี้เอง

หลังจากสมัยนั้นเป็นต้นมาเมื่อกิจการด้านการพิมพ์เกิดขึ้น ความรู้ก็ไ้รับการแพร่หลาย บทรายงานสละต่างๆ ก็ไ้ถูกนำมาตีพิมพ์รวบรวมไว้ในตำราประมวลสละสำคัญๆ เช่น อัล-กาฟี, ค่อฮ์ฮุคอรื และอื่นๆ

ตำราเหล่านี้ จึงกลายเป็นแหล่งที่มาโดยตรงของคนที่มีหนังสือเหล่านี้ไปศึกษา โดยไม่ จำเป็นต้องไปศึกษาจากผู้อาวุโส หรือไปปรับจันทานุม์ติจากใครๆอีก

วิธีจำแนกชื่อ

นักรายงานที่ตรงกัน

จากการการอธิบายในบทที่ผ่านมา เราได้ทราบว่ นักรายงานบางคนถูกยอมรับว่าเป็นคน ชื่อสัตย์ เชื่อถืได้ บางคนถูกระบุว่เป็นผู้ที่ขาดประสิทธิภาพ เป็นคนมุสาส่วนอีกบางคนอยู่ในข่าย ที่ต้งสงสัยถูกตั้งข้อหา บ้างก็ไ้รับคำยืนยันว่เป็นคนเช่นนั้นจริงแต่อีกบางส่วนกลับปฏิเสธว่ไม่ จริง และนักรายงานบางคนไม่เป็นที่รู้จักของนักปราชญ์เลย

ในที่นี้ เราต้งการจะอธิบายให้เห็นว่ นักรายงานสละจำนวนหนึ่งมีชื่อ มีชานาม หรือ นามแฝงตรงกัน เช่น

“มุฮัมมัด บิน เกซ, มุฮัมมัด บิน อิสมาอีล, อะบียะฮ์ริ และ อิบนูซันาน...ฯลฯ กล่าวคือ ใน บรรดานักรายงานสละนั้น จะมีนักรายงานมากกว่า ๑ คนที่ใช้ชื่อ “มุฮัมมัด บิน เกซ, มุฮัมมัด บิน อิสมาอีล, อะบิ บะฮ์ริ และอิบนูซันาน”

การจำแนกแยกแยะระหว่างชื่อกับตัวจริงของนักรายงานแต่ละท่านเหล่านี้นับว่เป็นงานที่ มีความสำคัญอย่างยิ่งวด เพื่อแยกแยะหาคนที่เชื่อถืได้ คนที่ขาดประสิทธิภาพและผู้ซึ่งไม่เป็นที่ รู้จัก ออกจากกันจนเราสามารถที่จะยึดถืนักรายงานที่มีความน่าเชื่อถื และหลีกเลี่ยงนักรายงานที่ ขาดประสิทธิภาพ, ไม่เป็นที่รู้จัก ตลอดจนบุคคลที่เราไม่สามารถวิเคราะห์ถึงบุคลิกภาพของเขาได้

เป็นที่รู้กันว่ เราจะไม่พบปัญหาเช่นนี้ ถ้าหากนักรายงานสละที่มีชื่อตรงกันเหล่านี้มี คุณสมบัติเหมือนๆ กันทุกคนไม่ว่าความน่าเชื่อถื หรือความเป็นผู้ขาดประสิทธิภาพ หรือคนที่ไม่ เป็นที่รู้จัก

ตัวอย่างการจัดอันดับรุ่น

เพื่อจะได้รับประโยชน์มากยิ่งขึ้น ในที่นี้ เราจะบันทึกตัวอย่างการจัดอันดับรุ่น และวิธีการ
จำแนกรายชื่อ ฉายานามที่ตรงกัน

ในหนังสือ มัจมูร์-ริฎาล ของท่านเกาะสุบาอีย์ ได้บันทึกไว้ว่า

“อะบู บะซีร์ ษะห์ยา บิน อะบี กอซิม , อะบูมุฮัมมัด, อะบู บะซีร์ อะสะดีย์, อับดุลลอฮฺ บิน
มุฮัมมัด, อะบูมุฮัมมัด, อะบูบะซีร์ อัล-มูรอดีย์, ไลซ์ บิน บักตะรีย, อะบูษะห์ยา ล้วนเป็นคนที่มึนนัก
รายงานสะดีย์ที่ใช้ชื่อตรงกันอย่างน้อยนี้หลายคน ดังตัวอย่างเมื่อมีการรายงานมาจากอิมามบากรกับอ
ิมามศอดิก(อ) หรือท่านใดท่านหนึ่ง

ส่วนเมื่อมีรายงานจากอิมามกาซิม(อ) ปรากฏว่า ในจำนวนของนักรายงานรุ่นนี้จะมีเพียง
ษะห์ยา บิน อะบี กอซิม จึงไม่มีข้อสงสัย”^(๑๔)

หนังสือ มัจมูร์-ริฎาล ได้บันทึกอีกว่า

“อิบнуซันาน คือ มุฮัมมัด และอับดุลลอฮฺ นักรายงานทั้งสองนี้ เป็นบุตรของซันาน บิน อับ
ดุลเราะมาน อัล-ฮาซิมีย, กับอีกคนหนึ่ง คือ มุฮัมมัด บิน ซันาน บิน ฎอริฟ อัช-ซาฮิรีย ซึ่งจะมีความ
แตกต่างกันตรงอันดับรุ่น”^(๑๕)

ในเชิงอรรถหนังสือ มัจมูร์-ริฎาลบันทึกไว้ว่า “ท่านชะฮีด-ยานีย (ขออัลลอฮฺทรง
ประทานความเมตตาแก่ท่าน) ได้กล่าวไว้ในหนังสืออัด-คิรออะตุลสะดียะว่า ทุกเรื่องที่คุณชื่อ มุฮัม
มัด บิน เกษ รายงานว่า รับมาจาก อะบีญะอ์ฟร เราต้องให้การปฏิเสธเพราะว่าชื่อนี้เป็นทั้งชื่อของคน
ที่เชื่อถือได้ และคนที่ขาดประสิทธิภาพ

ไม่ต้องสงสัยเลยว่า หลักฐานที่ระบุว่าชื่อนี้เป็นของคนสองคนนั้นเป็นข้อพิสูจน์ที่ได้มาจาก
นักรายงาน กล่าวคือ อาซิม บิน ฮะมิด, ยูสุฟ บิน อะกิล และนักรายงานคนอื่นๆ นอกเหนือจากสอง
คนนี้ ได้รับบทรายงานมาจากคนที่เชื่อถือได้ ส่วนษะห์ยาบิน ชะกะรียาได้รับรายงานมาจากคนที่
ขาดประสิทธิภาพนี้คือเรื่องที่ยืนยันกันอย่างแน่ชัดสำหรับคนที่ติดตามศึกษาอย่างใกล้ชิด”^(๑๖)

เราได้รับความเข้าใจว่า อะบูบะซีร์ เป็นฉายานามของนักรายงาน ๓ คนด้วยกัน อิบнуซันาน
ก็เป็นฉายานามของคน ๓ คน คือ อับดุลลอฮฺ บิน ซันาน อัล-ฮาซิมีย, มุฮัมมัด บิน ซันาน อัล-ฮาซิมีย
และมุฮัมมัด บิน ซันาน อัช-ซาฮิรีย

จากการค้นคว้าประวัติบุคคลผู้เป็นนักรายงานสะดีย์ทำให้เรามีความกระจ่างในข้อหนึ่งว่า
มุฮัมมัด บิน ซันาน อัล-ฮาซิมีย นั้น เป็นนักรายงานที่ขาดประสิทธิภาพ (เงาะอ็อฟ) บทสะดีย์ที่เขา
รายงานไว้ ไม่ได้รับความเชื่อถือ เช่นเดียวกับ มุฮัมมัด บิน ซันาน อัช-ซาฮิรีย ที่เป็นนักรายงาน
ประเภทขาดประสิทธิภาพเช่นกัน

ครั้งในบทรายงานใดก็ตามที่ระบุว่ามาจากอิบнуซันานถือว่า นักศึกษาจำเป็นจะต้องนำไป
ตรวจสอบ ต่อเมื่อได้ความแน่ชัดว่า อิบну ซันานผู้นี้ คือ อับดุลลอฮฺ บิน ซันาน นั้นแหละจึงจะให้
การยอมรับได้

แต่ถ้าหากว่า อิบน์ซันาน ชื่อนี้ เป็นของนักรายงานสะดิษที่ชื่อ มุฮัมมัด บิน ซันาน อัล-ฮาซิมีย์ หรือ มุฮัมมัด บิน ซันาน อัช-ชาฮิรีย์ ก็ให้ ละทิ้งบทรายงาน นั้นเสียอย่าได้นำมาถือปฏิบัติเลย”

แต่ถ้าหากผลของการพิสูจน์ยังคงมีความสับสนก็ให้ถือว่าต้องระงับการยอมรับรายงานสะดิษนั้นๆเช่นกัน หมายความว่าบทรายงานนั้น ต้องถูกยกเลิกการพิจารณาเพราะไม่อาจพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของนักรายงานให้ปรากฏความจริงขึ้นมาได้

ดังกล่าวนี้อาจถือหลักการที่นักวิชาการถือเป็นวิธีปฏิบัติต่อนักรายงานสะดิษในกรณีที่มีความยุ่งยากสับสนในการจำแนกว่าใครเป็นใครกันแน่ ในระหว่างบุคคลเหล่านั้น

วิธีจำแนกนักรายงานที่มีชื่อซ้ำกัน

ตามที่ได้อธิบายผ่านมาแล้ว เราสามารถเข้าใจได้ว่า นักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญมีวิธีการชัดเจนสำหรับนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์และพิสูจน์ความจริง เพื่อจำแนกแยกแยะนักรายงานสะดิษที่มีชื่อซ้ำกัน โดยยึดถือองค์ประกอบด้านต่างๆ หลายประการที่สำคัญคือการกำหนดอันดับรุ่นของนักรายงาน (ที่มีชีวิตในสมัยเดียวกัน)

เพราะการที่สามารถกำหนดรุ่นของนักรายงานที่อยู่ในสมัยเดียวกันได้บางทีจะสามารถช่วยให้ได้ข้อพิสูจน์เกี่ยวกับบุคคลผู้นั้นขึ้นมาแล้ว จะสามารถระบุคุณสมบัติของนักรายงานนั้นๆ ได้ต่างๆ ที่เป็นคนมีความเชื่อถือตรงกับนักรายงานอื่นอีกหลายคน

ตามที่ได้อธิบายไปแล้วในการทำความรู้จักกับนักรายงานที่มีชื่อว่า มุฮัมมัด บิน เกซ ซึ่งมีผู้ใช้ชื่อซ้ำกันกับเขาอยู่หลายคน ด้วยเหตุผลที่ว่ามุฮัมมัด บิน เกซ ที่ถ่ายทอดรายงานสะดิษให้แก่ อาศิม บิน สะมิด, ยูสุฟ บิน อะกิล นั้น จะเป็นคนที่เชื่อถือได้แน่นอนเพราะว่าทั้งอาศิมและยูสุฟ ต่างก็เป็นนักรายงานที่ถูกยอมรับว่าไม่เคยรับรายงานสะดิษจากใครง่ายๆ นอกจากจะต้องเป็นคนเชื่อถือได้เท่านั้นดังข้อความที่ได้อธิบายผ่านไป

ควรจะกล่าวไว้ด้วยว่า การจัดอันดับรุ่นของนักรายงานสะดิษที่มีชื่อตรงกันกับผู้ที่ถ่ายทอดรายงานให้แก่ตนนั้น ไม่อาจนำวิธีการจำแนกดังที่ยกตัวอย่างไปแล้วมาใช้ได้ เพราะนักรายงานสะดิษในสมัยเดียวกัน ก็ยังมีคนเชื่อถือกันแล้วมีหน้าซ้ำพวกเขาด้วยตนเอง ยังได้รับบทรายงานจากคนอื่นๆเดียวกันก็มี หรือบางครั้งก็มีการถ่ายทอดบทรายงานในระหว่างพวกเขาด้วยกัน แล้วถ่ายทอดต่อไปในกลุ่มนักรายงานที่มีชื่อตรงกันอีกดังที่กล่าวผ่านไป แล้วเมื่อเป็นเช่นนี้เราจำเป็นต้องมีองค์ประกอบอื่น เพื่อกำหนดเป็นมาตรการจำแนก

* ได้มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า มุฮัมมัด บิน ซันานเป็นคนขาดประสิทธิภาพตลอดชั่วอายุขัยของเขา

สื่อนำสู่ชุมชนะฮุ

เราได้ทำความเข้าใจกันแล้วว่า มีช่องว่างที่เป็นเวลานานมากระหว่างสมัยของชุมชนะฮุนบีกับสมัยที่มีการจดบันทึก และระหว่างสองสมัยนั้นกันสมัยที่มีการรวบรวมเป็นตำราอ้างอิงไว้ศึกษาเหมือนอย่างที่เราเห็นกันอยู่ในวันนี้

ดังนั้น นักปราชญ์จึงมีปัญหาวางวิชาการที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง คือ อะไรคือองค์ประกอบอย่างแท้จริง ที่สามารถนำไปพิสูจน์หาข้อเท็จ-ข้อจริงกับเรื่องราวอันมากมายมหาศาลที่ถูกอ้างว่า มีที่มาจากท่านนบีและอิมาม หลักเกณฑ์อันใดที่สามารถยืนยันได้ว่า เรื่องนี้เรื่องนั้นมีที่มาจากท่านนบีและอิมามจริงๆ

นักปราชญ์ได้จัดแบ่งกระบวนการของสื่อ^(๓๓) ที่ทำให้สามารถยืนยันแหล่งที่มาของเรื่องที่ถูกอ้างว่ามาจากท่านนบีและบรรดาอิมามไว้สองประเภทด้วยกัน คือ

- 1- หลักฐานชั้นเด็ดขาด (กฏอียะฮฺ)
- 2- หลักฐานที่ไม่อยู่ในชั้นเด็ดขาด (ฆ็อยรุล กฏอียะฮฺ)

ดังที่จะกล่าวถึงในแนวทางซึ่งให้ข้อมูลและคำอธิบายระดับหนึ่ง ต่อไปนี้

- 1- หลักฐานชั้นเด็ดขาด ซึ่งจะประกอบด้วยกระบวนการ ดังนี้ คือ
 - ก.๑ บทรายงานที่ตรงกันเป็นเอกฉันท์
 - ข.๑ บทรายงานที่แวดล้อมไปด้วย องค์ประกอบของหลักฐานชั้นเด็ดขาด
 - ค.๑ การลงมติตรงกันอย่างเป็นเอกฉันท์ของนักปราชญ์ (อิจติมาอ)
 - ง.๑ วิธีการดำเนินชีวิตของผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติ
 - จ.๑ การสนับสนุนจากผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติ
 - ช.๑ วิธีการดำเนินชีวิตของผู้มีสติปัญญา

ในลำดับต่อไป เราจะเสนอคำอธิบายเกี่ยวกับรายละเอียดพอเป็นสังเขปสำหรับแนวทางต่างๆ เหล่านี้

- ก.๑ บทรายงานที่ตรงกันอย่างเป็นเอกฉันท์ ดังจะได้อธิบายต่อไปในภายหลัง
 - ข.๑ บทรายงานที่แวดล้อมไปด้วย องค์ประกอบของหลักฐานชั้นเด็ดขาด
- หมายความว่า บทรายงานที่ไม่มีลักษณะตรงกันอย่างเป็นเอกฉันท์ จะเป็นที่ยึดมั่นอย่างแพร่หลายหรือ

ไม่ก็ตาม หากแวดล้อมไปด้วยองค์ประกอบ และข้อพิสูจน์ต่างๆ ว่ามีที่มาจากท่านนบีหรืออิมามให้ถือว่าบทรายงานนั้น

งานนั้น เป็นหลักฐานชั้นเด็ดขาดประการหนึ่งซึ่งสามารถเป็นสื่อนำไปสู่ชุมชนะฮุได้

- ค.๑ การลงมติร่วมกันเป็นเอกฉันท์ของนักปราชญ์

เป็นอีกแนวทางหนึ่ง ในการแสวงหาหลักฐานทางศาสนา “อัล-อิจมาอ์” มีคำจำกัดความว่า “การลงมติ

ร่วมกันระหว่างนักวิชาการและนักวินิจฉัยหลักการศาสนา (ฟัตวา) ส่วนมากเพื่อเป็นการ กำหนดหลักเกณฑ์ที่ผ่าน

การถกเถียงอย่างละเอียดถี่ถ้วน จน ได้มาซึ่งกฎเกณฑ์ทางศาสนา”^(๗๘)

ดังนั้น หลักอิจมาอ์ จึงหมายถึง กรณีที่เราพบเห็นการวินิจฉัยความเรื่องใดๆ ก็ตามที่บรรดา นักการศาสนา

(ฟูเกาะฮอ) ลงมติเห็นพ้องอย่างเป็นเอกฉันท์โดยเราเองไม่รู้ว่าท่านเหล่านั้นยึดถือบท รายงานจากนักรายงานใด

เป็นหลักสำหรับคำวินิจฉัยเหล่านั้น

เป็นอันว่า หลักอิจมาอ์เหล่านี้ ย่อมมีหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งจากซุนนะฮ์แน่นอน จนถึงแม้ว่าเราจะไม่รู้

ด้วยก็ตาม

ฉะนั้น หลักอิจมาอ์ จึงเป็นหนึ่งในหลายๆ แนวทางที่เป็นสื่อนำไปสู่ซุนนะฮ์

ง.๑ วิธีการดำเนินชีวิตของผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติ^(๗๙)

ส่วนหนึ่งของเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรมและวิถีชีวิตของศอฮาบะฮ์ที่เคร่งครัดในศาสนาบัญญัติได้

(ทั้งในสิ่งที่กระทำและงดเว้น) ซึ่งนักปราชญ์สาขาอุศูล-ฟิกฮ์ได้อธิบายไว้

ครั้งถ้าหากเรื่องราวจากวิถีชีวิตของบรรดาสาวกที่เคร่งครัดในศาสนบัญญัติจำนวนมาก ได้รับการถ่ายทอดออกมา ให้ถือว่า วิธีการดำเนินชีวิตเหล่านั้นในฐานะที่เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติ คือข้อพิสูจน์อย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ามีหลักฐาน

ท่านชะฮีด อัศ-ศ็อดร์ ได้อธิบายความหมายของวิธีการดำเนินชีวิตของผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติ และหลักฐานที่แสดงว่าเป็นกฎเกณฑ์ทางศาสนาว่า

“หลักอิจมาอ์ของบรรดานักปราชญ์ จะมีส่วนคล้ายคลึงกับวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่อยู่ร่วมสมัยและใกล้เคียงกับสมัยของบรรดามะฮูมในการยึดถือเป็นหลักศาสนบัญญัติ ด้วยเหตุว่าท่านเหล่านั้นเป็นผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติ”^(๘๐)

ท่านยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“กล่าวสำหรับวิถีชีวิตของผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัตินั้น โดยหลักการ แล้วสามารถจะถือได้ว่า เป็นสื่อที่สะท้อนถึงหลักฐานทางศาสนา บนพื้นฐานที่ว่า ผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัตินั้น เมื่อจะดำเนินในวิถีทางใดก็จะมีลักษณะความเป็นไปของผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติ หมายความว่า พวกเขาจะต้องเป็นคนที่รำเรียนสิ่งเหล่านั้นมาจากหลักการศาสนา

ในทางตรงกันข้าม สมมติว่าแนวทางปฏิบัติดังกล่าวมิได้ประกาศออกไปให้เป็นที่รู้ เนื่องจากความหลงลืม หรือหลงลืมคำตอบ ในกรณีที่ว่าหากมีการประกาศให้รู้กันแล้ว ให้ถือว่า สมมติฐานเช่นนี้ ไม่มีน้ำหนักพอในการ หยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็น ในเมื่อได้มีการพิจารณาในวิถีชีวิตทุกแง่มุม และสอดคล้องตรงกับผู้เคร่งครัดศาสนาเป็นจำนวนมากแล้ว”

ด้วยเหตุนี้เราจึงกล่าวได้ว่า วิถีการดำเนินชีวิตของผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติ มีส่วนคล้ายคลึงกับหลักอิมมาอู เพราะทั้งสองหลักการต่างวางอยู่บนพื้นฐานที่เรียกว่าสื่อ นำไปสู่ซุนนะฮ์ประเภทอนุমান

อย่างไรก็ดี การอิมมาอูได้แสดงออกถึงจุดยืนของคำวินิจฉัยตามที่สนะของนักการศาสนา ส่วนวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เคร่งครัด แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่เป็นหลักปฏิบัติทางศาสนาของผู้เคร่งครัด^(๙๒)

ด้วยเหตุนี้ วิถีการดำเนินชีวิตของผู้เคร่งครัด ตามศาสนบัญญัติในบรรดาค่อฮาบะฮ์ ได้ถูกยอมรับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่เปิดเผยให้รู้ถึงซุนนะฮ์นบี

สามารถถือเป็นบทเรียน เป็นตัวอย่าง และเป็นหลักฐานในเรื่องซุนนะฮ์อีกประการหนึ่ง ด้วย

หมายความว่า กฎเกณฑ์ทางศาสนาข้อใดที่ท่านศาสนทูตได้เผยแพร่ไว้ด้วยการกระทำที่ดี งามเว้นก็ดี หรือโดยการพูด การประพฤติปฏิบัติที่ดี แต่มิได้เป็นความรู้ตกทอดไปถึงพวกเรา เพียงแต่เรารู้ว่า ค่อฮาบะฮ์หรือคนในสมัยใกล้เคียงกับท่านเคยกระทำ หรือเคยงดเว้นกิจการอันนี้ ก็ให้ถือเอาจุดยืนของพวกเขาคือสิ่งนั้นๆ เป็นหลักการที่แสดงว่า นั่นคือซุนนะฮ์ มาจากท่านนบี

ขณะเดียวกับที่ถือว่า การกระทำใดๆ โดยค่อฮาบะฮ์ของท่านศาสนทูตหรือคนในสมัยใกล้เคียงที่เป็นคนเคร่งครัดในศาสนบัญญัติเป็นหลักฐานที่แสดงว่าเป็นซุนนะฮ์นบีการกระทำใดๆ โดยมีตรสหายของบรรดาอิมาม (อ) หรือคนในสมัยใกล้เคียงที่เป็นคนเคร่งครัดในศาสนบัญญัติ ก็ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงว่าต้องมีที่มาจากบรรดาอิมาม (อ) อาจโดยคำสอน โดยการใช้ปฏิบัติหรือโดยมีทำที่ที่แสดงว่ารับรองแล้วเช่นกัน

จ.๑ การสนับสนุนของผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติ

ส่วนหนึ่งของสื่อในการนำเข้าสู่ซุนนะฮ์ ได้แก่ กิจกรรมใดๆ ก็ตามที่ได้รับ การสนับสนุนจากผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติ

นั่นคือ หลักเกณฑ์ทางด้านศาสนาที่เกิดขึ้น โดยความเห็นชอบของผู้เคร่งครัดศาสนาที่อยู่สมัยเดียวกับท่านนบีหรืออิมาม ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากการที่ได้ใช้ชีวิตอยู่กับหลักการศาสนามาเป็นเวลานาน เช่นสองชั่วคนหรือมากกว่านั้น

ท่านซัยยิด มุฮัมมัด ตะกี อัล-หะกีม อธิบายถึงวิธีการก่อตัวขึ้นมาของสิ่งที่ถือว่าเป็นงานสนับสนุน โดยการยอมรับของผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติว่า “งานที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนดังกล่าว จะเริ่มก่อตัวขึ้นในความเห็นของคนทั่วไปซึ่งไม่จำเป็นต้องอาศัยการออกคำพิพากษาติดต่อกัน

เป็นเวลาถึงสองหรือสามชั่วคนว่าสิ่งนั้น ๆ เป็นของต้องห้าม จนมันได้กลายเป็นหลักเกณฑ์ที่ครองจิตใจของคนทั้งหลายผู้เป็นนักปฏิบัติ^(๘๓)

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิมมาอ์

กับวิถีดำเนินชีวิตของผู้เคร่งครัดในหลักศาสนา

ชะฮีด อัศ-ศ็อดร์ ได้บอกเล่าถึง เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิมมาอ์กับวิถีชีวิตของผู้เคร่งครัดหลักศาสนาและหลักเกณฑ์อันเกิดจากการสนับสนุนของผู้เคร่งครัดในศาสนาว่า

“หลักอิมมาอ์ ดังได้กล่าวแล้วนั้นได้เผยถึงรายงานริวายะฮ์ที่มีได้มาในรูปของข้อเขียนแต่เป็นวิธีการดำเนินชีวิตในเชิงพฤติกรรมที่ปรากฏอยู่ในบรรดาผู้เคร่งครัดทางศาสนาโดยทั่วไป”^(๘๔)

ท่านมีความเห็นว่า วิถีชีวิตของผู้เคร่งครัดในศาสนบัญญัติดังกล่าวแล้วนั้นเปรียบเสมือนข้อต่อที่เชื่อมติดอยู่ระหว่างหลักอิมมาอ์กับหลักฐานทางศาสนา

ในกรณีถ้าหากนักการศาสนา (ฟุเกาะฮ์) ลงมดีร่วมกันสนับสนุนคำวินิจฉัยความเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีได้แนะนำให้รู้แน่ชัดเกี่ยวกับนักรายงานผู้ถ่ายทอดหลักเกณฑ์นั้นมาอันนี้สามารถคลี่คลายความสงสัยได้อย่างมั่นใจว่าคำวินิจฉัยอันได้จากหลักอิมมาอ์ย่อมมาจากการประพฤติปฏิบัติหรือไม่ก็เป็นหลักเกณฑ์จากการสนับสนุนอย่างใดอย่างหนึ่งจากผู้เคร่งครัด ในศาสนาที่อยู่ในสมัยที่มีการประทานบทบัญญัติ^(๘๕)

หมายความว่า วิธีการดำเนินชีวิตและการสนับสนุนของผู้เคร่งครัดในศาสนาเป็นสองประการที่บันดาลใจให้บรรดานักปราชญ์วินิจฉัยความออกมาโดยหลักอิมมาอ์ ดังนั้นทั้งสองประการจึงเป็นสื่อนำไปสู่หลักฐานตามบทบัญญัติศาสนา

ดังนั้น บรรดานักปราชญ์จึงลงมดีร่วมกันเป็นเอกฉันท์ในการยึดถือวิธีการดำเนินชีวิตและการสนับสนุนของผู้เคร่งครัดในหลักศาสนา ท่านเหล่านั้นจึงวินิจฉัยความต่างๆ โดยอาศัยหลักการนั้น

ดังกล่าวนี คำวินิจฉัยจากหลักอิมมาอ์ จึงยึดหลักการตามวิถีชีวิตและการสนับสนุนของผู้เคร่งครัดในศาสนา

วิถีชีวิตและการสนับสนุนของผู้เคร่งครัดในศาสนาคือประตูที่เปิดออกไปสู่ซุนนะฮ์เพราะทั้งสองประการมีที่มาจากซุนนะฮ์ นั่นเอง

๖.๑ วิธีการดำเนินชีวิตของผู้มีสติปัญญา

หมายความว่า พฤติกรรมทางสังคมที่ผู้มีสติปัญญาในสมัยท่านนบีและอิมามปฏิบัติกันอยู่ตามวิสัยของผู้มีสติปัญญา ซึ่งท่านนบีและอิมามมิได้ห้ามมิได้ยับยั้งพฤติกรรมเหล่านั้น ถือว่านี่คือหลักฐานที่ถูกรับรองตามหลักการศาสนา

หากเราพบเห็นพฤติกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งอย่างใดที่ประชาชนในสมัยท่านนบีหรืออิมามเคยประพฤติปฏิบัติแล้วไม่ปรากฏว่าพฤติกรรมทางสังคมนั้นๆ จะถูกสั่งห้ามดั่งนั้นเราจึงถือว่าพฤติกรรมดังกล่าวย่อมถูกรับรอง และถูกยอมรับแล้ว

ด้วยเหตุนี้เองถือว่าวิถีชีวิตของผู้มีสติปัญญาจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการเข้าสู่ซุนนะฮ์ของท่านนบี

ประการแรก เราได้ความเข้าใจว่า การรับรองของท่านนบีหรืออิมามที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้มีสติปัญญานั้น หมายถึงการรับรองว่าพฤติกรรมทางสังคมแบบนั้นถูกต้องตามหลักศาสนา

เช่นเดียวกับประการที่สอง ที่เราสามารถทำความเข้าใจถึงกิจกรรมโดยทั่วไป อันมีผลในส่วนที่กว้างกว่าที่เคยถือปฏิบัติกันในสมัยนบีหรืออิมาม เมื่อเป็นที่รู้กันว่าพฤติกรรมทางสังคมที่มีผลในส่วนที่กว้างกว่าการกระทำในส่วนของปัจเจกชนเหล่านั้น ไม่เคยถูกสั่งห้ามจากท่านแต่อย่างใด

๒ – หลักฐานในขั้นที่ไม่เด็ดขาด

หมายความว่า “กระบวนการแห่งหลักฐานที่นำไปสู่ซุนนะฮ์ ในลักษณะที่มีความบกพร่อง”
(๘๖)

ข้อมูลอันได้จากหลักฐานประเภทนี้ สามารถนำมาเป็นข้อพิสูจน์ว่าเป็นหลักฐานจากซุนนะฮ์ได้สองทาง คือ

ก.๒ มีหลักฐานขั้นเด็ดขาดสนับสนุนข้ออ้างนั้นๆ

ได้แก่ บทรายงานประเภทอัล-อาฮาด (รายงานจากนักรายงานคนเดียว) ที่กล่าวถึงหลักฐานจากพระคัมภีร์, ซุนนะฮ์, หลักอิจมาอ์, หลักเกณฑ์ ทางสติปัญญา, วิถีการดำเนินชีวิตของผู้มีสติปัญญาให้ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ถูกรับรองให้ยึดเป็นหลักปฏิบัติได้ถึงแม้จะยังมีข้อสงสัยว่า มีแหล่งที่มาจากท่านนบี (ศ) หรือจากอิมามหรือไม่

ข.๒ ไม่มีหลักฐานขั้นเด็ดขาดสนับสนุนข้ออ้างของมัน

เหตุผลสำคัญที่สุดตามข้อนี้คือ ยึดถือหลักปฏิบัติที่ได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลาย (อัช-ชุสเราะฮ์)

เมื่อได้ศึกษาในหลักเกณฑ์ของกิจกรรมประเภทที่ได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลาย เราได้พบว่ามันมีจุดมุ่งหมายอยู่สามประการหรือสามแนวทางที่สามารถยึดเป็นสื่อนำไปสู่ซุนนะฮ์โดยคุณค่าและฐานะทางวิชาการของกฎเกณฑ์ในข้อนี้ ถือว่า เป็นสื่อนำไปสู่ซุนนะฮ์ได้ในอันดับที่รองลงมาจากหลักอิจมาอ์

ความนิยมน้อยมีอยู่ด้วยกันหลายประเภท ดังนี้ :-

ข.๒.๑ ความนิยมน้อยหลายประเภทบทรายงาน

หมายถึง ความนิยมอย่างแพร่หลายในบทรายงานหนึ่งๆ และเป็นที่นิยมกันในหมู่นัก
รายงานในเนื้อหาสาระของประโยค ความหมายที่ตรงข้ามกับคำนี้ ได้แก่ความไม่เป็นที่นิยม ความ
ไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย”(๘๖)

หมายความว่า ยามใดก็ตาม หากบทรายงานสองบทมีความหมายขัดแย้งกัน ให้ยึดถือบท
รายงานที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมากกว่า เป็นหลัก

บทรายงานหนึ่งๆ ที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมากกว่าบทรายงานหนึ่งที่ขัดแย้งกับมันก็ให้
ถือเอาบทรายงานนี้เป็นหลักไว้ก่อนบทรายงานที่ขัดแย้งเสมอ เพราะเหตุว่ามันเป็นบทรายงานที่
ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายอยู่ในหมู่นักรายงาน เพราะฉะนั้นความนิยมอย่างแพร่หลายของบท
รายงาน จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการเข้าสู่ฐานะสุ หมายความว่า โดยการยึดถือบทรายงานที่ได้รับความนิยม
แพร่หลายเป็นแนวทางในการเข้าสู่ฐานะสุ และยกเลิกบทรายงานที่มีความหมายขัดแย้ง

ข.๒.๒ ความนิยมแพร่หลายประเภทการปฏิบัติ

หมายถึง กรณีที่นักการศาสนาส่วนมากยึดถือบทรายงานใด และคำวินิจฉัยความอันใดเป็น
หลัก จริงอยู่ถึงแม้เราจะดูว่า เป็นบทรายงานที่ด้อยประสิทธิภาพในระบบการรายงาน หรือในกรณีที่
นักการศาสนาปฏิเสธหลักปฏิบัติข้อใดก็ตาม ถึงแม้เราจะดูว่าระบบการรายงานของเรื่องนั้นๆ
ถูกต้อง

กล่าวคือถือว่าการปฏิบัติของนักการศาสนาที่มีต่อบทรายงานเหล่านั้นเป็นอย่างไรก็
หมายถึงความถูกต้องและเป็นประดุจที่เปิดไปสู่ฐานะสุ เหตุผลที่ทำให้เชื่อถือว่า บทรายงานเหล่านั้น
มีที่มาจากท่านนบีหรืออิมาม ก็อยู่ที่ทำทีของบรรดานักการศาสนาส่วนใหญ่เหล่านั้น นั่นเอง

เพราะฉะนั้นนักปราชญ์กลุ่มหนึ่งจึงกล่าวว่า ความนิยมแพร่หลายสามารถสร้างอิทธิพลให้
ระบบรายงานที่ขาดประสิทธิภาพมีความน่าเชื่อถือขึ้นมา แต่ขณะเดียวกัน นักปราชญ์อีกส่วนหนึ่ง
ให้ความเห็นค้านหลักการตามทฤษฎีนี้

ขณะเดียวกัน ในเมื่อบทรายงานเหล่านั้นได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในการถือปฏิบัติ
มันจึงมีฐานะเป็นหลักฐานประเภทรองที่แสดงว่ามีที่มาจากท่านนบีหรืออิมาม ครั้นถ้าหากนักการ
ศาสนาคัดค้านการกระทำใดๆ ที่ระบุไว้ในบทรายงานที่มีระบบการรายงานอย่างถูกต้อง ก็จะมี
ความหมายเช่นเดียวกันว่าบทรายงานนั้นๆ ไม่มีความน่าเชื่อถือว่าจะมีที่มาจากท่านนบีหรืออิมาม
ในเมื่อพวกเขาได้พบเห็นจุดบกพร่องปรากฏอยู่ในเนื้อหาของบทรายงานเหล่านั้น

ข.๒.๓ ความนิยมอย่างแพร่หลายประเภทการวินิจฉัยความ

หมายความว่า เมื่อมีคำวินิจฉัยความเกี่ยวกับเรื่องใดก็ตามที่บรรดานักการศาสนาส่วนใหญ่
ให้ความนิยมอย่างแพร่หลาย ทั้งที่พวกเขามิได้อธิบายให้รู้แจ้งว่าคำวินิจฉัยความนั้นๆ มีที่มาจากบท
รายงานใด โดยระบบการรายงานเช่นไร

ตามทัศนะของนักปราชญ์บางส่วนถือว่า คำวินิจฉัยความที่ว่านี้ ย่อมมีหลักเกณฑ์จากชุน
นะฮฺวางเป็นแนวทางอยู่ จนผู้วินิจฉัยความสามารถสืบสาวได้เพียงแต่เราไม่ได้รับรู้ด้วยตนเอง

แต่ควรจะกล่าวไว้ด้วยว่า นักปราชญ์บางส่วนมีความเห็นแย้ง กรณีที่ยึดเอาความนิยมอย่างแพร่หลายประเภทการวินิจฉัยความมาเป็นหลักฐานซึ่งพวกเขาจะไม่ยอมรับมาเป็นหลักปฏิบัติ

การแยกประเภทชะดีษ

เราได้เข้าใจแล้วว่าซุนนะฮุนบีนั้นหมายถึง แหล่งที่มาอันดับสองของบทบัญญัติทางศาสนา แนวคิดและความรู้เกี่ยวกับอิสลาม ถัดจากอัล-กุรอานประวัติศาสตร์ได้บอกเล่าให้เรารู้ถึงการต่อสู้ การเผชิญหน้ากันทางด้านความคิดระหว่างศัตวรรษของอิสลาม ได้แก่พวกยิว พวกมุนาฟิกัน (พวกหลอกลวงทางศาสนา) พวกนอกศาสนา พวกฆอลลาต และพวกปลอมแปลงเรื่องราวต่างๆ ในอิสลาม

กล่าวคือ พวกเขาเหล่านั้น ได้ทำการกล่าวเท็จแก่ท่านศาสนทูต (ศ) และบรรดาอิมาม โดยประพันธ์ชะดีษขึ้นมาทำลายความหมายของซุนนะฮุนบีให้เสียหายตามความต้องการของอารมณ์ กล่าวคือ ได้มีชะดีษถูกปลอมแปลงขึ้นมาเป็นจำนวนหลายพันชะดีษ มีชะดีษที่ถูกต่อเติมพลิกแพลง ความหมายอีกหลายพันชะดีษด้วยเช่นกัน ดังนั้น จึงเกิดปัญหาที่ยุ้งยากที่สุดในการจำแนกแบ่งแยกชะดีษต่างๆ ว่า อันไหนถูกต้อง ใช้ได้ อันไหนที่ถูกก่อกำขึ้นมา อันไหนเป็นชะดีษที่สมบูรณ์ทั้งบท อันไหนที่ขาดตกบกพร่องไป อันไหนที่ต่อเติมเสริมเข้ามาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความละเอียดถี่ถ้วน และต้องมีการวิเคราะห์ไปถึงคุณสมบัติต่างๆ ของนักรายงาน ตลอดทั้งเนื้อความชะดีษ

ดังนั้น ตามที่เราได้เกริ่น ไปแล้วว่า นักปราชญ์ได้มีการจัดตั้งวิชาการสาขาประวัติศาสตร์บุคคล (ผู้เป็นนักรายงาน) ขึ้นมา เพื่อวิเคราะห์ถึงระบบการรายงานและเนื้อความของบทรายงานเพื่ออาศัยเป็นแนวในการตัดสินว่า บทรายงานใดถูกต้องบทรายงานใดเท็จ

ต่อมาก็ได้จำแนกแยกประเภทบทชะดีษที่ตกทอดมาถึงอนุชนรุ่นหลัง หลังจากได้มีการวิเคราะห์อย่างถ่องแท้กับบทรายงานต่างๆ ที่ถูกอ้างว่ามาจากท่านศาสนทูตและบรรดาอิมามแล้ว ก็สามารถจำแนกได้เป็นสองประเภทคือ

1. ถูกต้อง
2. ไม่ถูกต้อง

ประวัติความเป็นมาของรายงานริวายะฮฺและชะดีษต่างๆ บอกให้เรารู้อย่างหนึ่งว่า การแยกประเภทของชะดีษอย่างที่ว่านี้ มีมาตั้งแต่สมัยของท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮฺ (ศ) เมื่อครั้งที่ท่านได้กล่าวปราศรัยต่อประชาชนว่า

“ประชาชนทั้งหลาย แน่หนอนได้เกิดมีการกล่าวเท็จแก่ฉันอย่างมากมาย”

อย่างไรก็ตาม ทั้งผู้รู้ในหมู่ต่อฮาบะฮุและตาบิอินได้กำหนดแนวทางในการจำแนกแยกแยะระหว่างชะดีษที่ถูกต้องกับที่มีไชชะดีษที่ถูกต้องออกจากกันไว้ด้วยความเข้มงวดกวนขันอย่างยิ่ง ภายหลังจากท่านศาสนทูตได้วะฟาตแล้วและก่อนหน้าจะมีการจัดตั้งวิชาการแขนงประวัติศาสตร์บุคคลขึ้นมา

ท่านเหล่านั้นจะยังมีให้การยอมรับชะดีษใดๆ ก่อนจะมีการยืนยันถึงความซื่อสัตย์ของนักรายงาน มีรายงานมาจากบรรดาอิมาม (อ) ว่า มีหลายชะดีษที่ถูกนำขึ้นเสนอต่อพวกท่าน แต่เป็นจำนวนมากทีเดียวที่ท่านปฏิเสธ เพราะเป็นบทรายงานมาจากนักรายงานที่มูสา

ภายหลังจากที่มีการจัดตั้งวิชาประวัติศาสตร์บุคคลผู้เป็นนักรายงานแล้ว ก็ได้มีการจำแนกแยกแยะคุณสมบัติของนักรายงานที่เชื่อถือได้ออกไปต่างหากจากกลุ่มของนักรายงานประเภทอื่นอย่างสิ้นเชิง

ท่านเองเดียวกับมีการจัดแบ่งประเภทของนักรายงานที่ซื่อสัตย์ออกเป็นระดับต่างๆ เช่นในด้านความรู้ ความเคร่งครัด ความประพฤตินี่มั่นคง มัชฮับ และหลักความเชื่อ... ฯลฯ

ขณะเดียวกันก็ได้พบว่าชะดีษบางบทถูกถ่ายทอดมาตามระบบลูกโซ่ของนักรายงานอย่างสมบูรณ์ครบ

ถ้วน

แต่อีกบางบทถูกถ่ายทอดมาถึงเราโดยที่นักรายงานมิได้กล่าวถึงกลุ่มของนักรายงานตามระบบของการรายงานที่สมบูรณ์แต่อย่างใด บ้างก็มิได้กล่าวถึงนักรายงานที่ตนได้รับบทรายงานมา หรืออาจกล่าวถึงคนแรกเพียงคนเดียวเท่านั้น

ขณะเดียวกันที่ยังพบอีกว่า บางรายงานรวิวะฮุมีนักรายงานเรียงแถวกันมากมายหลายคน จนไม่เกิดความรู้สึกน่าสงสัยในความซื่อสัตย์ของพวกเขาเหล่านั้น

ในขณะที่ได้พบอีกเช่นกันว่า บางรายงานรวิวะฮุ แทบจะมีได้กล่าวถึงนักรายงานเล จะกล่าวก็เพียงสัก ๑ หรือ ๒ คนเท่านั้น

จึงเป็นเรื่องธรรมดาอยู่เอง ที่นักปราชญ์จะมีความเชื่อถือนักรายงานคนนี้แตกต่างจากคนนั้น ถ้าหากเขาเป็นคนซื่อสัตย์ ดังที่จะยึดถือบทรายงานที่มีนักรายงานจำนวนมากร่วมกันถ่ายทอดมามากกว่าจะยึดถือบทรายงานที่มีคนรายงานเพียง ๑ หรือ ๒ คน ถึงแม้ว่าทั้งสองคนนั้นจะเป็นคนซื่อสัตย์ก็ตาม ด้วยเหตุนี้จะมีการแบ่งชะดีษที่ถูกต้องออกมาเป็นชนิดต่างๆ กันอีกโดยถือเอาจำนวนนักรายงานที่ซื่อสัตย์หลายคนรายงาน เป็นเกณฑ์

๑. รายงานบอกเล่าที่ตรงกันเป็นเอกฉันท์ (มุตะวาติร)^(๘๘)

นั่นคือ รายงานที่บอกเล่ามาในทุกยุคทุกสมัยสมบูรณ์ครบถ้วน ตามจำนวนของนักรายงาน จนไม่อาจมีข้อแม้ใดๆ มาอ้างว่า พวกเขาโกหก ได้เลย

นักปราชญ์มีความเชื่อตรงกันว่า บทรายงานที่ตรงกันเป็นเอกฉันท์ย่อมให้ประโยชน์ทางด้านวิชาการ และความเชื่อมั่นในเนื้อหาสาระที่ถูกบอกเล่าไว้ เพราะฉะนั้น จึงถือเป็นข้อบังคับให้ปฏิบัติตาม (วาญิบ)

รายงานบอกเล่าที่ตรงกันเป็นเอกฉันท์ ถูกแบ่งออกเป็นประเภทได้อีก ดังนี้

ก.๑ ตรงกันเป็นเอกฉันท์ในด้านถ้อยคำ

หมายความว่า ทั้งถ้อยคำและความหมายของบทรายงานที่ถ่ายทอดมาถึงเรา มีความตรงกันเป็นเอกฉันท์

ข.๒ ตรงกันเป็นเอกฉันท์ในด้านความหมาย

หมายความว่าบทรายงานที่ถ่ายทอดจนถึงมายังเรา มีความสอดคล้องตรงกันเป็นเอกฉันท์ เฉพาะแต่ความหมายเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับถ้อยคำแต่อย่างใด

กล่าวคือ นักรายงานจะถ่ายทอดบทรายงานมายังเรา ด้วยการใช้ถ้อยคำในประโยคแตกต่างกัน แต่ทั้งหมดนั้น จะมีความความหมายสอดคล้องเข้ากันได้อย่างกลมกลืน เช่น การรายงานมาด้วยคำบอกเล่าที่ว่า “กล้าหาญ ,องอาจ,สมเกียรติ...ฯลฯ”

บทรายงานที่มีความหมายตรงกันอย่างเป็นเอกฉันท์ มีหลายรายงานเหลือเกินที่ถ่ายทอดมาถึงเรา โดยกระบวนการที่เรียกว่า อัล-อาฮาด แต่ทั้งหมดนั้นจัดได้ว่ามีความหมายอย่างเดียวกัน ดังนั้น บทรายงานประเภทอัล-อาฮาด จึงหมายถึงบทรายงานที่สอดคล้องตรงกันเป็นเอกฉันท์ ในด้านความหมายประเภทหนึ่งนั่นเอง เพราะว่ากระบวนการแห่งรายงาน ประเภทอัล-อาฮาด ในความหมายที่ว่านี้ อยู่ในระดับของบทรายงานที่สอดคล้องตรงกันอย่างเป็นเอกฉันท์ ที่ให้ประโยชน์ทั้งในด้านความรู้และความเชื่อที่แน่นอน

ท่านอิบลีย์ นักวิเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ ได้เขียนคำอธิบายตามความหมายนี้ว่า

“อัล-ตะวาติร” (ความตรงกันเป็นเอกฉันท์) ในแง่ของความหมาย ย่อมให้ความสูงส่ง, ถึงแม้ว่าคำศัพท์ในบทรายงานนั้นๆ จะเป็นประเภท “อาฮาด” ก็ตาม”^(๘๕)

2-รายงานบอกเล่า ประเภทอัล-อาฮาด

หมายความว่า รายงานบอกเล่าที่มีจำนวนนักรายไม่ครบตามอัตราที่กำหนดไว้ในรายงานประเภทตรงกันเป็นเอกฉันท์ (มุตะวาติร) ไม่ว่าจะรายงานโดยนักรายงาน ๑ คน หรือมากกว่า ๑ คนก็ตาม ถือกันว่าบทรายงาน ประเภทอัล-อาฮาด เป็นเพียงหลักฐานประเภทรองเท่านั้น ยังไม่อยู่ในฐานะที่ให้ประโยชน์ทางวิชาการ และไม่สามารถทำให้เราเกิดความมั่นใจอย่างครบถ้วนได้

ชะฮีด อัศ-ศ็อดรีได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า : “รายงานบอกเล่าของ คนเพียง ๑ คน อันหมายความว่า คำบอกเล่านั้นไม่ส่งผลให้เกิดความเชื่ออย่างมั่นใจแต่อย่างใด”^(๘๖)

มีการถกเถียงกันมากในระหว่างนักปราชญ์ เกี่ยวกับประเด็นที่ว่า จะยอมรับคำรายงานของคน ๑ คนเป็นหลักฐานอ้างอิงในแง่ของบทบัญญัติทางศาสนาได้หรือไม่ได้

จนถึงขนาดมีการแบ่งออกเป็นสองสำนักวิชาการ สำนักหนึ่งปฏิเสธกระบวนการของคำบอกเล่าใดๆ ในประเภทอัล-อาฮาด เพราะเห็นว่าคุณค่าของบทรายงานประเภทนี้ ยังไม่อยู่ในระดับที่น่าเชื่อถือแต่อย่างใด

โดยหลักการทางศาสนายังอาจสันนิษฐานได้ว่า เป็นบทรายงานที่โกหกปลอมแปลง และมีความผิดพลาดในคำบอกเล่า

ส่วนอีกสำนักหนึ่ง ให้การยอมรับบทรายงานประเภทอัล-อาฮาดได้ และยังได้ยืนยันว่ามีหลักฐานจากพระคัมภีร์และซุนนะฮ์

แน่นอนได้มีการยอมรับการกระทำกิจกรรมบางอย่างโดยยึดหลักการตามบทรายงานประเภทอัล-อาฮาด นักปราชญ์ทั้งหลายเองก็ยังยึดถือเป็นหลักในการพิจารณาด้านฟิกฮ์ และยึดเป็นหลักฐานเพื่อค้นหากฎเกณฑ์ทางศาสนา

หลักฐานที่แสดงว่า ให้ยึดถือรายงานบอกเล่าประเภทอัล-อาฮาดได้

ได้มีการหยิบยกหลักฐานจากอัล-กูรออันและจากซุนนะฮ์ ที่แสดงว่าให้ยึดถือรายงานประเภทอัล-อาฮาด ได้ดังนี้

“โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย ถ้าหากคนละเมิดนำข่าวใดมาบอกสูเจ้า ดังนั้น จงสอบสวนให้แน่ชัดก่อน เพื่อสูเจ้าจะไม่ทำให้ภัยอันตรายเกิดขึ้นกับคนพวกหนึ่งเพราะไม่รู้ทันการณ์ แล้วสูเจ้าจะเสียใจในสิ่งที่ได้กระทำไป” (อัล-หุญรอต/๖)

พวกเขาอ้างว่า โองการนี้มีสาเหตุในการประทานมาดังนี้คือ “เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเพราะชายคนหนึ่ง มีชื่อว่าวะลิด บิน อุดบะฮ์ บุตรของอะบี มุอิก্ক เมื่อครั้งที่ท่านศาสนทูตได้ส่งเขาไปเก็บภาษีจากพวกกะบิมีมุศกออ์ลิก แต่เขาได้เดินทางกลับมาก่อน โดยที่ยังไปไม่ถึงเลย แล้วอ้างว่าคนพวกนั้นจับไล่และจะสังหารตน ท่านศาสนทูตได้ยินเช่นนั้นรู้สึกไม่พอใจ หมายถึงจะไปทำศึกกับคนพวกนั้น และแล้วโองการนี้ก็ถูกประทานลงมาเพื่อระบุว่า วะลิดเป็นคนโกหก เป็นคนฟาลิฮความหมายในโองการ พอสรุปเป็นหลักฐานได้ดังนี้

1-อย่าได้เชื่อถือคำบอกเล่าของคนฟาลิฮ เว้นแต่สามารถพิสูจน์ความจริงได้เท่านั้น

2-สามารถเชื่อถือคำบอกเล่าของคนคนเดียวได้ ถ้าหากเขาเป็นคนซื่อสัตย์ มิใช่เป็นคนฟาลิฮ ดังจะเห็นได้ว่าท่านศาสนทูต(ศ) แสดงออกอย่างชัดเจนว่าเชื่อเขาทุกๆ ที่ยังมีได้ตรวจสอบ ดังข้อความที่ปรากฏในพระคัมภีร์ ขณะเดียวกันยังมีอีก โองการหนึ่งให้เหตุผลว่า

“แท้จริง เหล่าบรรดาผู้ที่ปิดบังสิ่งที่เราประทานมาจากหลักฐานอันชัดแจ้งและทางนำหลังจากที่เราได้อธิบายเรื่องนั้นๆในพระคัมภีร์เพื่อมนุษย์ เขาเหล่านั้น อัลลอฮ์จะทรงประณาม และบรรดาผู้ประณามทั้งหลาย ก็จะประณามพวกเขาด้วย” (อัล-บะเกาะเราะฮ์/๑๕๕)

โองการนี้ กล่าวประณามคนปิดบังทางนำและหลักฐานต่างๆ ไว้ โดยมีได้นำไปอธิบายแก่ประชาชน

ตามความหมายในโองการนี้ ยืนยันว่าการปิดบังเรื่องราวที่ได้ฟังจากท่านศาสนทูต(ศ) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวใดๆ ก็ตาม ถือเป็นการกระทำที่ต้องห้ามอีกทั้งไม่สามารถจะทำให้เป็นประโยชน์ตามความมุ่งหวังได้ นอกจากนี้จะต้องวางกฎทำให้เชื่อถือคนที่อธิบายสัจธรรมชี้ทางนำให้แก่ประชาชน ไม่ว่าคนที่บอกเล่าจะมีเพียงคนเดียว หรือมากกว่านั้นก็ตาม

ขณะเดียวกันยังมีหลักฐานจากซุนนะฮ์ว่า ให้ยอมรับบทรายงานต่างๆ ที่มาในประเภทอัล-อาฮาด ดังคำสอนของท่านศาสนทูต(ศ) ว่า

“อัลลอฮ์ทรงประทานความผาสุกให้แก่คนที่ได้ฟังคำพูดของฉันแล้วจดจำไว้ และรักษาไว้ต่อไป และได้นำไปปฏิบัติเหมือนดังที่เขาได้ยินมา บางทีคนที่นำพาคำความรู้ อาจได้ให้ความรู้แก่ผู้ที่ไม่รู้ และบางทีคนที่นำพาคำความรู้ อาจให้ความรู้แก่คนที่รู้กว่าเขาก็เป็นได้”^(๕๑)

นี่คือข้อกำชับที่มีแก่มุสลิมเป็นรายงานบุคคลว่าให้เชื่อถือคนที่นำเรื่องราวจากท่านศาสนทูตมาบอกเล่า ถึงแม้จะเป็นคนคนเดียวก็ตาม ตราบใดที่เขาไม่ใช่คนฟาสิก ตามที่อัล-กูรออันอธิบายไว้

ขณะเดียวกัน ยังมีการหยิบยกเอาการกระทำของท่านศาสนทูต(ศ) มาอ้างเป็นหลักฐานเกี่ยวกับการบอกเล่าเรื่องราวโดยคนคนเดียวจากวิธีการดำเนินชีวิตของท่านศาสนทูต กล่าวคือ ท่านเคยส่งธรรมทูตและนักเผยแผร์ศาสนาไปเป็นรายบุคคล แล้วท่านสอนให้ประชาชนเชื่อถือคนเหล่านั้น และให้ปฏิบัติตามคำสอนต่างๆ ที่คนเหล่านั้น ได้นำไปจากท่าน

นอกเหนือจากนี้ ในแง่ของวิธีการดำเนินชีวิตของผู้เคร่งครัดในศาสนาจากบรรดาสาวกของท่านและบรรดาอิมามทั้งหลาย ซึ่งท่านเหล่านั้น ได้ปฏิบัติตามคำบอกเล่าของคนคนเดียวที่เชื่อถือได้เสมอ ในยามที่ท่านได้รับฟังเรื่องราวใดๆ จากพวกเขา ซึ่งท่านศาสนทูตและบรรดาอิมามก็มีได้ ปฏิเสธแต่อย่างใด แน่นนอนการที่ท่านไม่ปฏิเสธอย่างนี้ ก็เท่ากับเป็นการรับรองว่า อันนี้เป็นการกระทำที่ถูกต้องนั่นเอง

ควรจะชี้แจงไว้ด้วยว่า พวกที่ปฏิเสธไม่ยอมรับคำบอกเล่าจากรายงานประเภทอัล-อาฮาด มิได้ปฏิเสธเพราะเหตุผลอื่นใด นอกจากเพื่อให้การพิทักษ์รักษาซุนนะฮ์ให้รอดพ้นจากความเสียหายอย่างเข้มงวด เพื่อจะได้ไม่มีการกล่าวเท็จและปลอมแปลงเรื่องใดๆ เข้ามา

อย่างไรก็ดีวิธีการนี้ เป็นเหตุให้รายงานฮะดีษในเรื่องต่างๆ และบทบัญญัติต่างๆ ทางศาสนาต้องสูญหายไปอย่างมากมายมหาศาล และได้ปล่อยให้มีความว่างจากการทำหน้าที่ตามความรับผิดชอบ ทั้งในภาคอิบาดะฮ์ และระเบียบทางสังคม โดยไม่มีคำอธิบายใดๆ จากบทบัญญัติทางศาสนา

มีข้อโต้แย้งว่า การกระทำใดๆ อันเกิดจากรายงานประเภทอัล-อาฮาดในฐานะที่เป็นหลักฐานประเภทรอง(ซ็อนนีย์) ที่ต้องสงสัยว่า มีแหล่งที่มาจากท่านนบี(ศ) หรือมาจากผู้ที่รับรายงานต่อมาจากบรรดาอิมาม(อ) จริงหรือไม่ ฉะนั้นจะถือว่าบทบัญญัติทางศาสนาและหลัก

ความคิดแห่งอิสลามตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งกฎเกณฑ์ที่ยังน่าสงสัยอยู่ได้อย่างไร? ในเมื่ออัล-กุรอานเองก็ได้ห้ามเราว่าอย่าได้ปฏิบัติตามหลักการที่ยังน่าสงสัย ดังมีโองการหนึ่ง ความว่า

“โอ้ บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงหลีกเลี่ยงจากสิ่งต่างๆ มากมายที่ยังสงสัย แท้จริงความสงสัยบางอย่าง ย่อมเป็นบาป”

“แท้จริงความสงสัยนั้น ยังไม่เพียงพอที่จะเป็นความจริงแต่อย่างใด

ปัญหานี้ สามารถให้คำตอบได้ว่า การปฏิบัติตามคำบอกเล่าของคนคนเดียวซึ่งเป็นหลักฐานที่ยังสงสัยว่ามีที่มาจากท่านศาสนทูต หรือจากผู้ที่รายงานมาจากบรรดาอิมามนั้น หมายถึงว่า ได้เชื่อถือต่อหลักฐานขั้นเด็ดขาดแล้ว ด้วยเหตุนี้เองการแสวงหาหลักฐานและบทบัญญัติทางศาสนา จึงมีทั้งเรื่องที่ได้มาด้วยความสะดวกและอุปสรรค

อะดิษที่มีนักรายงานคนเดียว (อัล-อาฮาด)

บทรายงานอะดิษที่มาจากนักรายงานคนเดียวนั้น มีทั้งอะดิษที่เชื่อถือได้และขาดประสิทธิภาพ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะการรายงานของอะดิษนั้นๆ ด้วยเหตุนี้บทรายงานอะดิษที่มาจากนักรายงานคนเดียว จึงถูกแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท

นักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญในงานวิเคราะห์อะดิษกล่าวว่า iva บุคคลแรกในสำนักวิชาการสายซุนนีย์ที่ได้แบ่งประเภทอะดิษออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ท่านดิรมิซีย์

ส่วนในสำนักวิชาการชีอะฮ์ ยังไม่รู้จักรับการแบ่งประเภทอย่างนี้ จนมาถึงศตวรรษที่ ๗ ของปีฮิจเราะฮ์ ได้มีการจัดแบ่งประเภทขึ้น โดยผลงานของ ซัยยิด อิบน์ กุฏูบ (เสียชีวิตเมื่อ ฮ.ศ ๖๗๗) และสานุศิษย์ของท่านคนหนึ่ง คือ อัลลามะฮ์ อัลฮิลลีย์ แต่ผลงานครั้งนี้ได้รับการต่อต้านอย่างหนักหน่วงจากนักปราชญ์กลุ่มหนึ่งของสำนักนี้

ทำไมจึงต้องจัดแบ่งประเภทอะดิษ?

ส่วนที่เป็นประโยชน์ทางวิชาการ และการยอมรับอย่างถูกต้องในการจัดแบ่งประเภทของอะดิษมีดังนี้ คือ

1- เพื่อทำการยกเลิกสารบบการรายงานที่ไร้ประสิทธิภาพ อันเป็นเหตุให้การปฏิบัติตามอะดิษเหล่านั้น เป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง

2- ในกรณีที่บทรายงานประเภทที่มีความน่าเชื่อถือสูงกว่าขัดแย้งกับบทรายงานที่มีความน่าเชื่อถือน้อยกว่า ก็ให้ยึดถือหลักการจากบทรายงานที่มีความน่าเชื่อถือสูงกว่าเป็นเกณฑ์เสมอ^(๕๑)

3- การที่บทรายงานประเภทอัล-อาฮาดถูกจัดแบ่งระดับก็เป็นที่ไปตามลักษณะคุณสมบัติของนักรายงานอะดิษบทนั้นๆ ว่า เป็นคนเที่ยงธรรม นายกองมีความน่าเชื่อถือ หรือขาดประสิทธิภาพ ดังนี้

1- อะดิษที่ถูกต้อง (ศอฮิฮ)

- 2- สะดีย์ที่ดี (สะซัน)
- 3- สะดีย์ที่เชื่อถือได้ (เมายิก)
- 4- สะดีย์ที่ไร้ประสิทธิภาพ (เงาะอีฟ)

นักปราชญ์จะให้ความเชื่อถือสะดีย์ทั้ง ๓ ประเภทแรกทั้งหมด และยอมรับในการนำมาใช้เป็นหลักปฏิบัติ

ส่วนสะดีย์ประเภทไร้ประสิทธิภาพได้มีการแบ่งออกไปอีกหลายระดับที่สำคัญที่สุดได้แก่ ประเภทมูรซัล, (ขาดรายชื่อกนรายนาน) ประเภทเมากู (ถูกกู้ขึ้นมา) ประเภทมุดลัซ (ถูกสอดแทรกด้วยประโยชน์ที่ปลอมขึ้นมา)

เราจะทำการวิเคราะห์สะดีย์ทั้ง ๓ ประเภทนี้ เพื่อความกระจ่างมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาเกี่ยวกับระบบการทำงานของนักรายงานสะดีย์ ตำราเกี่ยวกับประวัติบุคคลที่เป็นนักรายงาน และทฤษฎีต่างๆ ของนักรายงานจากบรรดานักปราชญ์ของอิสลาม ทำให้เราพบว่า นักรายงานสะดีย์แต่ละท่านจะมีแนวทางเป็นของตนเอง โดยเฉพาะในการบันทึกสะดีย์ที่ถูกรายงาน มาว่ามีที่มาจากท่านศาสนทูต(ศ)

กล่าวคือ สำหรับบุคคลต่อไปนี้ เช่น ท่านบுகอรี, มุสลิม, ตริมิซีย์, อะหมัด บิน ฮัมบัล, ชาฟี อี้, อะบูหะนีฟะฮุ, อัล-กุลัยนีย์, ท่านศ็อดดูก, ท่านญุซัย, ต่างก็มีนักรายงานและบทรายงานที่เป็นของตนเอง

ทั้งนี้ รวมไปถึงนักปราชญ์ นักการศาสนาและนักสะดีย์ท่านอื่น ในสายชีอะฮ์ อิมามียะฮ์เอง ต่างก็มีนักรายงานและบทรายงานที่เป็นของตนเอง ซึ่งเป็นที่เชื่อถือเป็นที่ยอมรับของพวกเขา หลังจากได้ทำการวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว

พร้อมกันนี้ บรรดานักปราชญ์เหล่านั้นทั้งหมดต่างก็ให้การยอมรับนักรายงานกลุ่มหนึ่งที่ตนเองให้ความเชื่อถืออยู่ ซึ่งอาจแตกต่างกับนักรายงานกลุ่มอื่นที่ได้รับความเชื่อถือจากนักปราชญ์คนอื่นก็ได้

เพราะฉะนั้นเราจะพบว่า ท่านมุสลิมจะปฏิเสธนักรายงานบางคนที่ท่านบுகอรีให้ความเชื่อถือ ท่านบுகอรีเองก็จะปฏิเสธนักรายงานบางคนที่จะอะหมัด บิน ฮัมบัลให้ความเชื่อถือ

ขณะเดียวกัน เราจะพบว่า ท่านบுகอรี มีเงื่อนไขในการรับรายงานสะดีย์ที่ผิดแผกไปจากเงื่อนไขของท่านอะหมัด บิน ฮัมบัล และนักปราชญ์ท่านอื่นๆ ในบรรดานักรายงานและนักสะดีย์

นักการศาสนาในสายชีอะฮ์ก็เป็นอย่างนี้ด้วยเหมือนกัน

บนพื้นฐานดังกล่าวนี้เราจะพบว่า ท่านซัยคุลอิสลามได้พูดถึงมุสนัดของอิมามมาลิกว่า “ตำราของมาลิกนั้นถูกต้องสำหรับท่านเอง และสำหรับคนที่ดักลิดตามคำตัดสินของท่านจากทัศนะของท่านเสมอ เช่นการยึดถือสะดีย์มูรซัล และสะดีย์มุงเกาะเงาะฮ์* และประเภทอื่นๆ เป็นหลักฐานซึ่งมิได้เป็นไปตามเงื่อนไขที่ท่านได้อธิบายไว้ในตอนแรกๆ”^(๕๗)

มีรายงานที่บันทึกไว้อีกเช่นกันว่า นักรายงานที่บูคอรีรับสะดิษมาบันทึกแต่ผู้เดียว โดยที่มุสลิมมิได้ยอมรับด้วยนั้นมีจำนวนถึง ๔๓๐ คนทั้งหมดนี้ ถูกระบุด้วยข้อหาว่าเป็นคนไร้ประสิทธิภาพ (เงาะอีฟ) ถึง ๘๐ คน

ส่วนนักรายงานที่ท่านมุสลิมรับสะดิษมาบันทึกแต่ผู้เดียว โดยที่บูคอรีมิได้ยอมรับด้วยนั้นมีถึง ๖๒๐ คน เป็นคนที่ถูกระบุด้วยข้อหาว่าไร้ประสิทธิภาพมากถึง ๑๖๐ คน

ณ ที่นี้ เราสามารถทำความเข้าใจได้ว่าบรรดานักปราชญ์นั้น จะมีมุมมองในด้านคุณสมบัติของนักรายงานและประเภทของสะดิษแตกต่างกัน นั่นคือทุกท่านจะมีทัศนะเป็นของตนเองมีค่านิยมของตนเอง มีเงื่อนไขที่เป็นของตนเอง โดยเฉพาะในการพิจารณาคุณสมบัติของนักรายงาน และการยอมรับรายงานสะดิษ

*สะดิษมุ่งเงาะอู หมายถึง บทรายงานที่ถ่ายทอดมาจากคนในรุ่นตาบิอิน

สะดิษกับสารบบการรายงาน

จากการศึกษาและการจัดแบ่งประเภทวิชาฮะดีษที่ถ่ายทอดมาถึงอนุชนรุ่นหลังบรรดานักปราชญ์ได้ดำเนินการจัดแบ่งประเภทของบทรายงานเหล่านั้นไปตามระบบการรายงานที่ถ่ายทอดบทรายงานนั้นๆมาซึ่งมีอยู่สองประเภทด้วยกัน ดังนี้

1- สะดิษที่อยู่ในสารบบการรายงาน (มุซันัด)

หมายความว่า เป็นสะดิษที่มีการรายงานถ่ายทอดกันมาอย่างเป็นระบบไม่มีช่วงใดขาดตอน ไม่ว่าจะเป็นคนรุ่นใด

ลำดับชั้นใดก็ตาม กล่าวคือเป็นสะดิษที่กล่าวถึงรายชื่อของนักรายงานทั้งระบบ โดยนับเริ่มตั้งแต่นักรายงานคนแรกที่ได้ยินได้ฟังมาจากท่านศาสนทูต (ศ) หรือจากอิมาม หรืออาจเป็นคนที่รู้เห็นการกระทำของท่านหรือทำกิจการแสดงออกของท่าน แล้วรายงานถ่ายทอดต่อกัน มาจนกระทั่งถึงคนสุดท้าย

2- สะดิษที่ไม่อยู่ในสารบบการรายงาน (มุรซัล)

หมายความว่า เป็นสะดิษที่มีการลบรายชื่อของนักรายงานตามระบบออกไปโดยมิได้กล่าวถึงรายชื่อของนักรายงาน

หรืออาจกล่าวถึง แต่เป็นเพียงบางรายชื่อ โดยจะตัดรายชื่อออกไปประมาณ ๑ หรือมากกว่านั้น

หรือจะมีการระบุถึงบางคนในลักษณะรวมๆ กันไป เช่นจะกล่าวว่า “ส่วนหนึ่งจากคนเหล่านั้น...หรือส่วนหนึ่งจากมิตรสหายของพวกเรา...ฯลฯ” ซึ่งจะใช้คำพูดรวมๆ โดยไม่แจ้งรายชื่อของนักรายงานให้ชัดเจนออกมา

ในการทำงานเดียวกัน สะดีย์ที่นักรายงานบางคนไม่เป็นที่รู้จัก หรือเป็นคนที่นักปราชญ์สาขาประวัติศาสตร์ที่เป็นนักรายงานมองข้าม มิได้กล่าวถึงเขาเอาไว้แม้ว่าชื่อของเขาจะถูกกล่าวไว้ในสารบบการรายงานสะดีย์ ก็ถูกจัดให้เป็นสะดีย์ประเภทมูรซัดด้วยเช่นกัน

ดังนั้นบทรายงานริวายะฮฺหรือสะดีย์เหล่านี้ จะได้รับการขนานนามว่า “ริวายะฮฺที่ถูกถ่ายทอดมาโดยไม่อยู่ในสารบบการรายงาน” (มูรซัด)

คำว่า สะดีย์ หรือริวายะฮฺมูรซัด หมายถึง สะดีย์หรือริวายะฮฺที่ไร้ประสิทธิภาพ (เงาะอีฟ) ประเภทหนึ่งนั่นเอง

ท่านชะฮีดฮานีย์ ชัยนุดดีน อัลอามิลีย์ ได้ให้คำจำกัดความสำหรับสะดีย์มูรซัดว่า

“เป็นเรื่องราวที่รายงานมาจากมะคุม แต่มิได้กล่าวถึงนักรายงานคนใดหรือจะมีการหลงลืมนักรายงานบางช่วง หรือละเว้นเสีย หรือกล่าวถึง ในลักษณะรวมๆ เช่น การกล่าวหา “ท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮฺ (ศ) ได้กล่าวอย่างนั้นกล่าวอย่างนี้” เป็นต้น

หรือจะมีการระบุว่า “รายงานมาจากนักรายงานคนหนึ่ง” หรือจะกล่าวว่า “รายงานมาจากสหายนางคนของเรา” อย่างนี้เรียกว่าสะดีย์มูรซัด สะดีย์มูรซัดจึงไม่อยู่ฐานะที่จะเป็นหลักฐานอ้างอิงได้ เพราะเหตุที่ไม่อาจล่วงรู้ว่าวรรคตอนที่ถูกลบเลื่อนไปนั้น จริงๆ แล้วมันคืออะไร”^(๕๕)

ดังกล่าวนี้นี้ เราสามารถทำความเข้าใจได้ว่า สะดีย์ที่ไม่อยู่ในสารบบการรายงาน(มูรซัด) เป็นสะดีย์ที่ไร้ประสิทธิภาพ(เงาะอีฟ) ประเภทหนึ่งที่นักปราชญ์ส่วนใหญ่ไม่ยอมรับ ถึงแม้ว่าผู้รายงานคนนั้นๆ จะเป็นที่เชื่อถือได้ก็ตาม

แต่ที่ต้องตกเป็นสะดีย์เงาะอีฟไป ก็เพราะเพียงการมิได้แนะนำให้ผู้รู้จักนักรายงานที่น่าสะดีย์บทนั้นมาถ่ายทอดเท่านั้นเอง

นักปราชญ์ส่วนใหญ่ ยังให้การยอมรับสะดีย์ประเภทที่ไม่อยู่ในสารบบการรายงาน (มูรซัด) ถ้าหากปรากฏชื่อนักรายงานบางคนที่มีความน่าเชื่อถือ มีชื่อเสียง ดีเด่น เป็นที่ยอมรับในความเคร่งครัดสำรวมตน โดยจะยึดสะดีย์นั้นเป็นหลักฐานอ้างอิงไปเลย และจะยกประโยชน์ให้กับผลงานเช่นนี้

เพราะว่านักรายงานกลุ่มนี้จะไม่ยอมรับสะดีย์ใดๆ จากใครง่าย ๆ เว้นแต่เขาจะมีความเชื่อถือ มีความมั่นใจอย่างแน่วแน่ว่าจะต้องเป็นสะดีย์ที่มาจากท่านศาสนทูตหรือจากอิมามอย่างแน่นอน

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากนักรายงานที่เชื่อถือได้รายนี้กล่าวว่า “ท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮฺกล่าวว่า หรืออิมามกล่าวว่า” เพราะการพูดออกมาอย่างนี้ย่อมหมายถึงความมั่นใจที่นักรายงานผู้นั้นมีต่อแหล่งที่มาของสะดีย์ หากไม่แล้วถือว่าการรายงานสะดีย์โดยใช้ประโยชน์แบบนี้ เท่ากับเป็นการทำลายความเที่ยงธรรมและความน่าเชื่อถือของตนเองนั้น

ในทางตรงกันข้ามกับทัศนคติของนักปราชญ์กลุ่มนี้ เรายังพบว่า มีนักปราชญ์อีกกลุ่มหนึ่งที่เคลื่อนไหวคัดค้าน ไม่ยอมรับหลักการอันนี้มาถือปฏิบัติ

ดังตัวอย่างในบางเรื่อง เมื่อนักปราชญ์ส่วนหนึ่งถือปฏิบัติตามชะดิสประเภทที่ไม่อยู่ในสารบบการรายงาน ก็ได้มีนักปราชญ์กลุ่มหนึ่งออกมาคัดค้านไม่ยอมรับการปฏิบัติเช่นนั้น ดังมีข้อความตอนหนึ่งจากหนังสือ “อิร-เราะอูตุล บะชียะฮฺ ฟิ ชะเราะฮฺ อัล-ลุมอะติล-คะมัช-ชะกียะฮฺ” หมวกว่าด้วย “หนี่สิน”

“จากกรณี นักการศาสนา (ฟุเกาะฮฺ) กลุ่มหนึ่งวางกฎออกมาว่า “หนี่สินของผู้ตายย่อมถูกเพิกถอนได้โดยเหตุการณ์ตาย ไม่ว่าจะเป็หนี่สินที่ผู้ตายอยู่ในฐานะเจ้าหนี่ของผู้อื่น หรือจะเป็นหนี่สินที่ผู้ตายอยู่ในฐานะลูกหนี่ของผู้อื่น และให้ถือเป็วาญิบจะต้องดำเนินการให้สมบูรณฺภายหลังจากการตาย ทั้งนี้โดยยึดหลักการจากชะดิสประเภทมุรซัลบทหนึ่ง

ท่านชะฮีดเอาวัลและท่านชะฮีดษานีย์ (ขอให้อัลลอฮฺประทานความเมตตา) ได้ออกมาคัดค้านการวินิจฉัยความกรณีให้ถ่ายโอนหนี่สินที่ผู้ตายมีฐานะเป็เจ้าหนี่โดยได้คัดค้านบทรายงานนี้ ตรงที่เป็มุรซัลนั่นเอง

ท่านชะฮีดเอาวัล ได้กล่าวว่า “หากผู้ตายเป็คนมีหนี่สิน ถือว่าให้เพิกถอนสภาพหนี่สินนั้นได้ แต่จะไม่เพิกถอนเช่นนั้นสำหรับผู้ตายที่เป็เจ้าหนี่”

ท่านชะฮีดษานีย์ นักวิจัยชั้นเอกได้กล่าวในหมายเหตุไว้ว่า “มีการกล่าวกันว่าการเพิกถอนหนี่สินเป็ไปตามหลักการจากรายงานประเภทมุรซัล และเป็ไปโดยหลักการเปรียบเทียบ (กียาส) กับกรณีการตายของลูกหนี่ ซึ่งถือว่เป็การวินิจฉัยที่โหมะ”

บทรายงานประเภทมุรซัลที่ว่ก็คือ “รายงาน โดย มุฮัมมัด บิน ยะกูบ อัล-กุลยฺนีย์ รับมาจากอะบี อาลี อัล-อัซหะรียฺรับมาจากมุฮัมมัด บิน अबดุล ญับบารุ ซึ่งได้รับมาจากคนบางคนในหมู่มิตรสหายของท่าน ซึ่งรับมาจาก คอลัฟ บิน ฮัมมาด ซึ่งรับมาจาก อิสมาอีล บิน อะบี กุรเราะฮฺ ซึ่งได้รับมาจากอะบีบะสิรุ ได้กล่าวว่า “ท่านอะบูอับดุลลอฮฺ (อิมามญะฟิร (อ)) ได้กล่าวว่า

“หากชายคนใดตายลงทรัพย์สินของเขาทั้งในฐานะเป็เจ้าหนี่ และที่เป็ลูกหนี่ ย่อมสามารถเพิกถอนได้”^(๕๖)

สาเหตุที่ถือว่ารายงานบทนี้เป็รายงานประเภทมุรซัลก็คือ ตอนที่ไม่ได้ระบุชื่อของนักรายงานคนหนี่ที่มุฮัมมัด บิน अबดุลญับบารุ รับการถ่ายทอดมา ซึ่งในสารบบการรายงานระบุว่ามุฮัมมัด บิน अबดุล-ญับบารุ รับรายงานมาจากคนบางคนในหมู่มิตรสหายของท่าน คำว่ “บางคน” ตรงนี้เอง ที่ทำให้ไม่รู้ว่เป็ใคร ;

จึงด้วยเหตุนี้เอง รายงานบทนี้จึงมีฐานะเป็ “มุรซัล” ซึ่งเป็ชะดิสประเภทที่นักการศาสนาบางกลุ่มไม่ยอมรับมาเป็หลักปฏิบัติซึ่ง ท่านชะฮีดเอาวัลและษานีย์ ก็มีความเห็นอย่างนี้ ดังที่ท่านได้ยืนยันอย่างชัดเจนไปแล้ว

ชะดิสมุรซัลประเภทต่างๆ

หลังจากที่บรรดานักปราชญ์ได้วิเคราะห์ชะดิสประเภทมุรซัลแล้ว พวกเขาก็พบว่ายังมีชะดิสประเภทนี้บางบทที่ถูกรายงานถ่ายทอดมาโดยนักรายงานที่มีความน่าเชื่อถือ

ส่วนบางรายงานเท่านั้นที่ถูกรายงานถ่ายทอดมาจากนักรายงานที่ขาดความน่าเชื่อถือ ด้วยเหตุนี้ พวกเขาจึงแบ่งประเภทของอะดิษมุรซัลออกไปได้อีกสองประเภท นั่นคือ

๑-อะดิษมุรซัลที่เชื่อถือได้

หมายความว่า รายงานอะดิษบทยใดที่ถูกอ้างว่ามีที่มาจากมะสุม โดยนักรายงานคนใดที่บรรดานักปราชญ์สาขาประวัติศาสตร์ผู้เป็นนักรายงานให้ความเชื่อมั่นว่าเขาจะไม่รับบทรายงานใดๆ มาจากใคร เว้นแต่จะต้องเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ และนี่คือข้ออ้างอย่างหนึ่งในทัศนะของบรรดานักปราชญ์สาขาอูศูลฟิกฮฺเป็นจำนวนมาก ตามที่เราได้กล่าวไปแล้ว^(๕๑)

๒-อะดิษมุรซัลประเภทที่ขาดความน่าเชื่อถือ

หมายถึง รายงานบทยใดก็ตามที่อ้างว่า มีที่มาจากมะสุม โดยถูกรายงานถ่ายทอดมาจากบุคคลซึ่งไม่เป็นที่รู้จักในวิธี

การทำงานด้านการถ่ายทอดบทรายงานของเขา^(๕๒)

นักปราชญ์สาขาอูศูลฟิกฮฺกลุ่มหนึ่งให้ความเห็นว่า อะดิษประเภทมุรซัลเหล่านี้ สามารถนำมาอ้างอิงเป็นหลักฐานได้ ในกรณีถ้าหากตรงกับหลักปฏิบัติของบรรดานักการศาสนา (ฟูเกาะฮฺ) ที่มีชื่อเสียงในอดีต โดยถือโอกาสกล่าวเสริมการให้ทัศนะว่า นักการศาสนาผู้มีชื่อเสียงย่อมจะไม่ปฏิบัติตามหลักการจากบทรายงานเหล่านี้อย่างแน่นอน ถ้าหากพวกเขาไม่มีองค์ประกอบเพียงพอในการยืนยันว่าบทรายงานเหล่านี้มีความถูกต้อง

อย่างไรก็ดี นักปราชญ์อีกส่วนหนึ่งให้ความเห็นคัดค้านในการที่จะนำเอาหลักปฏิบัติของผู้มีชื่อเสียงมาเสริมประสิทธิภาพให้แก่อะดิษประเภทเงาะอิฟจึงไม่เห็นด้วยที่จะยึดเอาเหตุผลเหล่านี้เป็นหลักฐานอ้างอิง

หลังจากที่เราได้ทำความเข้าใจอย่างชัดเจน ถึงจุดยืนของบรรดานักปราชญ์ที่มีต่อบทรายงานประเภทมุรซัลซึ่งทำหน้าที่รายงานกฎเกณฑ์ทางศาสนามาถึงพวกเรา (ริวายะฮฺ ต่างๆ เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางศาสนา) แล้ว จะถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทีเดียว ถ้าเรามาทำความเข้าใจกันถึงคุณค่าทางวิชาการของบทรายงานต่างๆ ประเภทมุรซัลที่ถูกรายงานมา ทั้งจากนักรายงานที่มีจุดบกพร่อง และนักรายงานที่มีความเที่ยงธรรม

ควรจะกล่าวไว้ด้วยว่า การชี้ประเด็นความบกพร่องและยืนยันในความเที่ยงธรรมนั้น เป็นเพียงคำยืนยันของผู้ชี้ประเด็นและผู้ยืนยันเท่านั้น

โดยที่ความรู้ในสาขาประวัติศาสตร์ผู้เป็นนักรายงาน เป็นวิชาการที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญเกี่ยวกับการวิเคราะห์คุณสมบัติและค่านิยมในตัวของนักรายงาน

ผู้ที่รู้ในของนักรายงานคนหนึ่ง อาจแนะนำให้รู้จักนักรายงานคนอื่นๆ โดยคำจำกัดความตามความรู้สึก และ โดยการยืนยันของคนร่วมสมัยที่อยู่ด้วยกันและที่รู้จักมักคุ้นกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้ คำยืนยันของเขาจะเป็นที่ยอมรับได้ก็ต่อเมื่อเขาเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ

อีกนัยหนึ่ง นักปราชญ์สาขาประวัติศาสตร์บุคคลจะแนะนำให้รู้จักกับนักรายงานบางคนที่ไม่มีการเคยอยู่ร่วมสมัยเดียวกันเลย หากแต่การยึดถือบทรายงานต่างๆ คือการเสริมคุณสมบัติให้แก่นักรายงานเหล่านั้น

เพราะฉะนั้นบทรายงานเหล่านี้ได้ถูกนำมาศึกษา และสารบบการรายงานเหล่านี้ได้ถูกนำมาเสริมคุณค่า ครั้นถ้าหากแนวทางของเขาสืบไปถึงคนในยุคสมัยของนักรายงานผู้นั้นว่า มีความน่าเชื่อถือบทรายงานนั้นๆ ก็จะเป็นที่ยอมรับความน่าเชื่อถือเหล่านั้นจะเป็นที่ยอมรับ ไม่ผิอะไรกับบทรายงานเรื่องราวต่างๆ จากกฎเกณฑ์ทางศาสนา

แต่ในกรณีนี้นักปราชญ์สาขาประวัติศาสตร์บุคคลที่เป็นนักรายงาน ให้คำจำกัดความคุณสมบัติของนักรายงานที่ไม่ปรากฏว่ามีนักรายงานในสมัยเดียวกัน อีกทั้งมิได้กล่าวถึงสารบบการรายงานที่ติดต่อเชื่อมโยงกับคำจำกัดความนี้ ให้ถือว่าคำจำกัดความเช่นนี้ เป็นคำจำกัดความประเภทมูรชัดด้วยเช่นกัน เพราะฉะนั้นนักปราชญ์กลุ่มหนึ่งจะประสบปัญหาในการพิสูจน์ความน่าเชื่อถืออย่างนี้

ยังมีทฤษฎีทางวิชาการอีกประเภทหนึ่งซึ่งช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ นั่นคือการนำเรื่องราวต่างๆ ย้อนกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญระดับอะฮุลล-คิบเราะฮฺ (ผู้รู้ระดับที่สามารถออกคำวินิจฉัยความได้เอง) โดยให้ถือเอาคำตัดสินของอะฮุลล-คิบเราะฮฺ เป็นหลักฐานอ้างอิง

ด้วยเหตุนี้นักการศาสนาจึงยึดถือต่อนักรายงานที่ได้รับการสนับสนุนและได้รับความเชื่อถือ โดยถือว่า นั่นคือหลักฐานอ้างอิงแล้ว ถึงแม้ว่าเขาจะไม่กล่าวถึงแนวทางที่เขายึดเป็นหลักอยู่ในการให้คำจำกัดความแก่นักรายงานคนนั้นก็ตาม

ความขัดแย้งกับวิธีการแก้

อิสลาม เป็นศาสนาที่ท่านนบีมุฮัมมัด(ศ) นำมาเผยแพร่เพื่อแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ โดยทั่วไป กล่าวคือในคำสอนของพระเจ้าเป็นเจ้าประกอบไปด้วยหลักการต่างๆ อย่างครบครัน เช่น หลักศรัทธา การอบรมจิตใจ จริยธรรม ระเบียบสังคม และกฎเกณฑ์กฎหมายต่างๆ ที่วางเพื่อจัดระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อพระเจ้าผู้สร้าง ต่อตนเอง สังคม รวมไปถึงโลกที่มีธรรมชาติและสัตว์ต่างๆ เป็นสิ่งแวดล้อม

ซุนนะฮฺอันบริสุทธิ คือแหล่งที่มาอันดับสองของบทบัญญัติทางศาสนาถัดจากอัล-กุรอาน ซึ่งทำหน้าที่อธิบายขยายความในกฎเกณฑ์ทางศาสนา กฎหมายต่างๆ ที่มีในคัมภีร์อย่างละเอียดดังที่ได้กล่าวไปแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งมันคือสิ่งที่ท่านศาสนทูตได้รับมาจากสภาวะการคลีใจให้รู้ และการสนับสนุนของพระเจ้าผู้เป็นเจ้านายที่พระองค์ทรงตรัส ความว่า

“และเรามีได้พูดจากอารมณ์ มันมิใช่อื่นใดนอกจากเป็นสภาวะแห่งวะฮยูที่ถูกดลบันดาลลงมา ผู้ทรงไว้ซึ่งพลังอันเข้มแข็งได้สอนให้เขารู้”

ด้วยเหตุนี้กฎเกณฑ์ทางศาสนา และกฎหมายต่างๆ ตลอดทั้งหลักศรัทธาวิชาการในการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติ การจัดระเบียบสังคม ลักษณะการเป็นเอกภาพทั้งในด้านความคิดและบทบาทปฏิบัติที่มีความเหมาะสมครบถ้วน ไม่มีข้อขัดแย้งต่อกันและไม่มีอะไรคัดค้านต่อกัน

อย่างไรก็ตาม เราได้พบว่าบทรายงานต่างๆ ที่สืบทอดมาถึงเรา เท่าที่ถูกต้องอ้างว่ามาจากท่านศาสนทูต(ศ) และบรรดาอิมาม(อ) นั้น มีความขัดแย้งและคัดค้านซึ่งกันและกัน ทั้งในแง่ของความหมายที่มีอยู่ระหว่างบทรายงานด้วยตนเอง และที่ขัดแย้งกับความหมายในโองการต่างๆ ก็ยังมีอีกด้วยในบางโองการ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า บางบทรายงานจะอนุโลมผ่อนผันในเรื่องหนึ่ง แต่บทรายงานอื่นจะห้ามเรื่องนั้นๆ

หรือไม่จะมีบางบทรายงานที่อธิบายความหมายจนได้แง่คิดอย่างหนึ่งขึ้นมาชัดเจน แต่เราจะพบว่า อีกบทรายงานหนึ่งได้ให้ความหมายและเหตุผลที่แตกต่างกัน

ด้วยเหตุนี้ นักปราชญ์อุศูลฟีลิกฮฺ จึงได้ศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นของข้อขัดแย้งในหลักฐานจากซุนนะฮฺโดยการวิเคราะห์ในเชิงวิชาการ และพวกเขาได้อธิบายถึงสาเหตุเหล่านั้น อีกทั้งยังได้เสนอวิธีแก้ปัญหาอย่างเป็นวิชาการเอาไว้

คำว่า “ขัดแย้ง” ในภาษาอาหรับจะได้แก่คำว่า “**อัต-ตะฮารฎ**” หมายถึง “การคัดค้าน” เช่น “ชายคนหนึ่งพูดจาคัดค้านชายอีกคนหนึ่ง”^(๑๐๐)

จะยังไม่ถือว่า บทรายงานสองบท มีความหมายที่ขัดแย้งกันอย่างแท้จริงเว้นแต่ทั้งสองบทรายงานต่างก็ได้แสดงถึงข้ออ้างอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ ไม่ว่าจะป็นในแง่ของเนื้อความ และสารบบการรายงาน(ชะนัค) ถึงแม้จะมีได้ขัดแย้งกันในแง่ของหลักปฏิบัติ แต่มันก็ยังคงมีความขัดแย้งอยู่กับอีกบทรายงานหนึ่งจนถึงขนาดว่าไม่สามารถจะนำเอาบทรายงานไหนมาเป็นมาตรการตัดสินหรือยึดมาเป็นหลักได้^(๑๐๑)

ควรจะกล่าวไว้ด้วยว่าความขัดแย้งจะไม่เกิดขึ้นนอกจากระหว่างหลักฐานประเภทรองด้วยตนเอง กล่าวคือความขัดแย้งจะไม่มีระหว่างหลักฐานขั้นเด็ดขาดด้วยกัน อีกทั้งจะไม่ถือว่ามีความขัดแย้งระหว่างหลักฐานขั้นเด็ดขาดกับหลักฐานประเภทรอง และไม่ถือว่ามีความขัดแย้งระหว่างหลักฐานขั้นเด็ดขาดกับหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐาน เช่น การเป็นเพื่อน อย่างนี้เป็นต้น

การวิเคราะห์ของบรรดานักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญในวิชาชะดีษ และวิชาว่าด้วยประวัติบุคคลผู้เป็นนักรายงาน ทำให้เราว่าการปลอมแปลงและการใส่ความเท็จในคำพูดของท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮฺ(ศ) บรรดาอิมาม(อ) และบรรดาสาวกนั้น คือสาเหตุที่สำคัญยิ่งในการก่อให้เกิดความขัดแย้งประเภทนี้ขึ้นมาและความขัดแย้งที่แท้จริงอันนี้ คือ ลักษณะที่ขัดแย้งที่มีอยู่อย่างกว้างขวางระหว่างบทรายงานต่างๆ

อย่างไรเสีย เรายังได้พบความขัดแย้งในอีกลักษณะหนึ่ง นั่นคือ ความขัดแย้งเพียงความหมายภายนอก ตามที่เรียกกันว่าความขัดแย้งโดยเหตุปัจจัยภายนอก ทั้งนี้ก็เพราะมิใช่เป็นความขัดแย้งอย่างแท้จริง

เช่น ความขัดแย้งระหว่างความหมายในลักษณะที่เป็นสากล กับความหมายในลักษณะที่เฉพาะ ระหว่างความประเภทมีความเป็นอิสระกับความหมายประเภทที่มีข้อจำกัดวางไว้เป็นเงื่อนไข

ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งที่ปรากฏในบทรายงานจึงถูกแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑-ความขัดแย้งอันคงที่

หมายถึง ความขัดแย้งที่แท้จริงระหว่างสองบทรายงาน โดยแต่ละบทรายงานจะปฏิเสธต่อกันว่าแท้จริงมีความแตกต่างหักล้างกัน ทั้งความหมายและเหตุผลข้ออ้างในลักษณะที่กล่าวได้ว่าไม่อาจมีทางแก้ไขใดๆ สำหรับความขัดแย้งเช่นนี้ได้

ดังนั้นบรรดานักปราชญ์กลุ่มหนึ่งจึงให้ความเห็นว่า ควรจะยกเลิกเสียทั้งสองบทรายงานพร้อมกันไปเลย แล้วให้ยึดหลักปฏิบัติตามหลักการขั้นพื้นฐานเช่น หลักการที่เรียกว่า “อัล-บะรออะฮ์”

ขณะเดียวกับที่อีกกลุ่มหนึ่งเล็งเห็นว่า ควรจะใช้ดุลยพินิจเพื่อเลือกดูว่าในความหมายของทั้งสองบทรายงานนี้ควรจะ ได้ยึดเอาอันไหนเป็นหลักปฏิบัติมากกว่า เพราะมีคำสอนอยู่ว่าเกี่ยวกับปัญหาเฉพาะหน้าของคนเรานั้น เราสามารถจะเลือกได้เองว่าจะปฏิบัติทางใดแน่จึงจะดีกว่ากัน จนกว่าจะมีข้อพิสูจน์มาปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอย่างไรหนถูกต้องหรือกำกึ่งกัน หรือถูกต้องทั้งสองประการ

๒-ความขัดแย้งอันไม่คงที่

หมายถึงความขัดแย้งเพียงลักษณะภายนอกยังมีโอกาสแก้ไขได้ด้วยการนำความหมายของบทรายงานเหล่านั้นที่ขัดแย้งกันมาผนวกใจความให้เข้าหากัน เช่น ความหมายในลักษณะเป็นสากลจากรายงานบทหนึ่งขัดแย้งกับความหมายในลักษณะที่เฉพาะของรายงานอีกบทหนึ่ง

หรือความหมายในลักษณะเป็นอิสระ (มุฎลัก) จากรายงานบทหนึ่งขัดแย้งกับความหมายในลักษณะมีข้อจำกัด (มุค็อยยัด) จากรายงานอีกบทหนึ่ง

วิธีการแก้ ก็คือ ให้ถ้อยบทรายงานที่มีความหมายที่เฉพาะเป็นหลักการนำหน้าบทรายงานที่มีความหมายในลักษณะเป็นสากลในการปฏิบัติ

ทั้งนี้ ก็เพราะบทรายงานที่มีความหมายที่เฉพาะมาเพื่อกำกับความหมายที่เป็นสากล

ทำนองเดียวกับให้ถ้อยบทรายงานที่มีความหมายในเชิงวางข้อจำกัดเป็นหลักการนำหน้าบทรายงานที่มีความหมายในเชิงอิสระในการนำมาปฏิบัติ

ทั้งนี้ ก็เพราะบทรายงานที่มีความหมายในเชิงวางข้อจำกัดมาเพื่อกำกับบทรายงานที่มีความหมายในเชิงอิสระ

มิใช่มาเพื่อขัดแย้งต่อกัน

หรือบางครั้งจะมีรายงานสะตึชที่สั่งห้ามลึงใดลึงหนึ่ง โดยจะขัดแย้งกับอีกบทรายงานหนึ่ง ที่อนุโลมผ่อนผันให้กระทำในเรื่งนั้นๆ ได้ ก็สามารจนำมาหาผลสรุปลึงได้โดยการรวมสองบท รายงานมาผนวกเข้าหากัน

กล่าวคือ จะเห็นได้ว่า ที่ห้ามในรายงานหนึ่งนั้น เป็นข้อห้ามประเภทม้กรุสุหมายความว่า อนุญาตให้กระทำในลึงนั้นได้นั้นเอง แต่ให้ถือเป็นลึงที่น่ารังเกียจ

อันนี้ ไม่ถือเป็นความขัดแย้งอย่างแท้จริงถึงขนาดว่า บทรายงานหนึ่งอนุญาตให้ทำได้ แต่ อีกบทรายงานหนึ่งห้ามมิให้กระทำ

ความทัดเทียม

กับความหลือมล้า

จากการศึกษารายงานสะตึชต่างๆ ที่มีความหมายขัดแย้งกัน อีกทั้งโดยที่ได้วิเคราะห์ถึงสา รบบการรายงานและเนื้อความของสะตึช สภาพแวดล้อมประกอบกับปัจจัยภายนอก จะพบว่าบาง รายงานสะตึช จะมีมาตรฐานที่หลือมล้ากันทั้งในด้านเนื้อความและสาบบการรายงาน แต่บางบท รายงานจะมีมาตรฐานที่ทัดเทียมกันในแต่ละส่วน

ด้วยเหตุนี้ นักปราชญ์สะตึชจึง ได้ให้ชื่อเรียกว่าความมีมาตรฐานทัดเทียมกันและหลือมล้า กัน โดยที่ได้แบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1- บทรายงานที่มีมาตรฐานทัดเทียมกัน

ได้แก่ รายงานสะตึชต่างๆ ที่มีความหมายขัดแย้งกัน และต่างก็มีมาตรฐานทัดเทียมกันในแต่ละส่วน เช่น ในแง่ของ

สาบบการรายงานและเนื้อความสะตึช

กล่าวคือ เมื่อไม่มีสะตึชบทใดดีเด่นเป็นพิเศษในด้านใด มากกว่าสะตึชอีกบทหนึ่งคือเมื่อ ไม่มีลึงความได้เปรียบเป็นของสะตึชบทใดเช่นนี้ ก็เป็นไปตามที่เราได้อธิบายไว้แล้ว คือนักปราชญ์ได้ ให้แนวทางทางไว้ว่าในแต่ละบทรายงานต่างก็มีมาตรฐานทัดเทียมกัน ไม่อาจนำเอาทั้งสองบท รายงานมาผนวกเข้าหากันได้ก็ให้ยกเลิกไปเลยทั้งสองบทรายงาน หรือให้ใช้วิจารณญาณเลือกเอา บทใดบทหนึ่งมาถือปฏิบัติ

๒- บทรายงานที่มีมาตรฐานหลือมล้ากัน

เมื่อรายงานสะตึชบทหนึ่ง มีความดีเด่นเป็นพิเศษมากกว่าบทรายงานที่มีความหมายขัดแย้ง ในแง่ต่างๆ ถือว่าให้ยึดเอารายงานบทนี้เป็นหลักปฏิบัติได้และให้ละทิ้งบทรายงานที่ขัดแย้งกับอันนี้ ได้ ทั้งนี้ก็เพราะมันมีมาตรฐานที่หลือมล้ากันนั่นเอง

มาตรฐานเหนือกว่าประเภทต่างๆ

นักปราชญ์วิชาฮะดีษได้ศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานในด้านต่างๆ ของบทรายงานแล้วได้แบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1- เนื้อหาในแง่ของสารบบการรายงาน

หมายความว่า เมื่อมีพื้นฐานในแง่ของสารบบการรายงานอย่างสมบูรณ์พร้อมสรรพปรากฏอยู่ในสะดิษบทใดบท

บทหนึ่งที่มีความหมายขัดแย้งกันแล้วเมื่อนั้นจึงจะสามารถให้ความมั่นใจได้ว่า สะดิษบทนั้นเป็นที่น่าเชื่อถือมาจากท่านนบีหรืออิมาม มากกว่าสะดิษหนึ่งอย่างแน่นอน จึงทำให้มีการยึดถือสะดิษบทนั้นเป็นหลัก โดยให้ละทิ้งสะดิษที่มีความหมายขัดแย้งกับสะดิษบทนั้น ความมีมาตรฐานเนื้อหาคือ

ก.ต้องประกอบด้วยนักรายงานเป็นจำนวนมาก

หมายความว่า ถ้าหากบทรายงานใด ถูกถ่ายทอดมาโดยนักรายงานที่มีจำนวนมากกว่า นักรายงานที่ถ่ายทอดบทรายงานที่มีความหมายขัดแย้ง ให้ถือว่านี่คือความมีมาตรฐานที่เหนือกว่าบทรายงานที่มีความหมายขัดแย้ง

ข.ต้องประกอบด้วยนักรายงานที่มีคุณสมบัติเหนือกว่า

หมายความว่า นักรายงานที่ถ่ายทอดบทรายงานใดมีคุณสมบัติเหนือกว่านักรายงานซึ่งถ่ายทอดบทรายงานที่มีความหมายขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นความน่าเชื่อถือ ความรู้ ความสำรวมตน ความเคร่งครัด

ก็ให้ยึดถือเอาบทรายงานที่ถ่ายทอดโดยนักรายงานที่มีความน่าเชื่อถือ ความรู้ ความสำรวม และความเคร่งครัดที่เหนือกว่า เป็นหลัก

ค.มีสารบบการรายงานที่เหนือกว่า

หมายความว่า เป็นบทรายงานที่ผ่านการถ่ายทอดจากนักรายงานที่เป็นสื่อกลางระหว่างนบีหรืออิมามเพียงจำนวนน้อย

หมายความว่าให้ยึดถือบทรายงานที่ผ่านสื่อกลางจำนวนน้อยกว่าเป็นหลักเสมอเพราะถือว่า มีโอกาสที่จะผิดพลาดหรือหลงลืมในการถ่ายทอดน้อยกว่า

ดังนั้นบทรายงานที่ถูกถ่ายทอดมาจากสาวกของท่านนบี(ศ) โดยตรง ย่อมได้รับความเชื่อถือมากกว่าบทรายงานที่มีความหมายขัดแย้ง เมื่อเป็นบทรายงานที่ถูกถ่ายทอดมาจากรุ่นตาบิอิน ซึ่งได้รับการรายงานมาจากรุ่นสาวกอีกชั้นหนึ่งที่ได้รับมาจากท่านนบี(ศ)

๒. เนื้อหาในแง่ของเนื้อความ

หมายความว่า เป็นบทรายงานที่มีพื้นฐานในด้านต่างๆ อย่างพร้อมสรรพในแง่ของเนื้อความ โดยที่ถ้าหากในเนื้อความของบทรายงานที่มีความหมายขัดแย้งไม่มีความพร้อมสรรพ เช่นนั้นปรากฏอยู่ ให้ถือว่านี่คือส่วนหนึ่งที่ทำให้บทรายงานนั้นมีฐานะที่ได้รับความเชื่อถือเหนือกว่า ว่าต้องมีที่มาจากท่านนบีหรืออิมาม

มาตรฐานที่เหนือกว่าในด้านนี้ คือ

ก. เราได้ทราบมาแล้วว่า บางครั้งหะดีษจะถูกถ่ายทอดมาตามข้อบัญญัติจากนบีโดยตรง (วจนะของท่านนบี (ศ)) บางครั้งจะถูกถ่ายทอดมาเฉพาะแต่ความหมายอย่างเดียว โดยจะใช้สำนวนประโยคอีกอย่างหนึ่งที่มีได้เป็นถ้อยคำในประโยคคำพูดของท่านนบี อาจทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน

เมื่อเป็นเช่นนั้น จะต้องถือเอาบทรายงานที่มีคุณสมบัติในด้านถ้อยคำเหนือกว่าเป็นหลักไว้ก่อน บทรายงานอื่นที่มีคุณสมบัติเพียงให้ความหมายอย่างเดียวเท่านั้นเสมอ

โดยมีข้อสันนิษฐานว่า นักรายงานย่อมไม่มีความสามารถพอที่จะเรียงร้อยถ้อยคำเพื่อให้ได้ความหมายที่สมบูรณ์เท่ากับถ้อยคำของท่านนบี

ข. พื้นฐานในสำนวนแห่งเนื้อความ จะต้องประกอบด้วยพลังอรรถรส และความสละสลวย... ฯลฯ เพราะว่า เนื้อความที่มีพลังอรรถรสอย่างสละสลวย จะต้องมาก่อนบทรายงานที่มีความหมายชัดเจน แต่มีจุดด้อยในโครงสร้างของประโยคทั้งนี้ก็เพราะว่า ถ้อยคำที่มาจากท่านศาสนทูต(ศ) นั้นเต็มไปด้วยอรรถรสและสละสลวย ปราศจากจุดด้อยและถ้อยคำที่สับสน

ค. บทรายงานใดมีการยืนยันหลักฐานไว้อย่างหนักแน่นกว่าบทรายงานที่มีความหมายชัดเจน ไม่ว่าจะเป็จำนวนครั้งในการยืนยันความหมาย หรือจะเป็นถ้อยคำเชิงสาบาน จะต้องถือเอาบทรายงานที่มีการยืนยันหลักฐานอย่างหนักแน่นนั้นเป็นหลักไว้ก่อน

ยกตัวอย่างบทรายงานที่ยืนยันหลักฐานไว้อย่างหนักแน่น ในเรื่องของการทำมาชย่สำหรับคนเดินทาง เมื่อเดินทางออกจากภูมิลำเนา หลังจากนั้นก็เข้าเวลาเมาซ มีข้อความจากบทรายงานว่า “ขอสาบานด้วยพระนามแห่งอัลลอฮฺ ถ้าหากท่านไม่ทำเช่นนั้น เท่ากับท่านขัดขืนคำสั่งของศาสนทูตแห่งอัลลอฮฺ”^(๑๒)

จากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อความของบทรายงานนี้ เราจะพบว่ามีการแสดงหลักฐานหลายครั้ง เพราะว่าคำพูดของอิมามที่ว่า “จงย่อ” นั้น หมายความว่า การมาชย่อนั้นเป็นวาญิบเช่นเดียวกับที่ท่านกล่าวว่า “ถ้าหากท่านไม่ทำเช่นนั้นเท่ากับท่านขัดขืน” อีกทั้งยังมีถ้อยคำสาบานปรากฏอยู่ด้วย ยิ่งทำให้การยืนยันหลักฐานหนักแน่นมากขึ้นไปอีก

3. เหนือกว่าในแง่ของปัจจัยภายนอก

มาตรฐานที่เหนือกว่าอีกประการหนึ่ง ที่จะมีบทรายงานหนึ่ง แต่ไม่มีในบทรายงานอื่นๆ ที่ความหมายชัดเจนกัน ที่เรียกว่ามาตรฐานเหนือกว่าโดยปัจจัยภายนอก ก็เพราะว่าเป็นความได้เปรียบที่นอกเหนือไปจากเรื่องของสารบการรายงานและเนื้อความ ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

ก. มีหลักฐานด้านอื่น สนับสนุนหลักฐานที่แสดงไว้ในบทรายงานนี้ เพราะว่าจากการที่มีหลักฐานภายนอกให้การสนับสนุน จึงทำให้บทรายงานนี้มีความน่าเชื่อถือสูงกว่าบทรายงานที่มีความชัดเจน

ข. หลักปฏิบัติของนักปราชญ์ส่วนมากในอดีตที่เป็นไปตามความหมายของบทราชนานี้ คือส่วนหนึ่งที่จะช่วยเสริมความได้เปรียบให้แก่ความหมายของบทราชนานี้ ซึ่งนักปราชญ์ผู้มีชื่อเสียง ได้ให้คำวินิจฉัยเอาไว้

หรือเพราะว่าเป็นหลักปฏิบัติของคนในสมัยอดีตที่ใกล้เคียงกับแหล่งที่มาของบทบัญญัติได้ ช่วยเสริมให้บทราชนานี้มีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น ว่าต้องมีที่มาจากท่านนบีหรืออิมาม

โดยมีข้อสันนิษฐานว่า เขาเหล่านั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในองค์ประกอบต่างๆ ที่สนับสนุนความถูกต้องของบทราชนานี้ มิเช่นนั้น องค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้จะไม่วันตกทอดมาจนถึงพวกเรา

หลังจากที่ได้เสนอทัศนะต่างๆ ทางด้านวิชาการ เรื่องมาตรฐานความน่าเชื่อถือของบทราชนานี้ ทั้งในแง่ที่ขัดแย้งกันและเหลื่อมล้ำกันแล้วถือว่า สมควรอย่างยิ่งที่เราจะ ได้ชี้แจงว่า สำหรับนักปราชญ์แต่ละท่านนั้น ต่างก็มีทัศนะ มีนโยบายที่จะปฏิบัติต่อบทราชนานี้บางส่วนที่มีความเหลื่อมล้ำกันเหล่านี้แตกต่างกัน

การแก้ปัญหาบทราชนานีที่ขัดแย้งกัน

นักปราชญ์สาขาอุศูล-ฟิกฮฺ ได้กำหนดแนวทางด้านวิชาการไว้สำหรับแก้ไขปัญหากรณีบทราชนานีที่ขัดแย้งกัน

วิชาการด้านนี้ ถือเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเกี่ยวกับคุณสมบัติของนักปราชญ์

จุดประสงค์ที่สำคัญก็คือ เพื่อให้ได้ข้อสรุปทางวิชาการในการกลั่นกรองบทราชนานีที่ขัดแย้งกันต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งกฎเกณฑ์ทางศาสนา กฎหมาย ตลอดจนทั้งความรู้ในด้านต่างๆ ตามแนวความคิดของอิสลาม

แนวทางที่วางไว้ ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ต่างๆ คือ

- 1- **หลักเกณฑ์ในการนำเอาความหมายระหว่างฮะดีษต่างๆ ที่มีความหมายขัดแย้งกันมาผนวกเข้าหากัน โดยถือ**

เอาบทราชนานีที่มีมาตรฐานเหนือกว่าเป็นหลัก

เช่น การให้นำความหมายในลักษณะทั่วไปไปกับความหมายในลักษณะชี้เฉพาะมาผนวกเข้าหากัน โดยให้ยึดถือรายงานที่มีความหมายในลักษณะชี้เฉพาะเป็นหลักไว้ก่อนบทราชนานีที่มีความหมายในลักษณะทั่วไป

เช่นเดียวกับให้นำบทราชนานีที่มีความหมายในลักษณะเป็นอิสระมาผนวกเข้าหากันกับบทราชนานีที่มีความหมายในลักษณะวางข้อจำกัด โดยให้ยึดถือบทราชนานีที่มีความหมายในลักษณะวางข้อจำกัด เป็นหลักไว้ก่อนบทราชนานีที่มีความหมายในลักษณะเป็นอิสระ

การอธิบายเชิงวิชาการตามหลักเกณฑ์นี้ คือการยึดหลักที่ยอมรับกันอยู่โดยทั่วไป เพราะเป็นความเข้าใจที่ยอมรับกันอยู่ ถึงที่มาของบทบัญญัติ สองประเภทที่มาจากเจ้าของกฎผู้ทรงไว้ซึ่ง

วิทยปัญญา นั่นคือกฎเกณฑ์หนึ่ง จะถูกประทานมาในลักษณะทั่วไป อีกกฎเกณฑ์หนึ่งจะถูก
ประทานมา ในลักษณะชี้เฉพาะ

หรืออาจพูดได้ว่า กฎเกณฑ์หนึ่งจะถูกประทานมาในความหมายที่เป็นอิสระแต่อีกโครงการ
หนึ่งจะถูกประทานมาในความหมายที่มีข้อจำกัด

ฉะนั้นกฎเกณฑ์ใดที่มีความหมายชี้เฉพาะ โดยมีข้อจำกัดวางอยู่นั่นเอง คือเจตนารมณ์ของผู้
ทรงวางกฎ

แต่ทว่า มิได้หมายความว่ากฎเกณฑ์นี้จะถูกประทานมาเพื่อหักล้างจุดประสงค์ของอีกกฎ
หนึ่ง หากแต่หมายความว่า เป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกประทานมาเพื่ออธิบายเจตนารมณ์ของผู้ทรงวางกฎ
และเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งนั่นเอง

ยกตัวอย่าง บทรายงานว่าด้วยเรื่องดอกเบ็ญ โดยทั่วไปแล้วถือว่าดอกเบ็ญเป็นสิ่งต้องห้าม ดัง
ข้อความในโครงการต่างๆ ที่ได้ห้ามในเรื่องนี้ไว้แต่เรายังพบว่า มีหลายบทรายงานสะดิษที่อนุญาตให้
มุสลิมรับดอกเบ็ญจากคนกาฬิรประเภทหุรียี (คู่สงคราม) ได้

ดังมีบทรายงานจากท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮฺ(ศ)ว่า

“พวกท่านอย่ากินดอกเบ็ญ และอย่าใส่ร้ายสตรีที่ครองเรือน”^(๑๐๒)

มีรายงานจากท่านนบี(ศ)อีกว่า

“ระหว่างพวกเรากับพวกที่ทำสงครามกับเรานั้น มิใช่ดอกเบ็ญเราสามารถรับมาจากพวกเขา
๑,๐๐๐ ดิรฮัม ต่อจำนวนที่เรามอบให้ ๑ ดิรฮัม ได้ และเราจะต้องไม่ให้ดอกเบ็ญแก่พวกเขา”^(๑๐๓)

เมื่อเรามาพิจารณาบทรายงานต่างๆ เหล่านี้ที่มีความหมายขัดแย้งกันเราจะสามารถเข้าใจได้
ว่า ผู้ทรงวางกฎมิได้หักล้างกฎของพระองค์เองแต่อย่างใด

หากทรงวางกฎประเภทชี้เฉพาะมากำกับกฎประเภททั่วไป เพื่ออธิบายในหลักการว่า มี
ข้อยกเว้นอยู่ในกฎข้อห้ามเรื่องดอกเบ็ญ โดยคนมุสลิมสามารถรับดอกเบ็ญจากคนกาฬิรประเภทหุ
รียีได้

๒- เปรียบเทียบเพื่อหาบทรายงานที่มีมาตรฐานเหนือกว่า

หมายความว่า เมื่อได้มีการตรวจสอบมาตรฐานของบทรายงาน ทั้งในแง่ของสารบบการ
รายงาน หรือเนื้อความ หรือปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากกว่าปรากฏอยู่ในบทรายงาน
นั้นๆแล้ว ให้ถือว่าการปฏิบัติตามความหมายในบทรายงานนั้น เป็นกฎอย่างหนึ่ง

๓- การพิจารณาคัดเลือก

ในที่นี้หมายความว่า ผู้ปฏิบัติศาสนกิจสามารถเลือกปฏิบัติตามบท รายงานใดก็ได้ ใน
ระหว่างสองบทรายงานที่มีความหมายขัดแย้งกัน ที่ไม่สามารถนำความหมายมาผนวกเข้าหากันได้
และที่ไม่มีความได้เปรียบเสียเปรียบ ระหว่างกันแต่อย่างใด ในระหว่างสองบทรายงาน

๔- ยกเลิกทั้งสองบทรายงาน

มีนักปราชญ์บางกลุ่มให้ความเห็นว่า บทรายงานต่างๆที่มีความขัดแย้งอันคงที่นั้น เมื่อไม่สามารถหาวิธีการใดแก้ปัญหา ไม่ว่าจะโดยวิธีผนวกความหมายเข้าหากัน หรือวิธีเปรียบเทียบเพื่อหาความมีมาตรฐานที่เหนือกว่าในด้านต่างๆระหว่างกันและกัน ถือว่าต้องยกเลิกความเชื่อถือจากทั้งสองบทรายงานนั้นเสีย จนกระทั่งว่าบทรายงานประเภทนี้ แทบจะมีได้ตกทอดมาถึงยุคของเราเมื่อเป็นเช่นนี้ก็ให้ย้อนกลับไปยึดถือ ในหลักการขั้นพื้นฐานเช่น หลักการว่าด้วย “อัล-บะรออะฮ์”* และอัล-อิหฺดิยาฎ.....

มวลาการสรรเสริญเป็นสิทธิของอัลลอฮ์

พระผู้อภิบาลแห่งสากลโลก

*อัล-บะรออะฮ์ หมายถึงการปลดเปลื้องความรับผิดชอบในกฎเกณฑ์ใดก็ตาม ที่ไม่ปรากฏหลักฐานให้แก่เราอย่างชัดเจน

เชิงอรรถ/หนังสืออ้างอิง

- ๑- อีร-รอเวีย/มุคตารุศศิฮาหฺ
- ๒- ซัยยิด มุฮัมมัด ตะกี้อัล-หะกีม/อุศุมลุล-อะมานะฮฺ ลิล ฟิกฮิล-มุกอรรีน/หน้า๑๒๑
- ๓- มุญมุล-บะหฺรฺตัญญิด/กิตาบุน-นูน/ หมวดอักษร “ซัยน”
- ๔- อัล-อิหฺกาม ฟิ อุศุลล-อะหฺกาม/เล่ม๑/หน้า๒๒๑/ตรวจทาน โดย ดร.ซัยยิด ญะมิลียฺ
- ๕- เล่มเดิม
- ๖- อีร-รอฆิบ อัล-อิศฟะฮานียฺ/ปทานุกรมศัพท์ อัล-กูรอาน
- ๗- อัล-มุอัจญัม อัล-วะซีฎ

- ๘- อัล-วะซฮาอิล/เล่ม๘/หน้า๕๕๗/อักษร หอ อ ๕)
- ๙- อัล-กุลฎันนีฮ์/อุศูล-กาฟีย์/เล่ม๑/หน้า๕๙
- ๑๐-๑๑ อ่างแล้ว
- ๑๒- อ่างแล้ว หน้า ๗
- ๑๓- อัล-มุฮักกิก อัล-ฮิลลีย์/มะอฺริฎ-อุศูล/หน้า ๑๘๐
- ๑๔- อับดุลลอฮ์ ชะบิร/ฮักกุล-ยะกิน ฟีมะริฟะฮ์ อุศูลุดดีน/เล่ม๑/หน้า๕๔
- ๑๕- อีร-รอฆิบ อัล-อิศฟะฮานีย์/ปทานุกรมศัพท์ อัล-กูรอาน
- ๑๖- อัล-อิศออะฮ์ ฟิ ตัมยี้ซหฺอ์ฮาบะฮ์/เล่ม๑/หน้า๗/บทที่๑
- ๑๗- อัล-อิศออะฮ์ ฟิ ตัมยี้ซหฺอ์ฮาบะฮ์/เล่ม๑/บทหน้า/หน้า ๑๐-๑๑
- ๑๘- อัล-ยะกูบีฮ์/ตารีคุด-ยะกูบีฮ์/เล่ม๒/หน้า ๑๖๒
- ๑๙- อัล-ยะกูบีฮ์/ตารีคุด-ยะกูบีฮ์/เล่ม๒/หน้า ๑๖๒ พิมพ์ที่กรุงเบรุต
- ๒๐- มุฮัมมัด ตะกีฮ์ อัล-หะกีม/อุศูล-อะมานะฮ์ ลิลฟิฮฺ อัล-มุกอรีน/หน้า ๔๓๙
- ๒๑- อัล-อามีดีฮ์/อัล-อะหฺกาม ฟิ อุศูล-ลิล-อะหฺกาม/เล่ม๒/หน้า ๑๕๕
- ๒๒- อ่างแล้ว
- ๒๓- อัค-ติรมิซีย์/อัล-ญามิอุศ-ศอฮิฮ์/เล่ม๕/หน้า๖๒๒/อิบนุ อัล-อะษิร/ญามิอุศ-อุศูล/เล่ม๑/หน้า ๑๗๘
- ๒๔- อัล-มัจลิสีย์/บิหารุล-อันวาร/เล่ม๒/หน้า ๑๗๕
- ๒๕- อัล-ลามะฮ์ อัล-มัจลิสีย์/บิหารุล-อันวาร/เล่ม๒/หน้า ๑๗๓
- ๒๖- อัค-คิรออะฮ์/หน้า ๖
- ๒๗- อัก-ฎ็อบรีย์/อัล-อิหฺติญา/เล่ม๒/หน้า ๒๔๖/และ อะหฺมัด บิน ฮัมบัล
- ๒๘- อัช-ชะยูญีย์/ตัศรีบ-รอวีฮ์ ฟิ ชะเราะฮ์ ตักรیب นะวารีฮ์/เล่ม๑/หน้า ๓๐
- ๒๙- อัล-บะฮฺญ์/ศอฮิฮ์ ภาฟีย์/เล่ม ๑/บทหน้า
- ๓๐- อะลามุล-มุวัคคิฮ์/เล่ม๒/หน้า ๒๒๓
- ๓๑- มีฆานุล-อิตติคาล/เล่ม ๑/หน้า ๔๑๒-๔๑๓
- ๓๒- อัค-ติรมิซีย์/สุนัน อัค-ติรมิซีย์/เล่ม ๕/หน้า ๔๓
- ๓๓- อีร-รอฆิบ อัล-ญะเราะฮ์/ตัศรีบ-ตัศรีบ/เล่ม ๑/หน้า ๔๕๓
- ๓๔- อัล-อิสกัฮ์/อัล-ตัศรีบ/เล่ม ๑/หน้า ๔๑๕
- ๓๕- อัค-ตัศรีบ/เล่ม ๖/หน้า ๒๑๖
- ๓๖- ญะลาอุดดีน อัช-ชะยูญีย์/ตัศรีบ-รอวีฮ์ ฟิ ชะเราะฮ์ ตักรیبอัน-นะวารีฮ์/เล่ม ๒
- ๓๗- เล่มเดิม ที่เดียวกัน
- ๓๘- เล่มเดิม/หน้า ๖๒-๖๓
- ๓๙- ๔๐-๔๑-เล่มเดิม

- ๔๒- อัล-มัดจิบี/บิหารุล-อันวาร/เล่ม ๒๓/หน้า ๑๕๔
- ๔๓- อัล-บุกอริ/ศ่อฮิสุล-บุกอริ/เล่ม ๑/หน้า ๒๕/กิตาบูล-อิลม์/พิมพ์โดย สำนักพิมพ์อิหฺยาอฺุด-ตุรอญิล-อะเราะบีย์/กรุงเบรุต
- ๔๔- มุสนัด อะหมัด บิน ฮัมบัล/เล่ม ๓/หน้า ๑๒/พิมพ์โดย คารุศ-ศอติร กรุงเบรุต
- ๔๕- ญะลาลุดดีน อัซ-ชะยูญี/ตำริบูร-รอวิย์/หน้า ๖๓
- ๔๖- ญะลาลุดดีน อัซ-ชะยูญี/ตำริบูร-รอวิย์/หน้า ๖๒
- ๔๗- ฟิตหุล-บารีย์ ศ่อฮิสุล-บุกอริ หมวดว่าด้วย กิตาบูล-อิลม์/หน้า ๒๑๘
- ๔๘- อัซ-ชะอะบีย์/ตำริเราะตุล-หุฟฟาซ เรื่องอะบูบักร์/เล่ม ๑/หน้า ๒-๓
- ๔๙- เล่ม ๕/หน้า ๑๔๐ เรื่องอัล-กอซิม บิน มุฮัมมัด บิน อะบูบักร์
- ๕๐- มุนตะก๊อบ กันซุล-อุมมาล ภาคผนวก มุสนัดอะหมัด เล่ม ๔/หน้า ๖๔
- ๕๑- มุรตะอู อัล-อัสกะรีย์/มูอาละมูล-มัดเราะสะดัยน์/เล่ม ๒/หน้า ๔๘
- ๕๒- อิบน์มัจญ์ริ/ลิฆานุล-อะร็อบ
- ๕๓- อัล-ฟะกีฮุล-ลัฆวี/ฟิครุดดีน อัล-ญอริฮีย์/มัจญ์อูล-บะรียน์/กิตาบูล-อัยน์/หมวดอักษรบาอ์
- ๕๔- ศ่อฮิสุมุสลิม เล่ม ๖ เรื่องการมาฆญุมอะฮ์
- ๕๕- อัล-กุลัยนี/อุศูล-มินัล-กาฟีย์/เล่ม ๑/หน้า ๕๔
- ๕๖- ๕๗ เล่มเดิม
- ๕๘- เล่มเดิม หน้า ๕๗
- ๕๙- อัล-กุลัยนี/อุศูล-มินัล-กาฟีย์/เล่ม ๑/หน้า ๕๘
- ๖๐- อัล-หุร-รุล-อามิลีย์/อัล-วะซาอิล/เล่ม ๑๖/หน้า ๑๕๔/พิมพ์โดยสถาบัน อาลิล-บัยตุ เมืองกุม
สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน
- ๖๑-๖๒-๖๓-อัล-มุฮักกิก อัล-ฮิลลีย์/มะฮาริฎล-อุศูล/หน้า ๑๐๙
- ๖๔- ษะฮีด ษานีย์ ชัยนุดดีน อัล-อามิลีย์/หนังสืออัล-คิรอยะฮ์ หน้า ๖๕
- ๖๕- อัล-คิรอยะฮ์/หน้า ๑๘
- ๖๖- ษะฮาดะฮ์ หมายถึง การได้มองเห็นอย่างชัดเจน, การยืนยันเหมือนกับได้มองเห็น ในที่นี้
หมายถึงการยืนยันว่าบทรายงานใด มีความน่าเชื่อถือด้วยวิธีการที่สามารถทำให้เกิดความรู้สึก
เหมือนได้เข้าไปสัมผัสเอง
- ๖๗-อัล-คิรอยะฮ์/หน้า ๑๘
- ๖๘- เล่มเดิม /หน้า ๑๙
- ๖๙- เล่มเดิม /หน้า ๒๐
- ๗๐- เล่มเดิม /หน้า ๒๐
- ๗๑- เล่มเดิม /หน้า ๒๑
- ๗๒- เล่มเดิม

- ๓๓- เล่ม ๗/หน้า ๑๐-๑๑
- ๓๔- มะหุคคติน อัลด-ฆอริฟีย์/กอวาอิคูล-ฮะดีษ/หน้า ๑๖๖
- ๓๕- มุจมูอร-ริญาต/เล่ม ๗/หน้า ๑๖๓
- ๓๖- เล่ม ๖/หน้า ๒๕/เล่มเดียวกัน
- ๓๗- ซัยยิด มุฮัมมัด ตะกีย์ อัลด-หะกีม/อุศูล-อามมะฮฺ ลิล ฟิกฮิล-มุกอ์รீน/หน้า ๑๕๔
- ๓๘- ซัยยิด มุฮัมมัด ตะกีย์ อัลด-หะกีม/อุศูล-อามมะฮฺ ลิล ฟิกฮิล-มุกอ์รீน/หน้า ๑๕๖
- ๓๙- ครูซุ ฟี อิลมิล-อุศูล/เล่ม ๒/หน้า ๑๗๐
- ๔๐- ผู้เคร่งครัดในบทบัญญัติทางศาสนา และมีความรอบรู้ในด้านบทบัญญัติ
- ๔๑- ครูซุ ฟี อิลมิล อุศูล/เล่ม ๒/หน้า ๑๗๖
- ๔๒- ครูซุ ฟี อิลมิล อุศูล/เล่ม ๒/หน้า ๑๗๗
- ๔๓- อัลด-อุศูล-อามมะฮฺ ลิล ฟิกฮิล มุกอ์รீน/หน้า ๒๐๑
- ๔๔- ชะฮีด อัศ-ศ็อดรฺ/ครูซุ ฟี อิลมิล-อุศูล/เล่ม ๒/หน้า ๑๗๗
- ๔๕- เล่มเดิม
- ๔๖- มุฮัมมัด ตะกีย์ อัลด-หะกีม/อุศูล-อามมะฮฺ ลิล ฟิกฮิล-มุกอ์รீน/หน้า ๒๐๕
- ๔๗- เล่มเดิม /หน้า ๒๒๑
- ๔๘- อัลด-ตะวาตุร มีความหมายในทางภาษาว่า การกระทำตามในสิ่งใดๆ ด้วยกัน
- ๔๙- อัลด-มุฮักกิก ฮิลลียฺ/มะฮารีญ-อุศูล/หน้า ๑๔๐
- ๕๐- ชะฮีด ศ็อดรฺ/ครูซุ ฟี อิลมิลอุศูล/เล่ม ๒/หน้า ๑๘๗
- ๕๑- ซัยยิดคติน อัลดอามิลียฺ/อัลด-คิรอยะฮฺ ฟี อิลมิศกฏอลาฮิล-ฮะดีษ/หน้า ๑๑๓
- ๕๒- นักปราชญ์บางท่านให้ความเห็นว่า สามารถนำบทรายงานที่มีความหมายขัดแย้งกันมาผนวกให้เข้ากันได้ ถึงแม้ว่าสารบบการรายงานของบทหนึ่งจะมีมาตรฐานเหนือกว่าอีกบทหนึ่งก็ตาม
- ๕๓- อัช-ชะยูญี/ตัศริบ-รอเวีย/เล่ม ๑/หน้า ๕๖
- ๕๔- เล่มเดิม/หน้า ๕๐
- ๕๕- ชะฮีด ษานีย์/อัลดคิรอยะฮฺ/หน้า ๑๕
- ๕๖- อัลด-สุรูด-อามิลียฺ / วิชาอิลุซ-ชีอะฮฺ / เล่ม๓ / หมวดว่าด้วยหนี้สินกับการกู้ยืมบทที่ ๑๒
- ๕๗- อับดุล-ฮาคีญ อัลด-ฟีฎลียฺ/มูบาดอิอุล-อุศูล-ฟิกฮ์/หน้า ๓๑
- ๕๘- เล่มเดิม
- ๕๙- อัลด-มุอัจญิม อัลด-วะซีฎ/เล่ม ๑
- ๑๐๐- ชะฮีด อัศ-ศ็อดรฺ/ครูซุ ฟี อิลมิ อุศูล/เล่ม ๒/หน้า ๔๔๕
- ๑๐๑- มุฮัมมัด ญะวาด มุฆนียะฮฺ/อิลม์ อุศูล-ฟิกฮ์ ฟีเฮาบิฮิล-ญะดีด/หน้า ๔๓๑
- ๑๐๒- ชะเราะฮฺ มะฮาละมุด-คีน/เชค มุศฏอฟา อัลด-อิติมาคีญ์/หน้า ๓๒๒
- ๑๐๓- อัลด-คิริมิซียฺ/ตัฟซีรชะเราะฮฺ

๑๐๔- อัล-สุรุล-อามิลีย์/วะซาลูซ-ชีอะฮฺ/บทที่ ๗/หมวดว่าด้วยดอกเบ็ญ

...บรรดาอิมามแห่งอะฮฺลุลบัยตุ (๑)

ตลอดทั้งคนในยุคตาบิอีน บรรดานักปราชญ์อิสลาม

ต่างได้บันทึกสะดิษด้วยกันทั้งนั้น

เพราะหากไม่มีใครบันทึกกันแล้ว

แน่นอนการศึกษาชนนะฮฺก็จะไม่อาจเป็นไปได้

มนุษยชาติจะได้รับความขาดทุนอันใหญ่หลวง

เพราะหมดโอกาสได้รับมรดกทางความคิด

ที่มีมาในหน้าประวัติศาสตร์.....

จัดพิมพ์โดย...ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต

สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านประจำกรุงเทพฯ

